

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Zilvárové z Pilníkova, dějiny a hmotná kultura rodu ve středověku
a raném novověku s důrazem na stavební památky s rodem spojené

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

Studijní program: Historické vědy
Forma studia: Prezenční
Obor/kombinace: Ochrana hmotných památek +
Historie (OHM+HIST)

Obor v rámci kterého má být VŠKP vypracována: Historie (dvouoborové)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: Ondřej Mayerhofer
Osobní číslo: H18116

Téma práce: Zilvárové z Pilníkova, dějiny a hmotná kultura rodu ve středověku a raném novověku s důrazem na stavební památky s rodem spojené

Téma práce anglicky:

Jazyk práce: Čeština

Vedoucí práce: Mgr. Bohdan Šeda
Ústav historických věd

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je zmapovat dějiny rodu a rozsah jeho majetkové držby na Trutnovsku a Královédvorskou ve 14. – 17. století a na základě tohoto studia identifikovat stavební a hmotné památky s rodem spojené. Úvodní historická část bude zpracována především na základě studia publikovaných pramenů a sekundární literatury. Součástí práce bude mapová příloha rozsahu vývoje pozemkové držby. Stavební památky a další projevy hmotné kultury budou zpracovány na základě rozboru soupisové a další dostupné literatury, ale především na základě vlastního terénního průzkumu vytypovaných rezidenčních, sakrálních a dalších vrchnostenských staveb, které budou prezentovány ve formě výběrového katalogu. Terénní průzkum je vhodné doplnit vlastním základním terénním průzkumem. Práce bude doplněna mapovými, plánovými a fotografickými přílohami

Seznam doporučené literatury:

Krkonoše Podkrkonoší, vlastivědný sborník, d. 1-22 <http://www.muzeumtrutnov.cz/nabidka-publikaci>

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého*. 3. nezm. vyd., v Argo 1. vyd. Praha: Argo, 1994, 268 s. ISBN 80-85794-12-8.

ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Svoboda, 1989, 724 s.

Rodopis Zilvarů ze Silberštejna, nepublikovaný rukopis, dostupné z: <http://vlcice.wz.cz/doc/Rodopis%20Zilvaru%20za%20Silberstejna.pdf>

Podpis studenta: *Ondřej Mayerhofer v. r.*

Datum 15. června 2024

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji:

Práci s názvem „Zilvárové z Pilníkova, dějiny a hmotná kultura rodu ve středověku a raném novověku s důrazem na stavební památky s rodem spojené“ jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil(a), jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15. června 2024

Ondřej Mayerhofer v. r.

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval Ing. Petru Mlejnkovi, majiteli Pamětní síně Jana A. Komenského v Bílé Třemešné, který mi ústně předal hodnotné informace ohledně místního, dnes již neexistujícího, zámku v Bílé Třemešné. Dále pak Mgr. Romanu Reilovi, řediteli Státního okresního archivu Trutnov za umožnění nahlédnout do osobního fondu archiváře pana Lud'ka Jiráska, který se rodem Zilvárů také zabýval. V neposlední řadě tímto děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Bohdanu Šedovi, který mi byl po celou dobu tvorby této práce nápomocen.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá východočeským šlechtickým rodem Zilvárů. Klade si za cíl zjistit a zachytit historii rodu, zmapovat a popsat jejich panství a stavby. Hlavní důraz je kladen na jejich stavební činnost a stavby s rodem spojené. Cílem je také dát všechny zjištěné poznatky do vzájemných souvislostí a sepsat do jedné práce, neboť takové souvislé dílo dosud neexistuje.

Klíčová slova

zilvárové, stavby, panství, tvrze, zámky, hrady, kostely, náhrobníky, břecštejn

Title

The Zilvárs of Pilníkov, history and material culture of the family in the middle ages and early modern period with an emphasis on architecture associated with the family

Abstrakt

This Bachelor Thesis studies the East Bohemian noble family of Zilvárs. The goal of this study is to explore and explain the history of the Zilvárs family. The other goal is to map out of their holdings and describe the buildings they owned. The main goal of this thesis is to describe their construction activity and describe the buildings they owned. The last goal of this thesis is for all information about the Zilvárs to be written down and put into perspective in one thesis, because to this day no such work has existed.

Keywords

zilvárs, estates, strongholds, palaces, castles, churches, tombstones, břecštejn

Obsah

Obsah	7
Seznam obrázků	10
Úvod	12
1 Zilvárové	13
1.1 Přehled dosavadního bádání	13
1.2 Původ rodu Zilvárů	15
1.3 Erb a pečeť	16
1.4 Legenda o zakladateli rodu	19
1.5 Významné osobnosti rodu	21
Adam Zilvár	21
Kryštof Zilvár	22
Adam Zilvár mladší	22
2 Panství Zilvárů a jejich konkrétní majetky	23
2.1 Vlčické panství	24
2.2 Žirečské panství	26
2.3 Smidarské panství	27
2.4 Trutnov	28
3 Rezidenční stavby	30
3.1 Tvrz Borek	30
3.2 Hrad Břecštejn	31
Exteriér a interiér hradu	33
3.3 Zámek/tvrz v Bílé Třemešné a přilehlý panský dvůr	38
Interiér sklepů	42
Exteriér zámku	45
Interiér zámku	49
Panský dvůr	50
3.4 Tvrz v obci Čermná	53
3.5 Dubenecká tvrz	53
3.6 Tvrz v Petrovicích	58
3.7 Pilníkovská tvrz	58
3.8 Zřícenina zámku ve Starém Rokytníku	58
3.9 Tvrz/zámek Smidary	59
3.10 Zámek ve Vlčicích	61

3.11	Tvrz a zámek Žireč	62
	Dispozice zámku	64
	Exteriér zámku.....	64
	Interiér	66
	Přízemí.....	66
	Sklepení zámku	67
3.12	Tvrz Javorník	71
3.13	Tvrz Kašov	73
3.14	Tvrz v Žirecké Podstráni.....	73
3.15	Tvrz v Dolní Dobré Vodě.....	75
3.16	Tvrz Třebnouševs	75
3.17	Tvrz v Lískovicích	77
4	Kostely.....	79
4.1	Kostel sv. Václava v Čermné	79
4.2	Kostel svaté Kateřiny v Mladých Bukách	79
	Zvonice kostela.....	81
4.3	Kostel Nejsvětější Trojice v Pilníkově.....	82
	První patro	84
	Druhé patro	85
	Třetí patro	85
	Čtvrté patro	85
	Páté patro	86
4.4	Kostel svatého Stanislava (Smidary)	86
4.5	Kostel sv. Jana Nepomuckého a kostel sv. Vojtěcha ve Svobodě nad Úpou	86
4.6	Kostel svatého Vojtěcha ve Vlčicích.....	87
	Popis	88
	Hřbitovní brána.....	89
4.7	Kostel svatého Mikuláše v Lískovicích	89
5	Urbanismus.....	91
5.1	Dolní Dobrá Voda	91
5.2	Pilníkov.....	93
5.3	Svoboda nad Úpou.....	94
	Urbanistický vývoj	95
5.4	Smidary.....	95
6	Další projevy hmotné kultury	98

6.1	Náhrobek Jana Zilvára staršího ve Dvoře Králové nad Labem	98
6.2	Náhrobky rodiny Zilvárů v kapli sv. Jana Nepomuckého	99
6.3	Náhrobek Adama Zilvára v Žirči	104
6.4	Okenní terče z původní kaple žirečského zámku.....	105
6.5	Nedochované zvony kostela nejsvětější trojice v Pilníkově.....	107
6.6	Alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic v Bílé Třemešné.....	108
7	Závěr.....	110
	Významné osobnosti rodu Zilvárů	112
	Významné majetky rodu Zilvárů	113
	Použitá literatura	117

Seznam obrázků

Obrázek 1: Erb Zilvárů – přilba kolčí	17
Obrázek 2: Erb Zilvárů – přilba turnajová	18
Obrázek 3: Pečeť Adama Zilvára	18
Obrázek 4: Vývod rodokmenu Zilvárů	20
Obrázek 5: Mapa vlčického panství	26
Obrázek 6: Mapa žirečského panství	27
Obrázek 7: Mapa smidarského panství	28
Obrázek 8: Borek, první vojenské mapování, je viditelný možný dvůr bývalé tvrze	30
Obrázek 9: Fotografie hradu Břecštejn	31
Obrázek 10: Rozpoložení hradu Břecštejn, zaměřeno L. Jiráskem v r. 1986	33
Obrázek 11: Půdorys hradu Břecštejn, zakresleno L. Jiráskem v r. 1987	35
Obrázek 12: Pec v místě původního vchodu do hradu Břecštejn	37
Obrázek 13: Zámek v Bílé Třemešné a přilehající panský dvůr (napravo od zámku) vyobrazen na prvním vojenském mapování	39
Obrázek 14: Portrét Filipa I. Hesenského	40
Obrázek 15: Motiv dívky pod arkádou	41
Obrázek 16: Vstupní místnost sklepení	42
Obrázek 17: Alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic	43
Obrázek 18: Spodní část vstupního portálu zámku	44
Obrázek 19: Pískovcový kvádr	44
Obrázek 20: Možná římsa zámku se zbytky barvy	45
Obrázek 21: Zámek v Bílé Třemešné na mapách stabilního katastru, krátce před demolicí	46
Obrázek 22: Model zámku v Bílé Třemešné, jižní pohled	47
Obrázek 23: Dvůr a zámek na mapách stabilního katastru	51
Obrázek 24: Na mapách III. vojenského mapování zámek a dvůr už prakticky neexistuje	51
Obrázek 25: Obec Čermná	53
Obrázek 26: Poloha zbytku tvrze u mlýna Kalinovece	55
Obrázek 27: Místo, kde se stála dubenecká tvrz nedaleko mlýna Kalinovce s patrnými zbytky obvodových zdí	55
Obrázek 28: Dubenecká tvrz u mlýna, dochovaný obranný příkop	56
Obrázek 29: Možné vyobrazení dubenecké tvrze v prvním vojenském mapování	57
Obrázek 30: Dispozice zámku nedaleko kostela sv. Šimona a sv. Judy, stabilní katastr	59
Obrázek 31: Nový zámek z let 1810-1813, viditelný dvůr mohl být součástí původní tvrze	60
Obrázek 32: Vlčice, první vojenské mapování, dole je viditelná tvrz s dvorem	61
Obrázek 33: Dnešní podoba zámku Vlčice	62
Obrázek 34: Žireč, foto jižního křídla zámku	64
Obrázek 35: Přízemí zámku v Žirči	68
Obrázek 36: Rekonstrukce původní podoby žirečského zámku, jak ho nechal vystavět Adam Zilvár mladší. Využit půdorys v knize napsané Emanuelem Pochem	68
Obrázek 37: Původní kaple zámku	69
Obrázek 38: Žireč, vstupní místnost zámku	70
Obrázek 39: Žireč, sklepení zámku	70
Obrázek 40: Žireč, bývalá maštal pro koně	71
Obrázek 41: Zbytky javornické tvrze	72
Obrázek 42: Vstup do sklepení tvrze v Javoníku	72
Obrázek 43: Tvrz pravděpodobně stála v místech, kde je dnes dům č. p. 2501 (označeno)	75
Obrázek 44: Třebnouševy, stabilní katastr, tvrz je u cesty vedoucí z levé části návsi	76
Obrázek 45: Tvrz se nacházela v místech, kde dnes stojí dům s č.p. 49 (označeno)	77
Obrázek 46: Lískovická tvrz v pravé horní části Lískovic, první vojenské mapování	78

Obrázek 47: Dnešní podoba místa, kde se tvrz nacházela	78
Obrázek 48: Kostel sv. Kateřiny v Mladých Bukách	79
Obrázek 49: Vstup do zvonice kostela, nad kterou se nachází obličej vysekaný z pískovce	82
Obrázek 50: Kostel Nejsvětější Trojice v Pilníkově	83
Obrázek 51: Kostel sv. Vojtěcha ve Vlčicích	87
Obrázek 52: Hřbitovní brána ve Vlčicích	89
Obrázek 53: Kostel svatého Mikuláše v Lískovicích	90
Obrázek 54: Dolní Dobrá Voda na mapách stabilního katastru	92
Obrázek 55: Centrum Pilníkova na mapách druhého vojenského mapování	93
Obrázek 56: Svoboda nad Úpou ve druhém vojenském mapování	94
Obrázek 57: Smidary, první vojenské mapování, nová náměstí jsou viditelná v západní části	96
Obrázek 58: Smidary vyobrazené na I. vojenském mapování (viditelné přilehlé přikoupené vesnice a nový rybník, na mapě pojmenovaný Noweg)	97
Obrázek 59: Náhrobek Jana Zilvára staršího uložený ve zdi věže kostela sv. Jana Křtitele	99
Obrázek 60: Náhrobek Kryštofa Zilvára	101
Obrázek 61: Epitaf Jana Zilvára	102
Obrázek 62: Náhrobek neznámého člena rodu Zilvárů	103
Obrázek 63: Náhrobek Adama Zilvára	105
Obrázek 64: Erbovní terč Adama Zilvára	106
Obrázek 65: Erbovní terč Anny z Griespecku	106
Obrázek 66: Sádrový odlitek zvonu z roku 1612	108

Úvod

Práce se zabývá nalezením majetků a konkrétních staveb prakticky nezpracovaného šlechtického rodu Zilvárů, který v Čechách působil od první poloviny 14. století až do roku 1622. Cílem práce je zjistit, jaké konkrétní hrady, vsi, města, městečka a panství vlastnili, zda je nechali urbanisticky upravit, zda v nich nevystavěli kostely, domy či tvrze, popřípadě zda stávající kostely, tvrze a hrady nechali přestavět. Dalším cílem je konkrétní majetky, u kterých je to možné, popsat a časově zařadit a popsat vývoj lokalit v době, kdy byly ve vlastnictví Zilvárů. U dnes již neexistujících staveb, o kterých se nedochoval popis, alespoň v rámci možností najít a popsat místo, kde stály. Součástí práce je také sestavení a popis stručné historie rodu, tedy zjištění jeho původu, vzestupu a pádu. Připojuji také popis erbu a genealogický vývod.

Práci na téma Zilvárů jsem se rozhodl zpracovat kvůli tomu, že se jedná o rod takřka nezpracovaný, a přitom důležitý pro oblast Podkrkonoší a východních Čech. Zasloužili se totiž o těžbu zlata v Podkrkonoší, nechali povýšit vsi na města a městečka a na svých panstvích v okolí Trutnova, Dvora Králové nad Labem a Hradce Králové nechali vystavět kostely, tvrze a zámky. Motivací bylo také to, že v současnosti ještě neexistuje žádná souvislá práce, publikace či kniha, která by se Zilváry přímo zabývala. Tato práce tedy pojednává právě o nich, o rytířském vladyckém rodu Zilvárů, který působil v Českém království, v dnešních východních Čechách. Popsány jsou jednotlivé stavby, se kterými měli Zilvárové něco společného, ať už se jedná o dodnes dochované či nedochované stavby, nebo např. náhrobníky. Pro tuto práci jsem využil pramenů hmotných, literárních i ústních.

1 Zilvárové

1.1 Přehled dosavadního bádání

Co se týče dosavadního bádání k rodu Zilvářů, ještě neexistuje dílo, které by se jimi přímo zabývalo. Místo toho o nich nalézáme pouze menší zmínky v knihách, jako například: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,¹ *Města a městečka v Čechách a na Moravě a ve Slezsku*.² Dále pak v archeologických zprávách či zprávách památkářských.³ Zdrojem hrstky informací jsou i kroniky měst a vesnic. I přesto se zde nachází dostatek podkladů pro bádání v tomto směru. Co se týče otázek mého výzkumu, zaměřil jsem se zejména na stavební činnost rodu a jejich majetky. Ve východních Čechách se po Zilvárech dodnes dochovalo několik staveb, bohužel však větší část z nich jsou dnes ruiny. Mezi nejlépe dochované stavby řadíme jejich původní sídlo hrad Břecštejn/Silberštejn, kostel svatého Vojtěcha ve Vlčicích, kostel Nejsvětější Trojice v Pilníkově a žirečský zámek. Samozřejmě, že se dochovaly i další víceméně kompletní stavby, jako například zámek ve Vlčicích a ve Smidarech, ale zde je problém, že jejich renesanční podoba z doby, kdy je Zilvárové vlastnili, je dnes pohřbena nebo zničena přestavbami.

Mezi jejich hlavní sídla řadíme již zmíněný hrad Břecštejn, poté tvrz ve Vlčicích, kterou nechali přestavět na renesanční zámek, pilníkovskou tvrz, která se nedochovala, žirečský zámek, zámek ve Smidarech a nedochovaný zámeček v Bílé Třemešné. Jejich vedlejšími sídly byly dnes již zřícený zámek ve Starém Rokytníku, tvrz Na Borkách u Dvora Králové nad Labem, nedochovaná tvrz v Žirecké Podstráni a několik domů v Trutnově a ve Dvoře Králové nad Labem.

Do současnosti se dochovalo relativně málo staveb, ke kterým měli Zilvárové nějaké vazby. Nejvíce zachovalou stavbou je žirečský zámek, i když prodělal barokní přestavbu. Dodnes jsou viditelné renesanční prvky, navíc se dochovala i původní kaple. Jeho interiér, či minimálně klenby jsou údajně ještě z dob renesance. Další dochovanou stavbou je kostel sv. Vojtěcha ve Vlčicích. Jedná se o původně gotický kostel, ke kterému byly přistavěny renesanční prvky. A v jeho interiéru se dochovaly náhrobníky rodu Zilvářů. Dále pak gotický kostel svatého Mikuláše v Lískovicích, ke kterému do průčelí nechali Zilvárové přistavět pozdně renesanční štít. Ještě další dobře dochovanou stavbou je kostel svaté Kateřiny v Mladých Bukách.

---

¹ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989.

² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1996, 1. – 8. díl.

³ GABRIEL, František. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990

Je to původně gotický kostel, ke kterému byla v roce 1599 přistavěna renesanční zvonice a je možné, že přitom kostel dostal své renesanční prvky. Poslední dvě relativně dochované stavby po Zilvárech jsou věž kostela Nejsvětější trojice v Pilníkově, která má portál s erbem Zilvárů a zřícenina hradu Břecštejn. Zbylé stavby, které rod Zilvárů vlastnil se buď nedochovaly, nebo z nich zůstalo pouze torzo, tedy většinou jen základy či obvodové zdi.

Zilvárové byli vladycký rytířský šlechtický rod, který působil na severozápadě východních Čech v období 1371 až 1623 a jejich potomci žijí v České republice dodnes. Svá panství po celou dobu postupně rozšiřovali. Osudná se jim však stala účast na stavovském povstání, kdy po jeho potlačení byl Zilvárům, stejně jako mnoha jiným rodům, zkonfiskován veškerý majetek v Čechách. Poté tedy odcházejí do Slezska, kde v té době měli několik držav. V pozdějších dobách se několik příslušníků rodu navrátilo do Čech, avšak jejich majetkem byly spíše třeba městské domy, nikoliv například celé vesnice, nebo nějaká panství. Bývalého rozmachu rod už nikdy nedosáhl.

Ačkoli Zilvárům patřilo několik statků ve Slezsku, jak již bylo uvedeno, rod působil zejména ve východních Čechách, kde vlastnil většinu svých pozemků. Ve východních Čechách působili pravděpodobně od 14. století, kdy vladyk Ješek Zilvár získal v manské soustavě Pilníkov. Stalo se tak někdy po roce 1371.⁴ Další zápis o Zilvárech je z roku 1455,⁵ kdy je Mikuláš (Nykl) Zilvár, syn Ješka Zilvára, uveden jako vlastník hradu Břecštejn. Tento hrad byl dlouho jejich hlavním sídlem a centrem jejich panství. Zilvárové byli úzce spjatí s trutnovskou manskou soustavou, protože velká část jejich majetku spadala pod ní. Jako většina ostatních šlechtických rodů, které byly součástí manské soustavy, snažili se propůjčená léna získat do svého vlastnictví, což se jim postupně dařilo. Tento fakt byl i jedním z faktorů, proč byla trutnovská manská soustava po roce 1539 rozpuštěna.⁶

Druhým faktem bylo, že po propuknutí husitských válek byla trutnovská manská soustava ochromena. Zilvárové během těchto válek byli s nejvyšší pravděpodobností na straně husitů, protože vyznávali utrakvismus. Je tedy pravděpodobné, že se také přidali k vojenskému tažení husitských vojsk do východních Čech v roce 1421, kde byl nejdříve obsazen Hradec Králové, pak Jaroměř. Po obsazení Jaroměře se Dvůr Králové přidal na stranu husitů, kteří poté postupovali směrem na Trutnov a ten také dobyli. Nabízí se tedy otázka, v jaké fázi vojenského

---

⁴ SOMMER, Libor a Vladimír SMILNICKÝ. *Pilníkov: Program regenerace MPZ Pilníkov*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/106821883-Pilnikov-program-regenerace-mpz-pilnikov-aktualizace-ing-arch-libor-sommer.html>.s. 9.

⁵ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 57.

⁶ ŠPRÁCHAL, Přemysl. *Manská tvrz Podstráň a vladycký rod Hrabířů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 6.

tažení se Zilvárové k husitům přidali. Bylo to hned ze začátku, či až při tažení na Trutnov? Tak jako tak, je pravděpodobné, že pomáhali dobývat Trutnov a další území a sídla na Trutnovsku a v Podkrkonoší. Z tohoto období však máme prakticky nulové zprávy a prameny o rodu Zilvárů.⁷

Od čtyřicátých let 16. století nastává největší rozšíření a rozmach zilvářských panství. Zasloužil se o to zejména Adam Zilvár (1515-1550), který získal roku 1546 od Ferdinanda I. Habsburského horní právo pro Svobodu nad Úpou. V jejím okolí nechal těžit zlato a jiné drahé kovy, což znamenalo přísun financí, které využil na koupi dalších statků a panství ve východních Čechách. Rod Zilvárů tak postupně rozšiřuje své vlčické panství a do vlastnictví rodu se dostává i panství žirečské a smidarské, ke kterým postupně přikupují i vsi v okolí. Právě na začátku 16. století začala probíhat i proměna v majetkové struktuře, kdy se majetky začaly koncentrovat často do rukou vyšší šlechty na úkor šlechty nižší a ta pak musela hledat uplatnění jinde. Jednou z výjimek je právě rod Zilvárů, který v té době patřil k nižší šlechtě. Zilvárové během tohoto období majetky naopak získávali. Postupovali prakticky stejně jako vyšší šlechta, tedy skupováním vesnic, městeček, zámků, tvrzí apod. od nižší šlechty. Díky tomu se z původně manského rodu za necelých sto let stal relativně významný rod ve východních Čechách, který se podílel i na mocenských funkcích.⁸

Rod Zilvárů přestává ve východních Čechách působit po stavovském povstání, které proběhlo mezi lety 1618-1620. Zilvárové se jako utrakvisté přidali na stranu povstalců a někteří členové rodu se na povstání také aktivně podíleli. Byl to například Jan Zilvár IV (1582-1682), který se účastnil bitvy na Bílé hoře,⁹ a také jeho bratr Adam Zilvár III (1582-1628). Ten roku 1618 vedl hotovost vyslanou Dvorem Králové nad Labem na pomoc Litomyšli, kde pak bojovala pod vedením Věnka Bukovského z Hustířan.¹⁰ Po porážce povstání následovala již zmíněná konfiskace majetku a odchod rodu do Slezska.

1.2 Původ rodu Zilvárů

Existují tři teorie, odkud rod Zilvárů pochází. Začneme stručně legendou o zakladateli rodu, která je spjatá s hradem Břecštejnem. Legendu najdeme v trutnovské kronice, v zápisu

---

⁷ MUSIL, František a kol. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6. s. 540-541.

⁸ MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6. s. 634-635.

⁹ HÁS, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 31.

¹⁰ HÁS, J. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 32.

kronikáře Šimona Hüttela ze 16. století. Dle ní byl zakladatelem rodu Wolf Ulstadt, původem z Cách. Podle legendy byl písařem knížete Břetislava.¹¹ Druhou teorií je, že Zilvárové byli původně měšťanský rod z Hradce Králové, protože nejstarší známý představitel rodu, Ješek Zilvár, pocházel z Hradce.¹² Třetí teorie hovoří o tom, že jde o rod původem ze Slezska, který postupně získával statky v Čechách. Tomu by odpovídalo i vlastnictví statků ve Slezsku.¹³

Nejstarší záznam o rodu Zilvárů máme od Šimona Hüttela, který byl v šestnáctém století trutnovským kronikářem a zároveň je autorem rodopisu Zilvárů. Rodopis byl vytvořen v 90. letech šestnáctého století. Kromě rodokmenu rodu jsou v něm vyobrazeny i kresby erbu rodu Zilvárů. Dokument dochovaný do současnosti je přepisem původního rodopisu, originál byl ztracen. I když je to sice nejstarší záznam, je téměř jistě nepravdivý a jedná se pouze o legendu. V rodopisu se mimo jiné vypráví příběh o zakladateli rodu Zilvárů jménem Wolf Ulstadt, který v legendě přijímá nové jméno Wolf Zilvár.

Dle mého názoru se jednalo původem o německou nižší šlechtu, která získala své první majetky v rámci kolonizace okrajových částí Českého království. A je možné, že byly pozváni ze Slezska či z Říše.

1.3 Erb a pečeť

Erb je tvořen čistým gotickým štítem o jednom poli s červenou tinkturou/barvou a s šikmým ležatým černým havířským klínem vycházejícím z vrchního pravého okraje štítu k levému okraji štítu. Jeho vrchol se dotýká pravého kraje štítu a jeho dolní hrana dělí celý štít v jeho polovině, fafrnoch je rudé barvy. Helma kolčí je stříbrná, se zlatým nosním chráničem. Koruna pak zlatá. Klenot nad korunou je orlice černé barvy, což je možný odkaz na Cáchy, které mají černou orlici dodnes ve svém znaku. V literatuře se někdy uvádí, že místo červeného štítu měli štít modrý. Avšak vzhledem k tomu, že měli v erbu černý hornický klín, je nepravděpodobné, že byl vyobrazen na modrém štítě.

Pečeť Zilvárů se dochovala například na zakládací listině ševcovského cechu ve Svobodě nad Úpou a okolních vesnicích, držených v té době Zilváry. Listina s pečetí je uložena v trutnovském archivu.^{14,15} Pečeť vyvedená v červeném vosku má podobu erbu s kolčí přilbou.

---

¹¹ ZILVAR, Zdeněk, Ing. *Rodopis Zilvarů ze Silberštejna: podle Šimona Hüttela trutnovského kronikáře*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3948762-Rodopis-zilvaru-ze-silberstejna-podle-simona-huttela-trutnovskeho-kronikare.html>. s. 4.

¹² ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 656.

¹³ REIL, Roman, *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 47.

¹⁴ 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Listina. In: inv. č. 1, ukl. j. 1 krabice. SOA Trutnov.

¹⁵ 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Přivěšená pečeť vydavatele v dřevěném pouzdře na modré stužce. SOA Trutnov.

Tak tomu je i v knize *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,¹⁶ ze které jsem čerpal pro popis erbu v předchozím odstavci, Erb Zilvárů s kolčí přilbou se dochoval také ve formě skleněného erbovního terče, který se původně nacházel v kapli žirečského zámku a který je dnes uschovaný v Národním muzeu v Praze.¹⁷ V jiné literatuře je erb vyobrazen s turnajovou přilbou.^{18,19} Vzhledem k tomu, že dochovaná pečeť z roku 1569 je autentická, je jisté že Zilvárové používali ve svém erbu přilbu kolčí. Zda však skutečně používali někdy také přilbu turnajovou zůstává otázkou.

Obrázek 1: Erb Zilvárů – přilba kolčí²⁰

---

¹⁶ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989.s. 600-601.

¹⁷ Okenní terč s erbem Adama Silbera ze Silbersteinu. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/3385786?searchParams=>.

¹⁸ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 48.

¹⁹ REIL, R; HORÁK, V; KUBÁSEK, M; MLEJNEK, P; NOVÁK, R. et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 28.

²⁰ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989.

Obrázek 2: Erb Zilvářů – přilba turnajová ²¹

Obrázek 3: Pečeť Adama Zilváře ²²

---

²¹ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 28.

²² 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Přivěšená pečeť vydavatele v dřevěném pouzdře na modré stužce. SOA Trutnov.

1.4 Legenda o zakladateli rodu

Legenda o zakladateli rodu Wolfu Ulstadtovi obsahuje následující pasáž o vzniku erbu:

„Pan Ulstadt se krátce zamyslel a pak řekl: »Nejmilostivější kníže a pane! Protože mě Bůh obdařil dolem a skrze něj mi požehnal, chci mít ve znaku černý hornický klín v červeném poli na věčnou památku mého stříbrného dolu. Tento znak ať má červené a černé pokrývky na helmici, protože horník pracuje na světle i ve tmě. Červená barva znamená oheň, černá pak práci ve tmě.« Kníže řekl: »Dobrá. A jaký chcete mít klenot na přilbici?« Pan Wolf pravil: »Nejmilostivější kníže, nejsem žádný bojovník, a proto netoužím po rytířské helmě jako naši předkové, kteří pod vedením šlechty bojovali o holý život. Protože jsem rodák z města Cách, které má ve znaku černého orla, dejte mi prosím na turnajovou přilbu jako klenot černou orlici.« Kníže řekl: »Budiž. Kdybych vám chtěl napsat, kde nyní pane Zilvár bydlíte?« A zasmál se. On odpověděl: »Nejmilostivější kníže a pane! Postavil jsem si malou pevnost jménem Břecštejn.« »Ne,« řekl Spytihněv a nechal zavolat své kancelářské písaře a malíře. Poručil jim. »... aby panu Wolfovi Zilvárovi shora uvedené udělení milosti zapsali a rychle zhotovili...« společně s jeho právě uděleným erbem a také to, že mají napsat jeho skutečný titul: Šlechtný a urozený pan Wolf Zilvár ze Zilvárštejna etc.,“ dle přímých slov z legendy „...jak se pak všichni páni Zilvárové psali a věčně psáti se měli.“²³

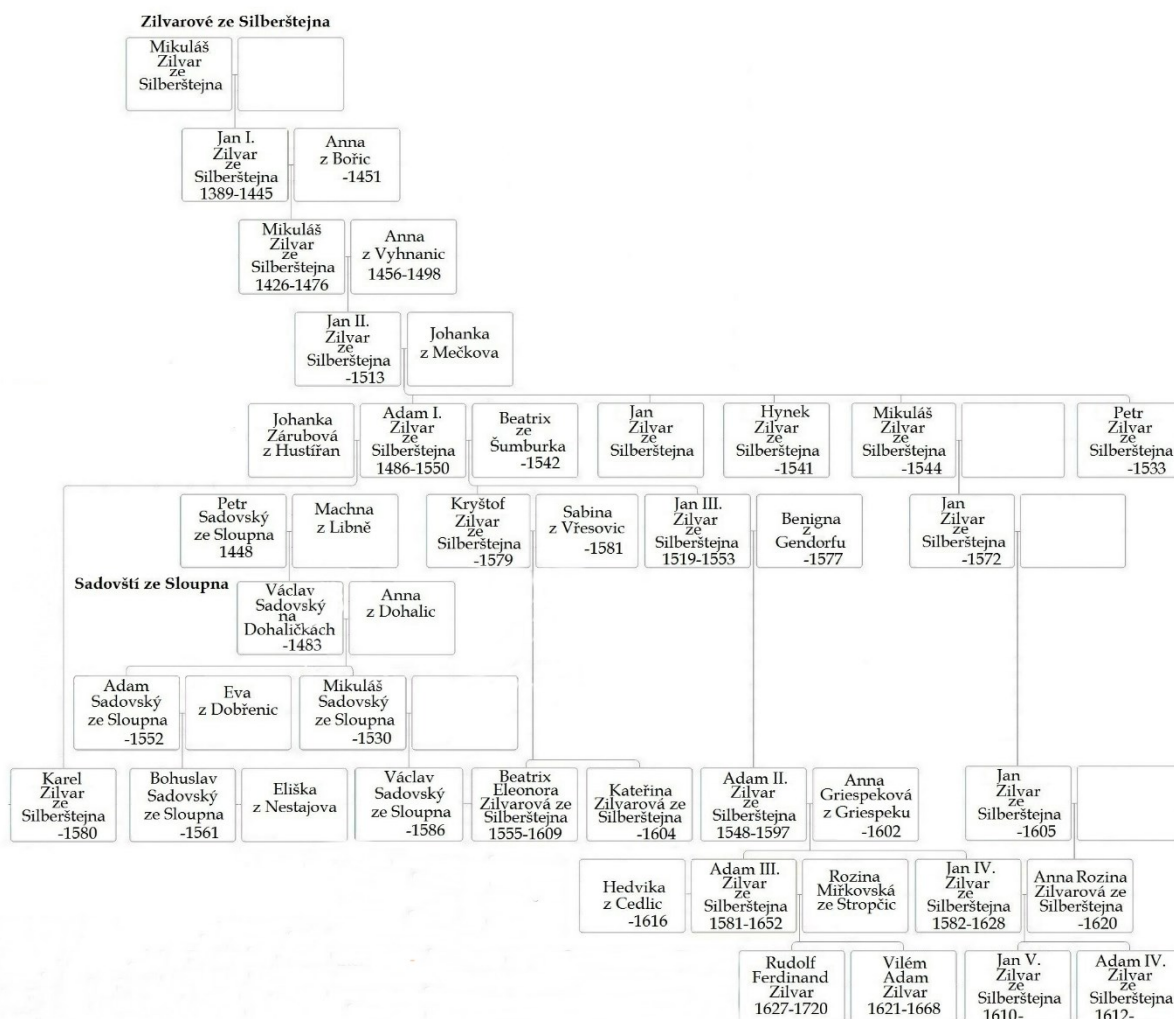
Legenda je dle Hüttela údajně zmiňována už roku 1053 a je zpracována do příběhu o Wolfu Ulstadtovi, budoucím Wolfu Zilvárovi. Ten přichází do Čech z Cách a vstupuje na dvůr a do služeb Jitky ze Schweinfurtu, manželky knížete Břetislava I., jako kancelářský písař. Po nástupu Spytihněva II. na trůn byl však nucen z Čech odejít, neboť dle Kosmy dal Spytihněv všechny Němce ze země vyhnat. Dochované prameny tomu ale odporují. Wolf nakonec zůstal ve službách princezny a později u nového Trutnova potkává skupinu horníků, kteří mu nabídli, že pro něho budou pracovat. Vyslal je tedy hledat stříbrné žíly. Byli úspěšní a po devíti dnech mu přinesli stříbrný valoun z místa s názvem Stříbrný důl.

Po tomto nálezu Wolf Ulstadt bohatl, nechal v novém Trutnově vystavět kostely, školy a špitály a prohlásil, že pro svého pana purkrabího Albrechta Trautenberka vybuduje velký důl o čtyřech štolách. V roce 1056 také začal se stavbou hradu Břecštejna. Poté odjel za knížetem

---

²³ ZILVAR, Z., Ing. *Rodopis Zilvarů ze Silberštejna: podle Šimona Hüttela trutnovského kronikáře*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3948762-Rodopis-zilvaru-ze-silberstejna-podle-simona-huttela-trutnovskeho-kronikare.html>. s. 4.

Spytihněvem a obdaroval ho stříbrem, přijal zde příjmení Zilvár (Silber – od stříbra), byl povýšen do šlechtického stavu a vybral si erb podle vlastního návrhu.²⁴

Obrázek 4: Vývod rodokmenu Zilvarů²⁵

²⁴ ZILVAR, Z., Ing. *Rodopis Zilvarů ze Silberštejna: podle Šimona Hüttela trutnovského kronikáře*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3948762-Rodopis-zilvaru-ze-silberstejna-podle-simona-huttela-trutnovskeho-kronikare.html>. s. 4-9.

²⁵ Upravený snímek z <https://www.jakbt.cz/komensky>

1.5 Významné osobnosti rodu

Adam Zilvár

O první značnější rozšíření majetku Zilvárů se zasloužil Adam Zilvár starší, který žil v letech 1486-1550 a byl mimo jiné přisedlící manského soudu v Trutnově.²⁶ Jeho první počiny vedly k propouštění stávajícího majetku Zilvárů z trutnovského manství, což se mu postupně dařilo. Roku 1522 se u krále Ludvíka Jagellonského domohl, aby část dosavadních statků Zilvárů, tedy hrad Břecštejn, Vlčice a Pilníkov byly propuštěny z trutnovského manství.²⁷ Pilníkov byl o pár let dříve, v roce 1514 na prosbu Adama Zilvára, povýšen Vladislavem II. Jagellonským na městečko a bylo zde vystavěno náměstí.²⁸

Roku 1542 odkupuje od pozůstalých Jindřicha Berky z Dubé Rokytník i s tvrzí.²⁹ Někdy před rokem 1546 zakládá Adam Zilvár Svobodu nad Úpou. A přímo v roce 1546 si domohl u Ferdinanda I. Habsburského povýšení Svobody nad Úpou na horní městečko, což znamenalo povolení těžby drahých kovů a daňové úlevy.³⁰ Následná těžba zlata pak probíhala na území Rýchor, kde jsou dodnes viditelné stopy těžby. Po roce 1530 dostal Adam od své manželky Beatrix Zilvárové na krátký čas zastavenou část Trutnova. Tu byl nucen v letech 1543-1544 vrátit zpět královně Anně Jagellonské, protože se jednalo o královské město.³¹

Z roku 1522 se dochoval záznam o velikosti jeho majetků, který byl vypsán 30. 6. 1522, kdy byla Adamovi udělena spupnost králem Ludvíkem Jagellonským. Dle tohoto záznamu měl tedy již v roce 1522 ve vlastnictví Lhotu u Trutnova, Oblanov, Mladé Buky, Záboří a Bolkov.³² Dále roku 1533 Adam kupuje od šlechtického rodu zvaného „z Javorníka“ Javorník a javornickou tvrz.³³ V roce 1539 odkupuje žirečský statek od Jiřího z Gersdorfu. Roku 1544, po dohodě s Jindřichem a Zdeňkem z Valdštejna, vyměňuje Bolkov za zbylé části Vlčic a Oblanova, které měli jmenovaní v držení.³⁴ Olešnici Adam Zilvár získal neznámo kdy, to samé platí i o Lhotě u Trutnova a Záboří. Roku 1546 kupuje od Prokopa Otomara ves Třebnouševs i s tvrzí. Roku 1550 Adam Zilvár umírá.

---

²⁶ HÁŠ, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 31.

²⁷ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 57.

²⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 123.

²⁹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s.466.

³⁰ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 244.

³¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 631.

³² GABRIEL, František. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 4.

³³ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 175.

³⁴ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990 s. 5.

Kryštof Zilvár

Kryštof byl synem Adama Zilvára a žil v letech 1504-1579. Majetek Zilvárů rozšířil podstatně méně, než jeho otec. Od určité doby měl Kryštof ve vlastnictví Dolní Dobrou Vodu, ale kdy přesně se bohužel neví.³⁵ Známo je pouze, že zde nechal vybudovat novou tvrz a že se Kryštofovi roku 1557 podařilo povýšit Horní Dobrou Vodu na městečko, což mu pravděpodobně povolil Ferdinand I.³⁶

Jeho druhá manželka Sabina Zilvárová byla v rozšiřování majetku úspěšnější. V roce 1558 koupila se svým manželem Smidary a v roce 1562 si na Ferdinandu I. vymohla povýšení Smidar na městečko, které díky tomu dostalo dvě náměstí.³⁷ Dále nechala vystavět ve Smidarech tvrz a pak skoupila vsi ležící od Smidar směrem k Dolní Dobré Vodě. Jedná se konkrétně v roce 1563 o Lískovice a v roce 1565 o Dolní Újezd, známý dnes jako Sylvárův Újezd. Po smrti Sabiny Kryštof zdědil její statky.³⁸ Roku 1579 Kryštof umírá.

Adam Zilvár mladší

Posledním rozšiřovatelem majetků rodu byl Adam Zilvár mladší, který žil v letech 1548-1597. Adam Zilvár st. (1509-1550) byl jeho dědeček. Adam Zilvár ml. nechal roku 1581, po zřízení původní žirečské tvrze, postavit na jejím místě nový renesanční zámek s luteránskou kaplí.³⁹

Roku 1594 kupuje Adam Zilvár ml. Bílou Třemešnou i s tvrzí od pozůstalých zesnulého rytíře Budivoje Třemešního ze Železna. Zároveň přitom od pozůstalých koupil nedaleko Žirče ležící tvrz a dvůr Na Borkách. Ten byl součástí panství Bílá Třemešná.⁴⁰ Roku 1597 Adam umírá.

---

³⁵ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 92.

³⁶ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 92.

³⁷ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 742-743.

³⁸ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 743.

³⁹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

⁴⁰ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 42.

2 Panství Zilvárů a jejich konkrétní majetky

Většina jejich prvních majetků byla součástí trutnovského manství. Manské statky Zilvárů byly například hrad Břecštejn, Rokytník, Volanov, Mladé Buky a Staré Buky, Javorník, Olešnice, Lánov a postupně i Žirecká Podstráň. Ze strany Zilvárů i dalších šlechtických rodů, které byly součástí manské soustavy, byla snaha si pozemky z této soustavy vymanit do svého vlastnictví. Manská soustava totiž fungovala de facto na lením způsobu, tedy že král propůjčil tvrze, hrady či jiná opevněná i neopevněná stavení v okolí Trutnova a Dvora Králové šlechticům, kteří se zodpovídali přímo králi. Ti měli toto území spravovat a chránit před nájezdy ze Slezska, respektive z Polska. Vzhledem k tomuto systému neměli šlechtické rody jistotu, že majetky, které jim král poskytl, zůstanou v jejich rukou. Král je totiž mohl kdykoliv vyžadovat zpět.⁴¹

Vznik manské soustavy můžeme spojit s osídlováním okrajů Českého království v průběhu 13. století. První zástavby v trutnovském a královedvorském regionu byly ve formě opevnění či strážných bodů. Jak už bylo zmíněno, toto území mělo sloužit jako obrana proti vpádům z Polska.⁴²

Trutnovský manský systém byl vyňat z jurisdikce dvorského a zemského soudu a zodpovídal se pouze králi. Jeho administrativní a soudní centrum bylo nejdříve v Trutnově, pak se přesunulo do Dvora Králové nad Labem. Bylo to kvůli tomu, že ze Dvora pocházela část osazenstva soudu a také kvůli skutečnosti, že se značná část drobných manství nacházela právě v okolí Dvora Králové.⁴³ Držitelé těchto lén měli nezřídka zakoupeny domy a jiné majetky ve městě či v jeho okolí.

Ani Zilvárové nebyli výjimkou. Měli totiž ve Dvoře Králové nad Labem zakoupeny polnosti v okolí kostela sv. Kříže, několik dvorů a jeden dům ve městě. Polnosti v okolí kostela sv. Kříže byly zakoupeny Janem mladším Zilvárem. Kdy přesně se neví, ale je ale jasné, že to bylo v rozmezí jeho života, čili mezi lety 1582-1623. Jeho strýc, Jan Zilvár, pak vlastnil dvůr pod dolní městskou bránou a dům za Šindelářovou bránou. Anna Rozzina Zilvárová, matka Jana Zilvára mladšího, v roce 1606 v okolí Dvora Králové nad Labem vlastnila dva šosovní dvory s poli a rybníky. V té době patřily zahrady u kostela sv. Kříže Marii Rychnovské ze Silberštejna. Dále pak Markéta Rychnovská ze Zilvarštejna měla ve vlastnictví polnosti

---

⁴¹ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 6.

⁴² ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35.s. 5.

⁴³ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 5-6.

za dolním mostem Dvora Králové, tedy pravděpodobně za řekou Labe, která protéká jižně od kostela sv. kříže.⁴⁴

Konec trutnovského manského systému nastává kolem poloviny 15. století, kdy k jeho rozpadu silně přispěly husitské války a jejich následky. Dále situace kolem vlastnictví trutnovského hradu, kdy byl hrad i samotný Trutnov zastaven několika šlechticům. V této době se také část manských statků stala svobodnými, což v kombinaci s předešlým vývojem znamenalo ochromení celého systému a po roce 1539⁴⁵ pak i zánik celé soustavy trutnovského manství. Nakonec tato soustava spadala pod hradeckou jurisdikci. Nepřekvapivě následovala snaha místních šlechticů dostat se na vlivná místa v Hradci. V případě Zilvárů se tak stalo a Adam Zilvár byl po určitou dobu hradeckým hejtmanem.

Dle mé teorie to byl také důvod přesunu rodu Zilvárů z jeho držav v okolí Trutnova, jako byl např. hrad Břecštejn, Vlčice a Pilníkov, směrem ke Dvoru Králové, respektive koupě žirečského panství a následné skupování majetku v jeho okolí. Po zrušení manské soustavy její funkci nahradila hradecká jurisdikce, která byla novým administrativním centrem pro toto území. To mohl být další impulz k postupnému přesunu rodu Zilvárů směrem k Hradci Králové. S tím koresponduje například i koupě smidarského panství.

2.1 Vlčické panství

Vlčické panství bylo prvním panstvím, které rod Zilvárů vlastnil. Jeho součástí byl hrad Břecštejn, Vlčice, Pilníkov, Svoboda nad Úpou, později k němu byl přikoupen Javorník, Rokytník (dnes Starý Rokytník), Čermná, Mladé Buky, Staré Buky, Lhota u Trutnova, Záboří, Bolkov, Oblanov a Olešnice.

Zilvárové své první manské statky získali snad již ve druhé polovině 14. století v Pilníkově. Mohl je tehdy získat jako léno Ješek Zilvár, syn Ješka Silbera, který je první známý nositel jména Zilvár. Roku 1400 měl Ješek Zilvár ve vlastnictví části Starých Buků. Ješek umírá roku 1406 a statky přebírá jeho bratr Mikuláš. Ten údajně v roce 1415 kupuje či dostává jako léno Vlčice a je možné, že v této době také vzniká hrad Břecštejn, jehož dlouhodobými vlastníky byli právě Zilvárové.⁴⁶

---

⁴⁴ HALÍK, Tomáš. *Dějiny Dvora Králové n. L., Dvůr Králové n. L.*: vlastní náklad, 1926. s. 19.

⁴⁵ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 6.

⁴⁶ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 4

Roku 1418 Mikuláš umírá, celé panství nově i s Břecštejnem přebírá Mikuláš (Nykl) Zilvár toho jména druhý, který byl synem již zmíněného Ješka Zilvára. Ten tyto statky držel až do své smrti v roce 1458.⁴⁷ Před rokem 1476 přešel Břecštejn do rukou Jana Zilvára, což byl syn Mikulášova synovce Beneše. Jan Zilvár k vlčickému panství opět přikupuje Staré Buky. Není známo kdy přesně, ale ví se, že je v té době vlastnil jeho strýc Hanuš Zilvár. Jan Zilvár umírá roku 1513 a celé panství dědí jeho prvorozený syn Adam Zilvár (1509-1550), který se zasloužil o propuštění Břecštejna, Pilníkova a Vlčic z manské soustavy. Také se zasloužil o značné rozšíření statku vlčického panství a zároveň nechal roku 1513 založit Svobodu nad Úpou.

Z roku 1522 se dochoval i záznam o jeho majetku, v něm kromě statků zděděných jsou ještě statky Lhota u Trutnova, Oblanov, Mladé Buky, Záboří a Bolkov. Bolkov Adam, po dohodě s Jindřichem a Zdeňkem z Valdštejna, v roce 1544 vyměnil za zbylé části Vlčic a Oblanova. Olešnici Adam Zilvár získal neznámo kdy, to samé platí i o Lhotě u Trutnova a Záboří. Ze záznamů ale vyplývá, že uvedená panství vlastnil už před rokem 1522.⁴⁸

Roku 1533 Adam kupuje Javorník a javornickou tvrz.⁴⁹ V roce 1539 kupuje žirečský statek⁵⁰ a roku 1546 ves Třebnouševy i s tvrzí.⁵¹ Někdy mezi lety 1547-1550 ještě Adam Zilvár přikoupil k panství Huntířov, jehož část se pak stala součástí panství žirečského. Po jeho smrti, v roce 1550, bylo panství rozděleno mezi jeho syny. Vlčice dostal nejstarší syn Jan Zilvár ještě za života svého otce. Druhorozený syn Kryštof zdědil hrad Břecštejn a Žireč.

Po smrti Kryštofa získal Žireč jeho bratr Karel, třetí a zároveň poslední syn Adama Zilvára. Po dvou letech od jeho smrti, roku 1582, získala vlčické panství Beatrix Eleonora Zilvárová, dcera Kryštofa Zilvára. Ta ho měla ve vlastnictví až do své smrti v roce 1610.⁵² Poté získal vlčické panství Adam Zilvár (1581-1624) a držel ho až do roku 1622, kdy bylo zkonfiskováno.

---

⁴⁷ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 4.

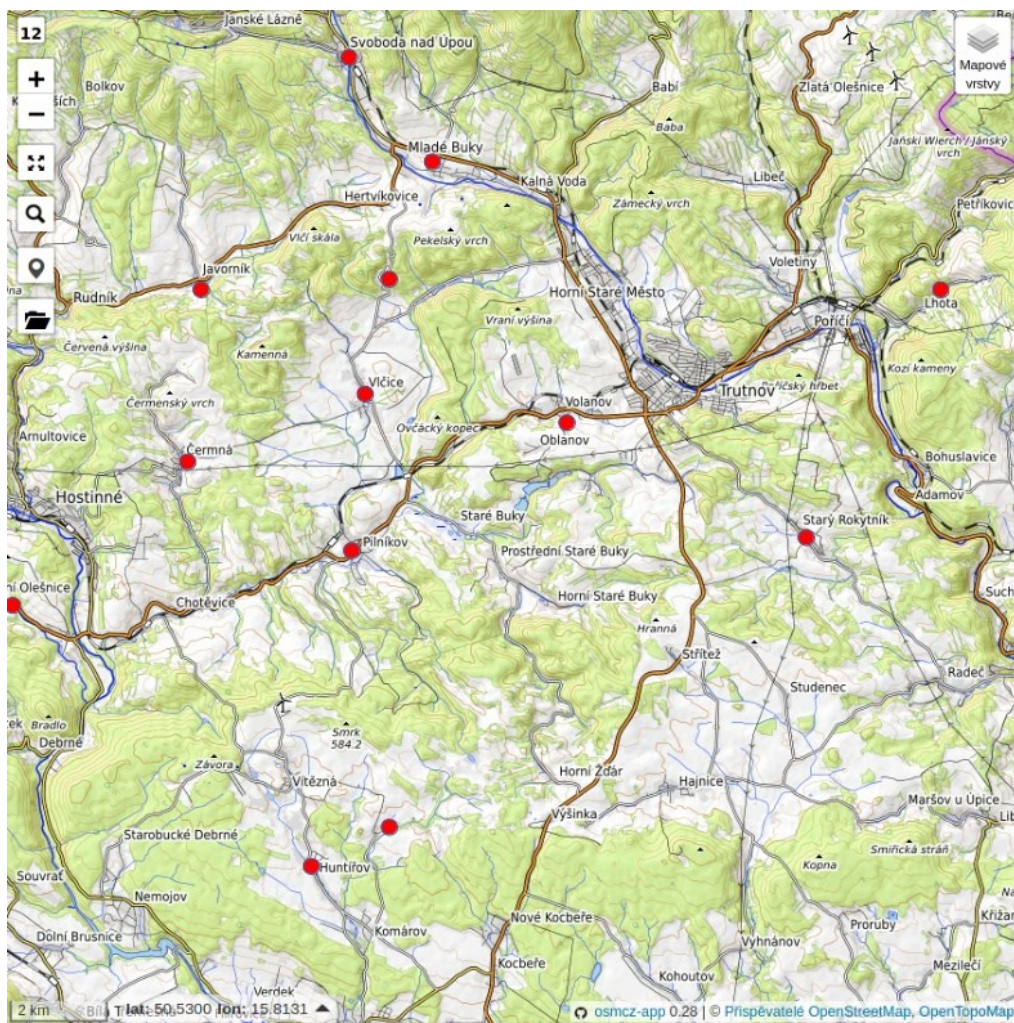
⁴⁸ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 4.

⁴⁹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 175.

⁵⁰ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

⁵¹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 499.

⁵² SOMMER, L. a Vladimír SMILNICKÝ. *Pilníkov: Program regenerace MPZ Pilníkov*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/106821883-Pilnikov-program-regenerace-mpz-pilnikov-aktualizace-ing-arch-libor-sommer.html>. s. 9.

Obrázek 5: Mapa vlčického panství⁵³

2.2 Žirečské panství

Součástí panství byla Žirecká Podstráň, Kašov, Borka a Bílá Třemešná. Prvním majitelem z řady Zilvářů byl Adam Zilvár (1509-1550), který ho koupil roku 1539 od Jiřího z Gendorfu.⁵⁴ Po Adamově smrti zdědil Žireč jeho syn Kryštof a k panství byla připojena část Huntířova. Když roku 1579 zemřel, dostal Žireč jeho bratr Karel, druhý syn Adama. Ten někdy před rokem 1533 koupil část Dubence, postupně pak dokoupil i jeho zbytek. Dubenec se tak mohl stát součástí žirečského panství.⁵⁵

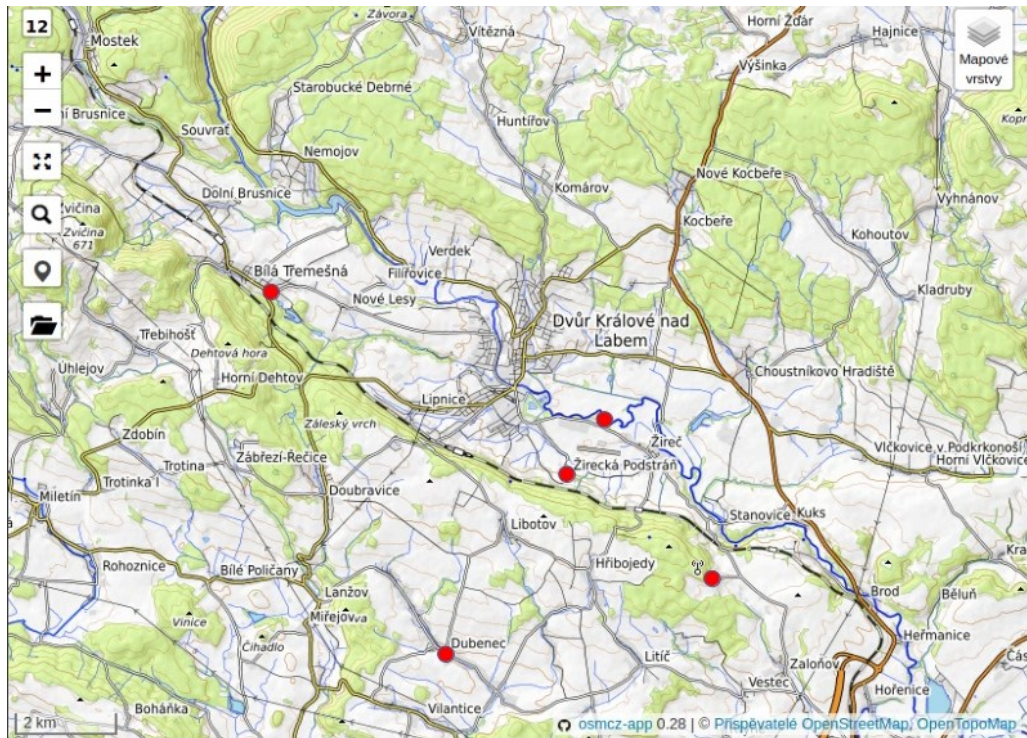
Karel roku 1580 umírá, Dubenec dědí jeho manželka Magdaléna a následně její dcery. Zilvářové již pak Dubenec nevlastnili. Vlastníkem žirečského panství se poté stává Adam Zilvár

⁵³ Jako předloha pro vyznačení sídel použita mapa z portálu openstreetmap.org

⁵⁴ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

⁵⁵ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 102.

mladší (1548-1597). Ten k Žirči přikupuje někdy okolo roku 1578 Bílou Třemešnou⁵⁶ a v roce 1594 tvrz a dvůr Na Borkách.⁵⁷ Po jeho smrti v roce 1597 Žireč zdědil Jan Zilvár, který v roce 1615 koupil a připojil k panství nedaleký Kašov. Koupil ho od Jana Kašeho z Újezdu.⁵⁸ V roce 1622 bylo panství, stejně jako ostatní majetky, zkonfiskováno za účast Zilvárů na stavovském povstání a následně bylo rozděleno mezi nové majitele.

Obrázek 6: Mapa žirečského panství⁵⁹

2.3 Smidarské panství

Smidarské panství zahrnovalo Smidary, Starý Újezd (Sylvárův Újezd), Lískovice, Petrovice a Dolní Dobrou Vodu. Roku 1546 Adam Zilvár (1509-1550) kupuje od Prokopa Otomara ves Třebnouševes i s tvrzí. V roce 1550 však Adam umírá.⁶⁰ Je pravděpodobné, že se pak Třebnouševes stala součástí smidarského panství, vzhledem k její blízké poloze. Smidary koupila roku 1558 Sabina Zilvárová se svým manželem Kryštofem Zilvárem.

Nedlouho potom (není známo kdy) kupuje Kryštof Zilvár nedalekou Dolní Dobrou Vodu. Sabina Zilvárová následně kupuje v roce 1563 Lískovice a roku 1565 Dolní Újezd, dnes známý

⁵⁶ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 42.

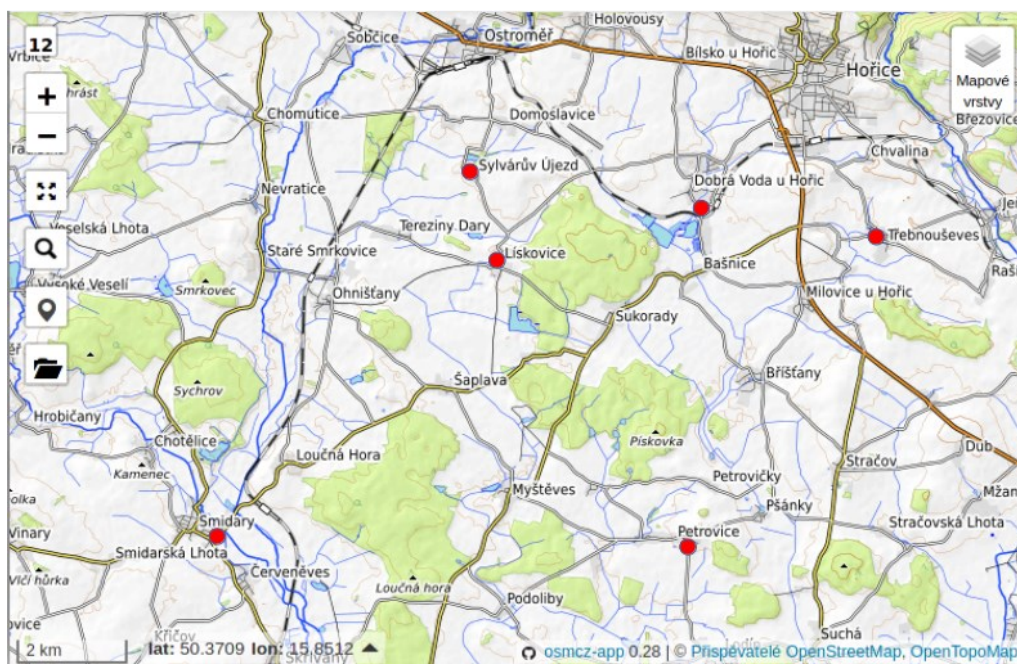
⁵⁷ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 49.

⁵⁸ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 193

⁵⁹ Jako předloha pro vyznačení sídel použita mapa z portálu [openstreetmap.org](https://www.openstreetmap.org)

⁶⁰ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 499.

jako Sylvárův Újezd. Po smrti Sabiny Kryštof přejímá její majetky a po jeho smrti je panství v rukou jeho dcer. V roce 1593 Adam Zilvár ml. (1548-1597) kupuje i s tvrzí Petrovice a připojuje je k smidarskému panství. Roku 1622 je zkonfiskováno jeho synu Adamu Zilvárovi (1581-1624) za účast ve stavovském povstání.⁶¹

Obrázek 7: Mapa smidarského panství⁶²

2.4 Trutnov

Trutnov zde uvádím z důvodu, že jeho část byla krátce zastavená Zilvářům. Na začátku 16. století byl Trutnov v zástavě několika šlechtických rodů. Hanuš z Varnsdorfu odkázal svému zeti, tj. Fridrichovi, hrad a panství Trutnov, které držel jako zástavu od manželky císaře Zikmunda, královny Barbory.

Po smrti Friedricha ze Šumburku Trutnov vlastnilo jeho pět dětí. Dcera Beatrix se vdala za Adama Zilvára (1509-1550). Roku 1515 byl Trutnov rozdělen na dvě části. Majitelem jedné části se stal v roce 1539 Jiří Bucký z Varnsdorfu a druhou část držela do roku 1530 Konstancie

⁶¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 741.

⁶² Jako předloha pro vyznačení sídel použita mapa z portálu openstreetmap.org

ze Šumberku a její sestra Beatrix, zmíněná manželka Adama Zilvára. Ten po roce 1530 na čas získal půl Trutnova. Trutnov byl v letech 1543-1544 konfiskován, a to dle rozsudku komorního soudu. Dle rozsudku měl být Trutnov vrácen ze zástavy zpět královně Anně Jagellonské. Během této doby se v Trutnově prosadila luteránská reformace (možná také kvůli tomu že Zilvárové byli utrakvisté).

3 Rezidenční stavby

3.1 Tvrz Borek

První zmínka o Borkách jako takových je z roku 1453, kdy byla příslušenstvím hradu Pecka. Tvrz samotnou, nechal postavit tehdejší majitel Borek Petr Borecký, a to v průběhu první třetiny 16. století. Zmínka o tvrzi se však objevuje až roku 1562. V roce 1594 tvrz s přílehlým dvorem přikupuje Adam Zilvár ml., který byl v této době vlastníkem nedalekého Žirče.⁶³ Je to zároveň poslední zmínka o tvrzi. Tvrz následně ztratila na významu a zaniká neznámo kdy. V roce 1622 byla pak Borka konfiskována.⁶⁴

Podoba tvrze není známa a z celého areálu, jehož součástí byla ves a poplužní dvůr s krčmou a zahradou, se dochovaly pouze možné zbytky dvora před tvrzí. Tím je myšleno několik dnešních stavení, která jsou rozmístěna ve formě dvora, pokud tedy tvrz skutečně stála na tomto místě, tedy po levé straně dnešní silnice vedoucí ze Dvora Králové nad Labem do Žirče, kousek před odbočkou na letiště. Zbytky tvrze se totiž dodnes nenašly a není jisté kde přesně stála. Ale vzhledem k tomu, že na severní straně Borek je vyvýšenina u řeky Labe, je možné, že se v těchto částech tvrz mohla nacházet.⁶⁵

Obrázek 8: Borek, první vojenské mapování, je viditelný možný dvůr bývalé tvrze⁶⁶

⁶³ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

⁶⁴ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 49.

⁶⁵ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 49.

⁶⁶ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

3.2 Hrad Břecštejn

Zřícenina hradu Břecštejn, taktéž zvána Silberštejn (Břecštejn odvozen od německého Brettenstein - dřevěný/prkenný hrad, Silberštejn je odvozen od jeho pozdějších majitelů Zilvárů), se nachází ve východních Čechách, několik kilometrů západně od Trutnova. Jeho zbytky se dochovaly dodnes. Dle nich se dá usuzovat, že byl pravděpodobně postaven v první třetině čtrnáctého století. Tuto myšlenku podporují i dochované prameny ve formě archeologických nálezů a listin z této doby, hovořící o prvních majitelích hradu.^{67, 68}

Dle archeologických nálezů je možné hrad datovat do poloviny 14. století, avšak spisy o hradu se dochovaly již z dřívější doby. Konkrétně z roku 1336, kdy se na Trutnovsku připomíná rytíř Otto de Lapide (Otto ze Steinu), který byl údajným majitelem hradu. O něm víme pouze to, že daroval trutnovskému klášteru zderazských křižovníků Božího hrobu tři lány půdy ve vsi Oblanově. Původní název hradu byl tedy Stein, avšak pro to nejsou hmotné důkazy. Existovali předchůdce hradu Břecštejna, tak nestál na stejném místě jako dnešní hrad. Pokud se jednalo skutečně o tentýž hrad, je Otto jediným a posledním známým majitelem tohoto hradu před Zilváry.⁶⁹

Obrázek 9: Fotografie hradu Břecštejn ⁷⁰

⁶⁷ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 3.

⁶⁸ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 57.

⁶⁹ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 3.

⁷⁰ Fotka z <https://cs.wikipedia.org/wiki/B%C5%99ec%C5%A1tejn> (licence volná)

Po něm byl totiž potvrzeným vlastníkem hradu od roku 1455 Mikuláš Nykl Zilvár. Později byl hrad předán Janu Zilvárovi, který ho měl v držení mezi lety 1477 a 1513. Do roku 1544 pak hrad držel jeho syn Adam Zilvár (1509-1550). Roku 1522 byl hrad propuštěn z manství právě díky Adamu Zilvárovi, který si na králi Ludvíkovi Jagellonském domohl propuštění Břecštejna s Vlčicemi a Pilníkovem z manství trutnovského kraje. Dále hrad vlastnil jeho syn Jan Zilvár, ten byl majitelem mezi lety 1544 a 1553 a dále pak jeho druhý syn Kryštof Zilvár v letech 1568 až 1579. V tuto dobu Zilvárové přesídlili z Břecštejna do nedalekých Vlčic, kde nechali přestavět místní tvrz do renesanční podoby. Když Kryštof roku 1579 zemřel, dostala hrad vdova Sabina z Verošic a jeho dvě dcery. Sabina ho měla ve vlastnictví od roku 1579 do roku 1581, kdy zemřela. Hrad následně získala jen jedna její dcera, Beatrix Zilvárová a ta ho vlastnila od roku 1581 až do roku 1610, kdy byl zemřela. Poté přešel hrad na Adama Zilvára (1581-1624). Rodina Zilvárů tak měla hrad ve vlastnictví takřka dvě stě let, až do porážky stavovského povstání a následné konfiskace roku 1622, kdy Zilvárové ztratili veškerý majetek v Čechách.^{71, 72}

Hrad Břecštejn tedy stejně jako jejich ostatní majetek propadl královské komoře a o rok později, dne 21. 1. 1623, je zakoupen za 91 450 rýnských zlatých Albrechtem z Valdštejna, který se stává jeho novým vlastníkem. Hrad však během třicetileté války ztratil na významu, byl poničen a postupně zpustl. Zároveň byl také využíván na stavební materiál pro poplužní dvůr vybudovaný pod jeho zříceninou, který byl založen v 16. století, a následně pro stejnojmennou vesnici Silberstein založenou Schwarzenbergy mezi lety 1677–1685.⁷³

Břecštejn je hrad tzv. slezského typu, což znamená, že hrad, včetně věže a obytných objektů, tvoří jediný stavební celek uzavřený pláštěm zdi. Hlavní obrannou stavbou byla mohutná hradba, za níž se skrývaly všechny budovy. Hrad využíval pro své obvodové opevnění svršek svahové kupy s relikty slepencových ker, které částečně přesahují rovinu vzniklou kolem centrální kry. Zde bylo usazeno jádro hradu. Břecštejn je zároveň ukázkou přechodu od venkovské tvrze k manskému hradu. Druhá menší budova stála v sousedství brány. Dochované jádro hradu tvoří zbytky obytné části o rozměrech 15x18 metrů, které jsou částečně zasazeny do slepencové skalky.⁷⁴

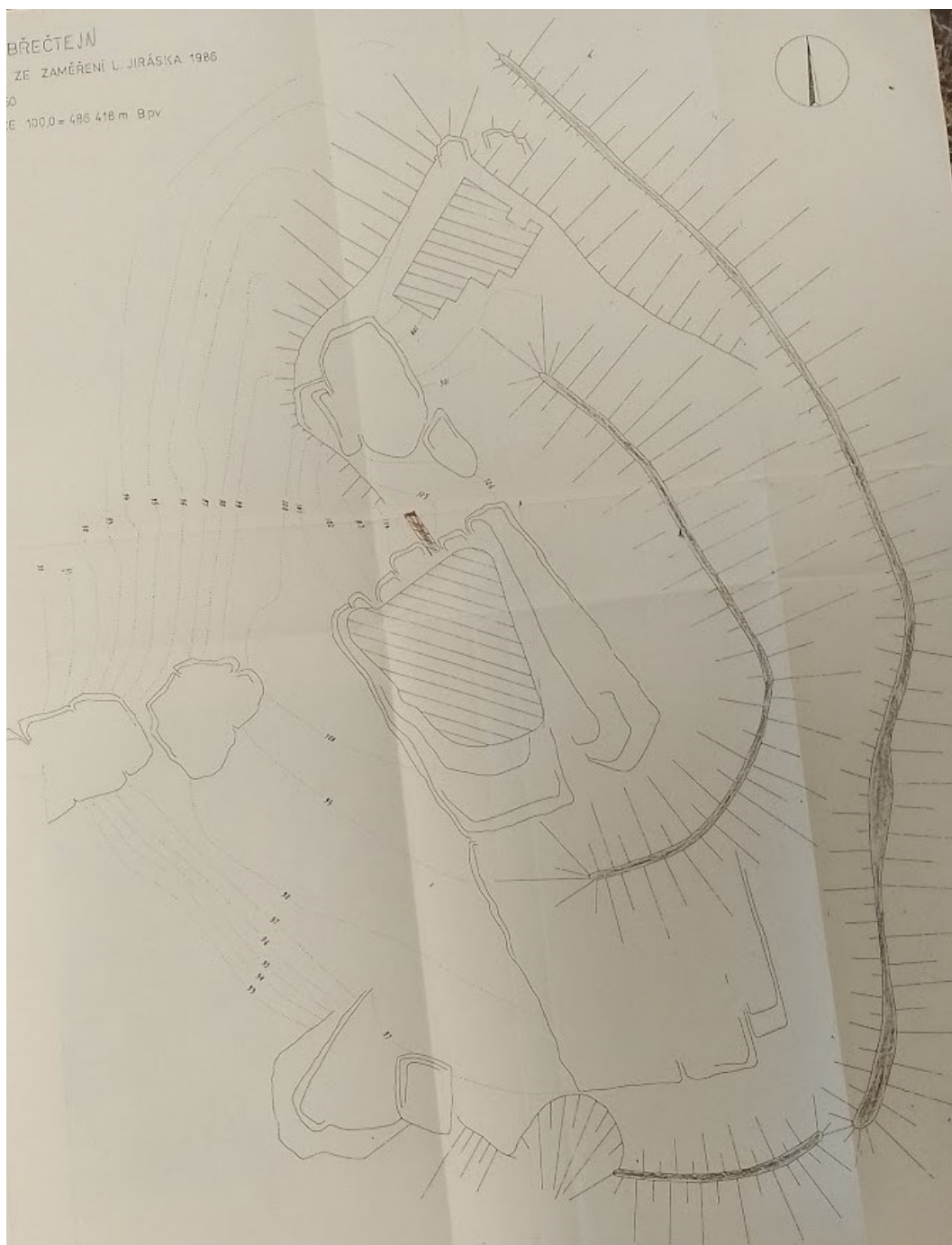
---

⁷¹ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 4-5.

⁷² ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 57.

⁷³ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 5.

⁷⁴ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 57.

Obrázek 10: Rozpoložení hradu Břecštejn, zaměřeno L. Jiráskem v r. 1986 ⁷⁵

Exteriér a interiér hradu

Hrad stojí na vyvýšeném skalnatém místě, jehož horní kupovitá část je protáhlého tvaru v severojižním směru. Na západní straně je prudký svah, ze kterého dále západním směrem vystupuje spárou rozdělený skalní hřeben převyšující rovnou plošinu svršku asi o 3 metry.

⁷⁵ GABRIEL, František. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990

Další, méně výrazný hřeben, vybíhá z úbočí směrem na jihozápad. Od něho vybíhá těleso valu a pokračuje po celé jižní, východní i severovýchodní straně. Je přerušené mladším výkopem či sesuvem půdy. Val je nepravidelný, k severovýchodu klesá asi o 4 metry, stejně jako sousední příkop. Na jihu jsou na dně příkopu patrné terénní nerovnosti, obnažené skalní podloží a příkop vystupuje k plošině na západní straně centrální skály. O pět metrů výše, na východě a jihu od centrální skalní kry, se nachází druhá plošina lemovaná z východu valovitým útvarem. Ten je na severu přerušovaný odkopem, který proběhl při stavbě místní myslivny. Právě v této části se val napojoval ke kře nacházející se na severu a tím uzavíral parkán hradu. Příjezd do hradu byl původně ze severní strany.⁷⁶

Zbytky valu jsou usazeny na skalním podloží a je možné, že byl val tvořen zdivem, které bylo pokryté maltou. Skalní kry, kromě té centrální, na které bylo usazeno jádro hradu, nejeví žádné opracování ani znaky toho, že by na nich stála nějaká část stavby. Přežívající obytná část je tvořena zdmi, na které byl využit místní lámaný slepenec, dále kvádry glaukonitického pískovce a fragmenty cihel. Oba poslední zmiňované materiály byly přidány až při opravách či pozdějších přístavbách hradu. Zdivo je spojené maltou s hrubými oblázky a kusy vápna, které je zabarvené do růžova. Celá tato část byla ještě překrytá nažloutlou omítkou, jejíž fragmenty se dochovaly dodnes. Dle dochovaných částí omítky lze usoudit, že byla hrubě utahovaná, dokonce jsou místy patrné stopy zednické lžíce.⁷⁷

Z celého hradu je viditelná jediná dochovaná místnost a pod ní hradní cisterna. Je pravděpodobné, že součástí obytných prostor byla dřevěná přístavba nad slepencovou částí. Ta se však vzhledem k použitému materiálu, tedy proto, že byla ze dřeva, nedochovala. Jádro hradu je postaveno na již zmíněné skalce lichoběžníkového tvaru se zaoblenými rohy (orientované v ose S-J) a s výrazně zkoseným jihozápadním rohem. Jádro je přístupné vchodem, který není původní. Původní vchod byl ještě v době užívání hradu zazděn, nejspíše z důvodů vybudování pece, a byl proto vylomen tento nový vchod. Ke vstupu jsou přistavěny dřevěné schody a samotný vchod je vyztužen dřevěnými trámy. Původní vchod byl pravděpodobně přístupný po lávce či dřevěném schodišti. Dnes je zazděný, avšak stále viditelný, nachází se vpravo nahoře od nového vstupu do hradu. Tento původní vchod je v interiéru obložen kvádry glaukonitického pískovce.⁷⁸

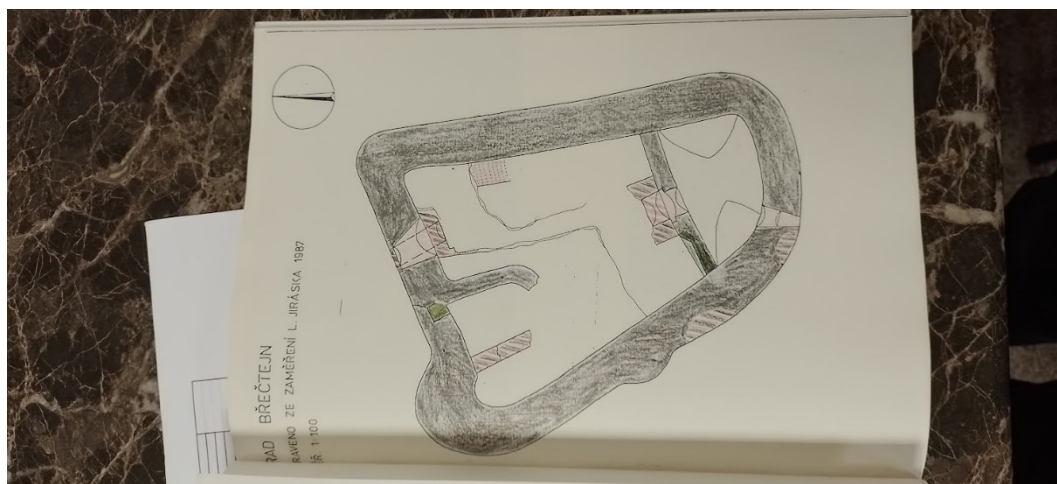
⁷⁶ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 7.

⁷⁷ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 8-9.

⁷⁸ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990. s. 8, 10.

Proti tomuto vstupu je pod skalním převisem vytesaná cisterna, ta je však z velké části zasypaná. V severozápadní části jádra, na nejvyšším bodě skály, je vystavěna malá bašta. Měla z boku chránit vstup do jádra hradu. Na západní straně je přes dva metry silná zeď, která je uprostřed ještě zesílená věžicí. V jižní části přízemí paláce vystupuje z obvodové zdi valená klenba. Je to jediná kompletně dochovaná místnost hradu, která byla pravděpodobně součástí sklepení nebo jednou z druhořadých místností. Nad ní se pak nacházela již zmíněná dřevěná část hradu, která fungovala jako obytné prostory pro majitele. Je možné, že tato část byla také v průběhu doby rozšířena, nasvědčuje tomu přežívající silný pilíř. Ten mohl sloužit jako opěra pro novou část, nebo dřevěnou přístavbu.⁷⁹

Na severní straně jádra hradu jsou zbytky malé místnosti s velkým oknem do parkánu. Okno je bez ostění a je taktéž orientované k severu. Jedná se s největší pravděpodobností o romantickou úpravu. Vedle této místnosti se nacházelo patrně točité schodiště, díky kterému bylo možno se dostat do dalšího, dřevěného patra, které se pochopitelně nedochovalo. Co se však dochovalo, jsou kapsy ve zdivu, do kterých se kotvily trámy nesoucí schodiště. Mezi touto místností a vstupními dveřmi se nachází ještě poslední místnost, do které ústil původní vchod do hradu. Po přístavbě nového vstupu, která proběhla pravděpodobně ještě za doby užívání hradu, tedy v rozmezí 15.-16. století, byl původní vchod, jak už bylo zmíněno, zazděn. Na jeho místě tak vznikly nové prostory, kde se mohla nacházet pec, či kuchyně.⁸⁰

Obrázek 11: Půdorys hradu Břecštejn, zakresleno L. Jiráskem v r. 1987⁸¹

⁷⁹ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 11, 15.

⁸⁰ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 12.

⁸¹ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990.

Místnost, kde se nachází současný vstup, je vytesaná ve skále a je obložená pískovcovým zdivem. Vedle současného vchodu se nachází údajná pec, prý se šamotem.⁸² Pravděpodobně se skutečně jedná o dochovanou pec, vyzdívka je z materiálu opravdu vizuálně podobného šamotu, a navíc jsou viditelné zbytky vymazání pece. Na vnitřním konci pece, která zasahuje do zdiva a skály je pak patrný pravděpodobný vývod do nedochovaného komína. Komín by pak vystupoval z torsa stavby, otázkou je, kam by přesně směřoval. Komín se však vůbec nedochoval.

Brána hradu se dle dostupných materiálů nacházela v severní části hradu.⁸³ Přesná lokace však není známa. Je tedy otázka, zda se brána a příjezdová cesta nacházely více či méně na stejném místě jako dnešní přístupová cesta, nebo zda existovala jiná, již zaniklá, cesta kolem obvodu hradeb. Nejpravděpodobnější je, že přístupová cesta k hradu vedla ze severu či severovýchodu, kde jsou k tomu příhodné terénní podmínky. Naopak jižní a jihovýchodní strana je naprosto nevhodná, protože se zde nachází příkrý sráz.

Na základě vlastního průzkumu v terénu usuzuji, že je možné, že měl hrad dvě linie opevnění. Napovídá tomu půdorys a viditelné pozůstatky opevnění obíhající vrchol kopce v okolí hradu. Uvažovaná druhá linie opevnění obíhá okolo torsa hradu, a to ze severní a severovýchodní strany, a směřuje na jih do skalního výběžku, na kterém stojí samotné torso hradu. V této vyvýšenině jsou na povrchu viditelné zbytky opracovaných kamenných bloků a zbytky menších kamenů, nebo cihel. Je tedy otázkou, která část opevnění byla propojena s bránou na severní straně. Zda bylo obojí opevnění napojeno na brány, či se zde nacházel průchod mimo bránu, který umožňoval přístup k vnějšímu opevnění. Při pohledu do půdorysu obě zvýšené terénní linie, tedy možné zbytky dvojích hradeb, končí na severní straně u dnešního stavení s č.p. 218. Zhruba patnáct metrů západně se nachází slepencová skála. Toto místo by tak mohlo být ideální pro umístění hlavní brány z hlediska obrany i přístupu. V zakončení vnitřní linie hradeb pak mohla být sekundární brána nebo průchod umožňující přístup do vnitřního opevnění a do centra hradu.

Dle zprávy se v místech dnešního vchodu uvnitř hradu nacházelo točité schodiště, potvrzují to ve zdivu dochované otvory pro nosné trámy.⁸⁴ Původní vchod se nacházel výše, než vchod současný a točitým schodištěm bylo možné jít směrem dolů k peci a hradní cisterně, nebo

---

⁸² GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 8, 10.

⁸³ GABRIEL, F. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 7.

⁸⁴ GABRIEL, František. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PIOK, 1990. s. 12.

nahoru do patra, případně do dalších možných pater, která se ovšem nedochovala. V tomto vstupním podlaží se pravděpodobně, vzhledem k členitosti terénu uvnitř hradu nacházela pouze tato vstupní místnost se schodištěm. Při pohledu z vnitřku zříceniny jsou po celém obvodu zdiva v linii viditelné další otvory pro trámy, které se výškově nachází v místech podlahy prvního patra. Spodní místnost s pecí byla vzhledem ke zmíněnému terénnímu reliéfu velmi malá a úzká a manipulace při používání pece musela být tedy poměrně obtížná.

Obrázek 12: Pec v místě původního vchodu do hradu Břecštejn ⁸⁵

Zbytky zdiva místnosti prvního patra, se zmiňovanou dřevěnou podlahou, jsou protknyty několika okenními otvory či průduchy. O tom se však archeologická zpráva nezmiňuje. Kromě hlavního okna situovaného na jih se zde nacházejí ještě dva menší otvory, jeden v západní a druhý ve východní části.

---

⁸⁵ Pec v místě původního vchodu do hradu Břecštejn, foto vlastní.

3.3 Zámek/tvrz v Bílé Třemešné a přilehlý panský dvůr

Nejstarší dochovaná historická zmínka o obci je z roku 1238, kdy ji v závěti spolu s dalšími vesnicemi odkázal královský číšník Zbraslav z Vchynic své manželce Domaslavě. Třemešenskou tvrz v 15. století získali vladykové Třemeští ze Železna. Posledním z nich byl rytíř Budivoj, jehož podobu připomíná u kostela zachovaný náhrobek z roku 1578, kdy nešťastnou náhodou zahynul pádem z koně. Pak Bílou Třemešnou i s tvrzí v roce 1594 odkupuje Adam Zilvár mladší. Zilvárové poté mají Bílou Třemešnou ve vlastnictví až do roku 1622, kdy byla Adamu Zilvárovi (1581-1624) pro aktivní účast na stavovském povstání zkonfiskována většina majetku, včetně Bílé Třemešné. Královská komora ji pak prodala Albrechtovi z Valdštejna. Během let 1657-1658, kdy byla Bílá Třemešná součástí sadovského paství byl zámek renovován. Tvrz byla zbořena v druhé polovině 19. století, v té době sloužila jako bytový dům. Bohužel se mám z těchto časů nedochovala se žádná fotografie.⁸⁶ Dochoval se však soupis majetku Bílé Třemešné v inventáři statků v Bílé Třemešné, přibližně ze 17.-18. století, který obsahuje i údaje o interiéru zbouraného zámku a dvora k němu patřícího.⁸⁷

K zámku se jelo od panského dvora, přes kamenný most nad potokem Netřeba, jelo se okolo jeho východní části do části severní, kde se nacházel hlavní vchod.⁸⁸ Do současnosti se dochovaly i různé menší fragmenty ze zámku, jeho části byly např. použity v jiných stavbách. V místech, kde se zámek nacházel, se našly střepy, kachle apod., a to jak z původní tvrze, tak i z renesančního zámku. Konkrétně byly nalezeny části sloupu, zdobený dřevěný mechanismus pro vstupní vrata zámku, konzola, polovina oblouku klenutého hlavního vchodu, hlavice toskánského sloupu a různá ostění. Všechny tyto artefakty jsou uloženy v bývalé myslivně.⁸⁹

---

⁸⁶ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 42.

⁸⁷ informace od Ing. Petra Mlejníka majitele Pamětní síně J. A. Komenského v Bílé Třemešné v jejichž blízkosti se nacházejí základy zámku.

⁸⁸ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

⁸⁹ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 18-20.

Obrázek 13: Zámek v Bílé Třemešné a přilehající panský dvůr (napravo od zámku) vyobrazen na prvním vojenském mapování⁹⁰

Pro zkoumání jsou k dispozici dochované základy zámku, dva modely a již zmíněný urbář. Starší z modelů byl vytvořen dělníkem, který se v zámečku narodil. Zmíněný model pochází z 19. století. Mladší model byl pak vytvořen na začátku 20. století. V popisu exteriéru tvrze se budeme opírat o novější z obou modelů.

Tvrz, která byla Zilváry přestavěna na lovecký zámeček, se nachází v Bílé Třemešné. Původně se jednalo o vodní tvrz, protože stála u rybníka a okolo byl obranný vodní příkop. Obojí zůstalo zachováno i při renesanční přestavbě. Z té doby také může pocházet dochované sklepení blízké myslivny, která byla a stále je součástí areálu. O tomto sklepení se píše i v urbáři. Dle něho se západně od zámku, směrem k lesu, nacházely dva klenuté sklepy, které sloužily jako lednice.⁹¹ Ze sklepů se dochoval pouze jeden, nachází se v něm alianční erb Zilvářů, který mohl být původně umístěn na zdi zámku. Ve sklepení také jsou tři původně zazděné průchody, které byly otevřeny v průchod vedoucí k zámku. Byla také objevena zřícená a zasypaná místnost.⁹²

Na místě bývalého zámku a v jeho okolí proběhly různé archeologické výkopy, při kterých byly nalezeny renesanční a barokní komorové kachle, dokonce i kachle gotické. Kachle renesanční mají několik motivů a je jich mezi nálezy nejvíc. Největší formát kachlů cca 35 x 45 cm

⁹⁰ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

⁹¹ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

⁹² REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

vyobrazuje antické motivy. Ústřední postavou je jeden z římských bohů v bohaté zbroji, ve všech výjevech je obklopen dvěma mořskými pannami, které nesou dvojici karyatid. V tomto výjevu se také nalézají další bezejmenný bůh na soklu a dále bůh Merkur s jeho atributy, s okřídlenou přilbou a kopím s hady. Zajímavostí je, že zcela identická kachle, avšak bez hlavy a nápisu je uložena ve sbírkách Národního muzea.⁹³

Zajímavější je fakt, že se našly zlomky kachlí s portréty tří panovníků. Neglazované režné kachle nesou na sobě portrét zakladatele protestantismu Filipa I. Hesenského, což dává smysl, protože Zilvárové byli utrakvisti. Dalším vyobrazeným panovníkem na režné kachli je Císař Ferdinand I. v bezvousém profilu v mladším věku. Posledním panovníkem vyobrazeným tentokrát na zelených či hnědých glazovaných zlomcích kachlů je polský král Zikmund III. Vasa.⁹⁴

Obrázek 14: Portrét Filipa I. Hesenského⁹⁵

---

⁹³ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

⁹⁴ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

⁹⁵ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 19.

Dalším motivem na kachlích zelené a hnědé barvy je pak dívka pod arkádou s andělem. Je zde také římsový kachel s motivy dvou spojených ryb, taktéž v provedení zelené a hnědé barvy.⁹⁶ Dále se jedná o zeleně glazované komorové kachle se zvířecími motivy, jako např. lev v různých pozicích (vleže, ve skoku, heraldický lev), následují fantastické postavy, kupříkladu gryfové v různých pozicích, andílci jako celé postavy a také ve stylizované podobě ve formě nárožních tváří s křídly.⁹⁷

Obrázek 15: Motiv dívky pod arkádou ⁹⁸

---

⁹⁶ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

⁹⁷ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

⁹⁸ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 19.

Interiér sklepů

Sklepení se nachází pod budovou bývalé myslivny, jihozápadně od místa, kde se nacházel zámeček. Je tvořeno dvěma propojeními klenutými sklepy, které jsou vyzděné pískovcovými kvádry spojenými maltou, občas se zbytky cihel. Vstup do sklepení se leží na severozápadní straně myslivny.

Obrázek 16: Vstupní místnost sklepení ⁹⁹

Po vstupu do sklepení se nacházíme v prvním sklepe, v severní části objektu. Do sklepa se vstupuje po čtyřech pískovcových schodech. Schody nejeví známky značného opotřebení, je tedy spíše pravděpodobné, že se jedná o novější prvek. Původní podlaha místnosti se buď nedochovala, nebo je překrytá nánosy, protože sklepení bylo několikrát zasypáváno. Skutečný stav nebylo možné ověřit. V severní části sklepního prostoru se nachází částečně zazděný průchod do dalšího nedochovaného sklepa, který se nacházel ještě severněji, než sklep se vstupem. V jižní části je průchod do druhého dochovaného sklepa, ve kterém je i původní podlaha. Ta je tvořená hrubě opracovanými pískovcovými kvádríky. Naproti vstupu do tohoto druhého sklepa je ve zdi částečně odkrytý bývalý průchod do další místnosti, dnes zasypané, která by mohla potenciálně sloužit jako lednice, jak bylo zmíněno v urbáři. Tomu by odpovídalo

---

⁹⁹ Vstupní místnost sklepení, foto vlastní.

i to, že je situována vlastně ve svahu na jižní straně. V pravé boční stěně je pak proražený vstup do další malé zasypané místnosti.

Jsou zde také uloženy dochované zbytky výzdoby zámku, všechny jsou vysekané do pískovce. Jedná se konkrétně o alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic, část spodní strany vstupního portálu zámku s jednoduchými zdobnými prvky, dále možný zbytek římsy zámku, na kterém se dochovaly zbytky kolorizace. Vzhledem ke stáří a špatnému stavu, lze konkrétní barvu pouhým pohledem těžko odhadnout. Dle mého názoru by se mohlo jednat o barvu zelenou, případně o jinou studenou barvu. Nachází se zde i dřík a hlavice toskánského sloupu. Je tu také pískovcový kvádr, jehož přední část je opracována do tvaru čtvrtkruhu. Je možné, že tento prvek byl zakomponován do rohu budovy, ale nemohu si tím být jist. Nacházejí se zde i další přežívající prvky ze zámku. U nich je ale pravděpodobnější, že se jedná o prvky mladší, nikoliv z období renesance. Dochovaly se též římsové kachle, které se vzájemně doplňují. Vyjeveno je zde například setkání Ježíše se samaritánkou u studny Jakubovy.¹⁰⁰

Obrázek 17: Alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic ¹⁰¹

---

¹⁰⁰ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

¹⁰¹ Alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic, foto vlastní.

Obrázek 18: Spodní část vstupního portálu zámku ¹⁰²

Obrázek 19: Pískovcový kvádr ¹⁰³

---

¹⁰² Spodní část vstupního portálu zámku, foto vlastní.

¹⁰³ Pískovcový kvádr, foto vlastní

Obrázek 20: Možná římsa zámku se zbytky barvy ¹⁰⁴

Exteriér zámku

Co se týče zámečku samotného, jednalo se o renesanční obdélníkový patrový objekt s barokní střechou, který byl vsazený do mírného kopce. Jako stavební materiál byl použit pískovec a cihly. Pískovec byl využit pouze pro základy zámečku, cihly pak byly využity, aspoň dle modelu, pro zbytek přízemí a patra budovy.

Již zmíněné dochované historické sklepení současné myslivny napovídá, že na jejím místě mohla původně stát starší budova. Ta mohla sloužit například jako strážnice původního vstupu do tvrze, který byl totiž z jižní strany. Z tvrze samotné se dochovaly základy severní zdi tvořené kamenným zdivem, pravděpodobně pískovcovým, neboť to je místně dostupný materiál. Vzhledem k aktuálnímu stavu dochovaných zbytků a vlivům vegetace nebylo možné neinvazivním způsobem materiál na místě určit. V západní části jsou odkryté fragmenty schodů. V jižní části pak základy vstupního portálu se zbytky kamenného zdiva a také dva schody

---

¹⁰⁴ možná římsa zámku se zbytky barvy, foto vlastní.

vedoucí do nádvoří. Ve východní části se dochovaly opět zbytky zdi, taktéž pravděpodobně z pískovce, vedle nichž se nachází zbytky malého schodiště. Jedná se o nejvíce zachovalou část záměčku.

Obrázek 21: Zámek v Bílé Třemešné na mapách stabilního katastru, krátce před demolicí ¹⁰⁵

Na modelu můžeme vidět, že tvrz měla čtvercový tvar. To je však v rozporu se skutečností, tvrz měla totiž tvar obdélníku. Potvrzují to provedené sondáže, kdy bylo zjištěno že zámek měl rozměry 38 x 28 metrů,¹⁰⁶ dále to dokazují např. rozměry nádvoří změřené na místě podle nálezů. Jedná se přibližně o plochu 9 x 16 metrů. Samotné nádvoří se jako celek nedochovalo, mimo jiné pravděpodobně kvůli tomu, že tvrz byla usazena do svažitého terénu. Nádvoří se výškově nacházelo jakoby v mezipatře mezi přízemím a patrem. Do nádvoří vedly dva vstupy. První se nacházel v západní části, na modelu je vstup zdoben bíle natřeným renesancím portálem, který je tvořen půlkruhem s klenákem. Na modelu je za průchodem vidět schodiště.

Druhý vchod na nádvoří je z jižní strany. Jedná se o původní hlavní vstup do objektu, je zdoben bílým obdélným portálem, který má vespod patníky. Přízemí budovy model zobrazuje ze severní, západní a východní strany, jižní strana je zakrytá terénem. Přízemí budovy má nad terénem pruh černé omítky, nad ním se pak nachází omítka žlutá, ta je i v patře budovy. Obytná část tvrze byla pravděpodobně v patře, protože zde najdeme mnohem více oken než v přízemí.

¹⁰⁵ Snímek mapy z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹⁰⁶ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 20.

Jedná se o okna dvoukřídlá, které mají na každé straně tři tabulky skla. Okna se nacházejí na všech stranách budovy v obou podlažích. Dále na modelu stavby vidíme střešní okna do půdních prostor. Přízemí budovy, částečně zapuštěné do svahu, sloužilo jako sklepení.

Obrázek 22: Model zámku v Bílé Třemešné, jižní pohled ¹⁰⁷

V přízemí severní části zámečku se nacházejí dvě okna a jedny dveře. Dveře jsou umístěny skoro na samotném okraji severní části směrem na západ. Byly vyrobeny pravděpodobně ze dřeva a neměly žádné zdobné prvky. Nade dveřmi se nachází malá stříška, taktéž bez výzdoby. Je možné, že byla přidána až při pozdějších úpravách zámečku. Dále zde jsou již zmíněná okna, první leží uprostřed severní strany a je ve stěně usazeno těsně nad terénem. Je možné, že toto okno vedlo do sklepení zámečku. Pravděpodobně se jedná o jednokřídlé okno s ozdobnou půloválnou bílou stříškou. Druhé okno je umístěno na východním okraji severní části a jedná se o typické renesanční dvoukřídlé okno s římsou a ozdobnou stříškou. Tento typ oken se nachází ve všech částech zámečku.

Přízemí je od patra odděleno jednoduchou bílou římsou, která obíhá celý objekt. Na severní straně patra zámečku se nacházejí čtyři renesanční okna, z toho dvě ve východní části, jedno přibližně uprostřed a poslední v západní části. Jedná se o stejná renesanční okna jako je renesanční okno v přízemí. Nad okny se pak už nachází barokní mansardová střecha, která přesahuje stěny stavby. Viditelné jsou také trámy, na kterých tato přesahující část střechy spočívá. Střecha samotná je pokryta buď pálenými taškami nebo šindeli. Uprostřed vrchní části

---

¹⁰⁷ Pamětní síň J. A. Komenského v Bílé Třemešné, foto vlastní

severní strany střechy je umístěno půlkruhové lunetové okno nabarvené na bílo. Za ním, směrem do nádvoří, se nachází jeden z šesti komínů stavby.

Západní část záměčku má ve středu stěny v přízemí již zmíněný bílý renesanční portál. Nalevo od něho, v severní části, se nacházejí dvě bílá dvoukřídlá renesanční okna. Pod okny je opět bílá římsa a nad každým z oken je ozdobná bílá stříška. Na jižním okraji severní části se nachází podpůrný kamenný sloup, nebo spíše opěrná zeď, která nejspíše zpevňovala terén a bránila jeho tlakům na stavbu. Terén totiž stoupá až k patru. V patře budovy se nachází celkem devět oken. Čtyři v severní části jsou dvoukřídlá renesanční okna. Jsou zdobená bílou římsou, která přesahuje dvě okna, nad okny je pak půloválná bílá ozdobná stříška, která taktéž překrývá dvě okna. Ta samá dispozice je v jižní části západní strany, kde se také nacházejí čtyři okna. Poslední okno je vsazeno uprostřed. Jedná se o již popsané renesanční okno. Střecha na této straně je identická, pouze místo jednoho lunetového dvoukřídlého okna se zde nacházejí dvě. Jedno je v severní části druhé v jižní. V severní části směrem do nádvoří se pak nachází další komín budovy.

Z jižní strany je záměček zapuštěn do terénu a nevidíme tak vlastně přízemí, ale přímo patro. V západní části se nachází původní hlavní vstup do budovy samotné a na nádvoří. Vstup je tvořen obdélným bílým portálem, do kterého je začleněna bílá římsa obíhající celé patro objektu. Ve spodní části portálu jsou viditelné patníky, což nasvědčuje tomu, že tento vstup se používal jako vjezd pro povozy. Celkem se tu nachází čtyři okna v patře a jedno okno či přístup na půdu objektu ve prostředě střechy. Okna v patře jsou dvoukřídlá bílá renesanční okna s bílou římsou a ozdobnou bílou stříškou. Jedno okno se nachází v západní části této strany, dvě okna se nacházejí přibližně uprostřed a poslední okno se nachází u východního okraje jižní části. Ve středu střechy je umístěno již zmíněné okno, či spíše dřevěné dveře, které mohly sloužit jako přístup na půdu záměčku. Okolo nich je vyzděný výstupek pokrytý žlutou maltou. Ten je zakryt jednoduchou sedlovou stříškou. V části střechy směřující do nádvoří se nacházejí dva komíny.

Východní část záměčku je nejvíce členitou částí této stavby. V severní části vede z přízemí schodiště do patra budovy, pravděpodobně se jedná o schodiště kamenné, podezděné cihlami. Na okraji schodiště se nachází římsa, do které je vsazeno zelené zábradlí. Nalevo od schodiště je v přízemí bílé dvoukřídlé renesanční okno opět s římsou a stříškou. Nalevo od něho, přibližně ve středu stěny přízemí, se nacházejí dvoje dveře. Jednalo se o jednoduché dřevěné dveře bez výzdoby. Vedle nich se pak nachází kamenný půlkruhový portál, který mohl sloužit

např. jako vstup do sklepení. Hned vedle něj je pak prudké zvýšení terénu, do kterého je usazeno schodiště vedoucí ke dveřím v patře v jižní části této strany.

Patro má z východní strany čtyři okna stejné výzdoby jako okno v přízemí. Dvě se nacházejí v jižní části patra, zbylé pak v severní části a mezi nimi jsou již zmíněné dřevěné dveře, ke kterým vede z přízemí schodiště. Uprostřed patra se nachází půlkruhový balkon s hladkou mušlicí a půlkruhovým kuželkovým zeleným zábradlím. Přístup k balkonu je zajištěn prosklenými bílými dveřmi. Ve střeše se nacházejí dvě bílá lunetová okna, jedno v jižní části druhé v severní části. Za lunetovým oknem v jižní části se nacházejí směrem do nádvoří dva komíny.

Nádvoří budovy má rozměry 9 x 16 metrů, jeho dláždění je tvořeno kamennými kvádry a zdi jsou pokryty pruhem černé omítky, nad kterou se nachází omítka žluté barvy. Uprostřed severní části nádvoří se nacházejí dřevěná, na zeleno nabarvená dvoukřídlá vrata s černě zbarveným ostěním. Nalevo od nich, směrem na západ se nachází dvoukřídlé okno. Na opačné straně od vrat se pak nachází další zeleně nabarvené dvoukřídlé okno, které je usazené o něco výše než prvně jmenované okno. Vedle tohoto okna se dále na východní straně nachází schodiště vedoucí z nádvoří do patra budovy. Schodiště je kompletně dřevěné, má zábradlí a dřevěné zastřešení. Vedle něho směrem na jih se nacházejí zelené dvoukřídlé dveře, nad kterými je jednokřídlé okno. V západní straně nádvoří jsou jedny dveře zelené barvy, a to v jižní části stěny, dvě dvoukřídlá okna pak v severní polovině této stěny. Jižní část nádvoří je tvořena hlavním průjezdem veprostřed.¹⁰⁸

Interiér zámku

Detailní popis interiéru se bohužel nedochoval, ale v urbáři se stručný popis nachází. Zámek měl v přízemí tři sklepy, v patře k místu příčky klenutý pokoj s komorou, na druhém konci pak pokoj bez klenutí s dvěma komorami. A proti němu z druhé strany v místě dělení (myšlena asi jižní část) se nacházela velká světnice, vedle níž byla velká komora a kuchyň s ohništěm a zděným komínem. Dále pak spižirna nacházející se u vstupních vrat. V druhém patře se byly tři pokoje a pět komor.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ K popisu byl využit model zámečku a pohovor s Ing. Petrem Mlejnkem, majitelem muzea a Pamětní síně J. A. Komenského a spolu autora (REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třešněná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třešněná]: obec Bílá Třešněná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8.

¹⁰⁹ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třešněná, Sadová, Dohalice, Třešovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

Za zmínku stojí, že k zámku přiléhaly i dvě maštale. Dle popisu v urbáři se pravděpodobně nacházely mezi dvorem a zámekem, konkrétně za mostem směrem k zámku.¹¹⁰ Na mapách prvního vojenského mapování je právě v této části vidět dvě budovy.

Panský dvůr

Dvůr zámku se nacházel východně od zámku a byl oddělen potokem. Do současnosti se, stejně jako zámek, nedochoval. Byl zničen pravděpodobně ve stejném časovém období jako zámek, tedy v druhé polovině 19. století. Tomu odpovídá, že je ještě viditelný na mapách stabilního katastru a indikačních skic. Je tedy jisté, že minimálně do roku 1843 dvůr stále existoval. Na mapách třetího vojenského mapování, které probíhalo v letech 1869 až 1885, dvůr už prakticky neexistuje, jsou zde zakresleny jednotlivé osamocené budovy, pravděpodobně některé přežívající budovy dvora. Jeho celistvost už je však narušená novými komunikacemi vedoucími skrze něj. Tím pádem je tedy jisté že dvůr zanikl mezi lety 1843-1885. Osudným se mu tedy stala výstavba nové komunikace skrz Bílou Třemešnou a dovoluji si tvrdit, že právě v této době byl dvůr zbořen. Je tak teoreticky možné, že se mohla z této doby dochovat fotografie, bohužel se mi však nic takového nepodařilo nalézt.

Dle map stabilního katastru, kde je dvůr nejdetailněji vyobrazen, byl ve tvaru čtverce. Dvůr byl podle popisu urbáře vystavěn z kamene a jeho střecha byla šindelová. Ke dvoru náležel i statek, taktéž postavený z kamene, střechu měl doškovou.¹¹¹ Součástí dvora byla ratejna, kde byla síň, kuchyně a dvě komory. Nacházel se zde kravín a chlévy pro krávy a telata. Byla zde i kovárna, ta však byla vybudována až v době, kdy již Třemešná nepatřila Zilvářům.¹¹² Na druhém konci dvora byl výjezd a dvě maštale. Větší pro koně a druhá menší pro hřibata. Dále tu byl další chlév, vedle něho ovčín, stodoly a dřevěné byty. Byty byly pravděpodobně z dob Zilvářů, v urbáři totiž stojí, že se jedná o byty předešlé. Na straně k zámku byl dvůr zakončen zdí s vraty.¹¹³

---

¹¹⁰ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

¹¹¹ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

¹¹² 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

¹¹³ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

Obrázek 23: Dvůr a zámek na mapách stabilního katastru ¹¹⁴

Obrázek 24: Na mapách III. vojenského mapování zámek a dvůr už prakticky neexistuje ¹¹⁵

¹¹⁴ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz/>

¹¹⁵ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz/>

Vzhledem k tomu, že pramenů o zámku v Bílé Třemešné není mnoho, musíme se opírat zejména o odkryté základy, dochované části stavby, urbář sadovského panství, v němž je alespoň stručný popis zámku, a o dva modely zámku z devatenáctého století. V kombinaci s vlastním průzkumem se dá říci, že minimálně dispozice zámku odpovídá tomu, co vidíme na modelech a také odpovídá popisu v urbáři. Zejména tedy, že se opravdu jedná o obdélníkovou stavbu, která byla z části zapuštěná do terénu. V tomto místě zámku se logicky nacházelo sklepení, o kterém se přímo zmiňuje i urbář.¹¹⁶ Původní tvrz, jak se dozvídáme z literatury,¹¹⁷ byla obehnaná soustavou vodních příkopů, popřípadě vodní plochou.¹¹⁸ Při pozdější přestavbě na zámek, nebo nedlouho po ní, byl vodní příkop zrušen. V urbáři, který hovoří také o příjezdu na zámek, je zmiňován už pouze potok a most vedoucí přes něj. Také na prvním vojenském mapování se již vodní příkop okolo zámku nenachází, vyobrazen je pouze potok, kterým byl příkop napájen.

---

¹¹⁶ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

¹¹⁷ 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.

¹¹⁸ REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 18.

3.4 Tvrz v obci Čermná

Čermná leží přibližně 10 kilometrů jihozápadním směrem od Trutnova, mezi Vlčicemi a Hostinným. Obec vznikla již před kolonizací pohraničí Českého království ve 13. století. První písemný důkaz o existenci Čermné je z roku 1362, kdy je zde uváděn její první držitel Tyček z Ivanovic. Husitské války Čermná přežila bez úhony. Během první poloviny 15. století pak byla Čermná ve vlastnictví Zilvárů.

Zilvárové zde nechali postavit tvrz, která se nacházela poblíž kostela svatého Václava v centru Čermné. Konkrétně v místech, kde dnes stojí dům s popisným číslem 1. Po Zilvárech vlastnila Čermnou i s tvrzí měšťanská rodina Cikánů z Hostinného. Postupem času Čermná měnila majitele a tvrz přestávala být užívána, postupně chátrala, až nakonec v 19. století zanikla.¹¹⁹ Není tedy možné ji popsat, protože se pravděpodobně nedochovaly žádné fotografie. Jediné, co by se potenciálně mohlo odchovat je sklepení které může být součástí dnešní budovy s číslem popisným 1.¹²⁰

Obrázek 25: Obec Čermná ¹²¹

3.5 Dubenecká tvrz

Dubelec leží necelých 6 kilometrů jižně od Dvora Králové nad Labem. Původně se zde nacházely dvě tvrze zvané horní a dolní. Horní se nacházela v horní vsi a dolní u mlýna

¹¹⁹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 72.

¹²⁰ Obec Čermná. *Z historie obce Čermná*. [online]. 2005 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.obec-cermna.cz/z-historie-obce/d-5029>.

¹²¹ Snímek mapy z www.mapy.cz

Kalinovce. Horní tvrz je připomínána již v roce 1229, kdy patřila Zbraslavovi z Dubé. V průběhu 14. století se na tvrzích vystřídal několik majitelů a původní starší horní tvrz, okolo které vesnice vznikla, byla roku 1441 zbořena.¹²² Vesnice se pak rozrůstala podél cesty vedoucí do Dvora Králové. Jedná se tedy o ves podélnou.¹²³ Obě tvrze do jednoho majetku spojil až okolo roku 1400 Přibík z Dubence. Ale jak už bylo zmíněno tvrz horní byla roku 1441 zničena. Tvrz u mlýna byla čtverhranného tvaru a v severozápadní straně se mohla nacházet obytná část. Do současnosti se dochovaly prohlubně a pozůstatky rozvalin hradeb.¹²⁴

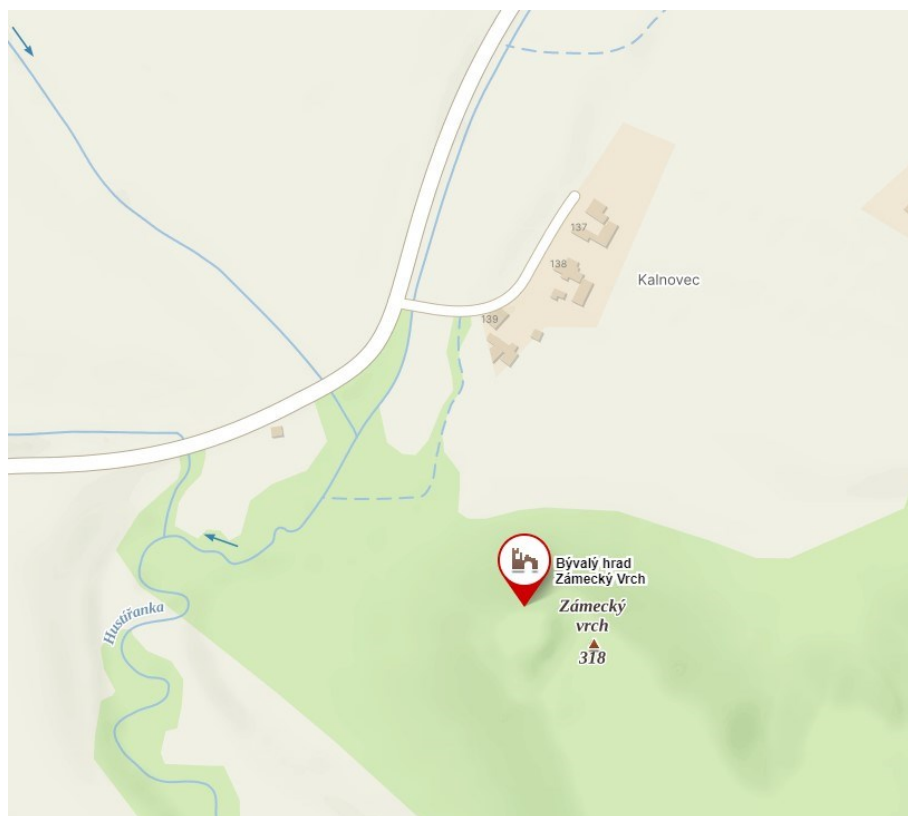
Zřícenina tvrze se konkrétně nachází jižně od míst, kde se mlýn Kalinovec nacházel, na vyvýšenině zvané Zámecký vrch. Dodnes jsou viditelné zbytky obvodových zdí či valů tvrze a obranného příkopu. Ten se nachází východně od tvrze a odděluje tvrz od zbytku Zámeckého vrchu. Na opačné straně, než je příkop, byla obrana zajištěna strmým svahem. Dá se tedy usuzovat, že přístup do tvrze mohl být zajištěn padacím mostem.

---

¹²² POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 18.

¹²³ POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 18.

¹²⁴ POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 19.

Obrázek 26: Poloha zbytku tvrže u mlýnu Kalinovece ¹²⁵

Obrázek 27: Místo, kde se stála dubenecká tvrž nedaleko mlýna Kalinovece s patrnými zbytky obvodových zdí ¹²⁶

¹²⁵ Snímek mapy z <https://mapy.cz/>

¹²⁶ Místo, kde se stála dubenecká tvrž nedaleko mlýna Kalinovece s patrnými zbytky obvodových zdí, foto vlastní.

Obrázek 28: Dubenecká tvrz u mlýna, dochovaný obranný příkop ¹²⁷

---

¹²⁷ Dubenecká tvrz u mlýna, dochovaný obranný příkop, foto vlastní.

Nová tvrz pak byla vystavěna Žibřidem Kordulem ze Sloupna, roku 1448.¹²⁸ První písemná zmínka o tvrzi je však až z roku 1481, kdy ji vlastnil stejnojmenný nástupce. Poté vlastnilo Dubenec s tvrzí několik šlechtických rodů. Roku 1571 kupuje panství od Adama Bukovského z Hustířan Karel Zilvár (1547-1580). Po jeho smrti v roce 1580 měla Dubenec a tvrz v držení jeho vdova Magdaléna Zilvárová, která je předala svým dcerám. Majetek poté zdědili jejich potomci, kteří nesli rodové jméno Valdštejnové. Tvrz se nedochovala a dnes po ní nejsou žádné stopy. Z roku 1749, kdy snad ještě stála, se dochoval její stručný popis.^{129, 130}

Tvrz se nacházela v blízkosti místního kostela a byla obklopena vodními příkopy. Jednalo se patrový objekt se síní, osmi pokoji a kaplí. V přízemí se nacházely další místnosti, zahradní sál a příslušenství.^{131, 132}

Obrázek 29: Možné vyobrazení dubenecké tvrze v prvním vojenském mapování¹³³

---

¹²⁸ POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 18-19.

¹²⁹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 102.

¹³⁰ POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 19.

¹³¹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 103.

¹³² POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s.18-19.

¹³³ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

3.6 Tvrz v Petrovicích

Devět kilometrů jižně od Hořic se nachází obec Petrovice. Petrovice jsou prvně doloženy roku 1350, kdy je vlastnil vladýcký rod zvaný z Petrovic. Adam Zilvár ml. je kupuje i s tvrzí roku 1593 a připojuje je ke smidarskému statku. Tvrz samotná je zmiňována až na začátku 16. století.

Zilvárové měli Petrovice a místní tvrz ve vlastnictví až do roku 1622, kdy jim většina majetku byla zkonfiskována za podporu stavovského povstání. Z tohoto roku, kdy tvrz koupila Magdaléna Trčková, je také o ní poslední zmínka. Magdaléna tvrz pak prodala Albrechtu z Valdštejna. Během následující třicetileté války tvrz zanikla. V roce 1634, při konfiskaci majetku Albrechta z Valdštejna, se totiž už neuvádí. Do dnešních dnů se po tvrzi nedochovaly žádné pozůstatky. Ví se pouze to, že stávala přibližně půl kilometru jihozápadně od Petrovic, v místech zvaných Na Valech.¹³⁴

3.7 Pilníkovská tvrz

V letech 1277 až 1522 byl Pilníkov s Vlčicemi součástí trutnovské manské soustavy, která až do roku 1371 patřila majitelům trutnovského hradu. Takže jednou podléhala českému králi, jindy zase slezským vévodům, zástavním držitelům Trutnovska.¹³⁵

Nechal ji pravděpodobně vystavět Jan Ješek Zilvár, který Pilníkov roku 1371 získal do svých rukou. Je pravděpodobné, že ho dostal jako manský statek a nebyl tedy jeho přímým vlastníkem. Tvrz svému účelu dlouho nesloužila, poslední zmínka o její existenci je v roce 1581, kdy už je označená jako pustá tvrz. Do dnešní doby se nedochovala, víme jen že stála vedle poplužního dvora. A lze předpokládat, že byla obehnána vodními příkopy. Na jejím místě později stál městský mlýn.¹³⁶

3.8 Zřícenina zámku ve Starém Rokytníku

Zřícenina se nachází ve Starém Rokytníku u Trutnova v sousedství kostela sv. Šimona a sv. Judy. Původně zde stála tvrz, vystavěná snad v 15. století. V roce 1529 je zmiňována jako sídlo Jindřicha Berky z Dubé, po jehož smrti panství odkoupil roku 1542 Adam Zilvár (1509-1550). Rokytník pak zůstal ve vlastnictví Zilvárů až do stavovského povstání, po kterém jim byl zkonfiskován.

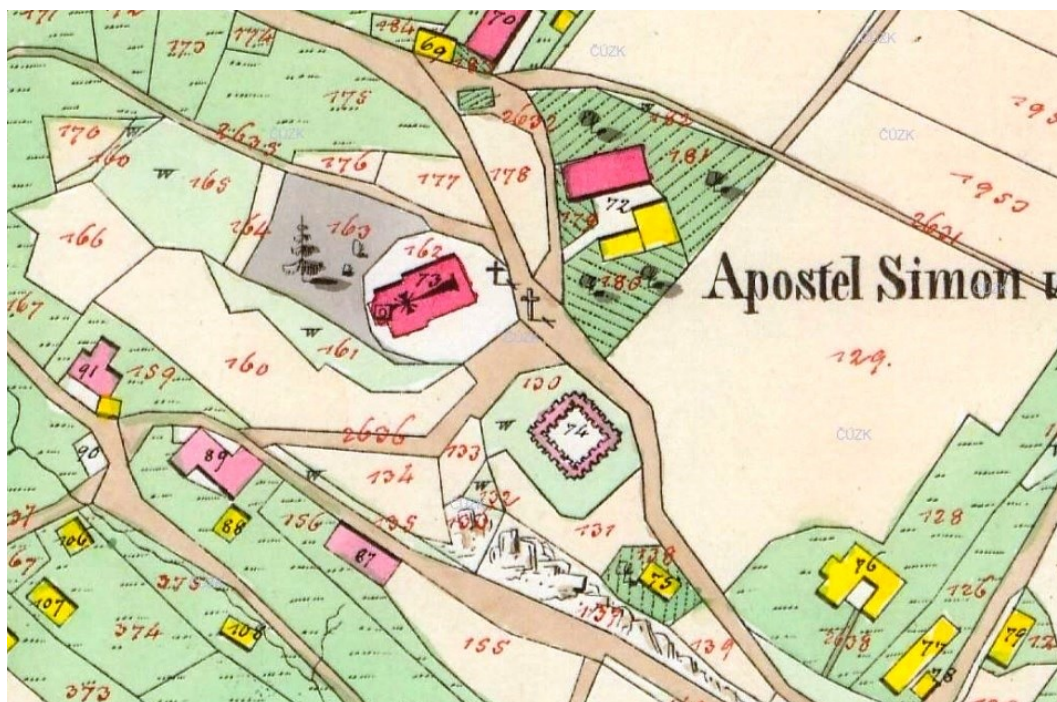
---

¹³⁴ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 368.

¹³⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122.

¹³⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122.

Roku 1622 Rokytník odkupuje Marie Magdalena Trčková z Lobkovic. Trčkům je však v roce 1634 panství zabaveno a císař Ferdinand II. jej daroval jezuitům. Ti nechali ve 40. letech 18. století postavit na místě zchátralé tvrže zámek, který jim sloužil jako letní rezidence. Po zrušení řádu v roce 1773 zde byla umístěna škola, ovšem po požáru na začátku 19. století nedošlo k jeho obnově a zámek zchátral. Do současnosti se z něho dochovaly pouze zbytky obvodových zdí, které jsou tvořeny kombinovaným zdivem, jehož součástí jsou bloky červeného pískovce různé velikosti a cihly.¹³⁷

Obrázek 30: Dispozice zámku nedaleko kostela sv. Šimona a sv. Judy, stabilní katastr¹³⁸

3.9 Tvrz/zámek Smidary

Obec Smidary leží zhruba 25 kilometrů severozápadně od Hradce Králové. Zámek samotný se nachází poblíž řeky Cidliny a nedaleko je také rybník. Původně se jednalo o vodní tvrž. Nasvědčuje tomu i do dnešních dnů dochovaný bývalý vodní mlýn nacházející se před zámkem, který existoval už za jeho doby.¹³⁹

K zámku patřil kromě mlýna také přilehlý pivovar. Původně však na místě zámku stála vodní tvrž využívající ze dvou stran přirozené ochrany řeky. Je doložena spolu s dvorem z roku 1413, kdy Smidary patřily Janu Ohnišťkovi. Roku 1424 byly Smidary dobyty a vypáleny Janem

¹³⁷ ŠIMEK, T. a kol. *Hradky, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 466.

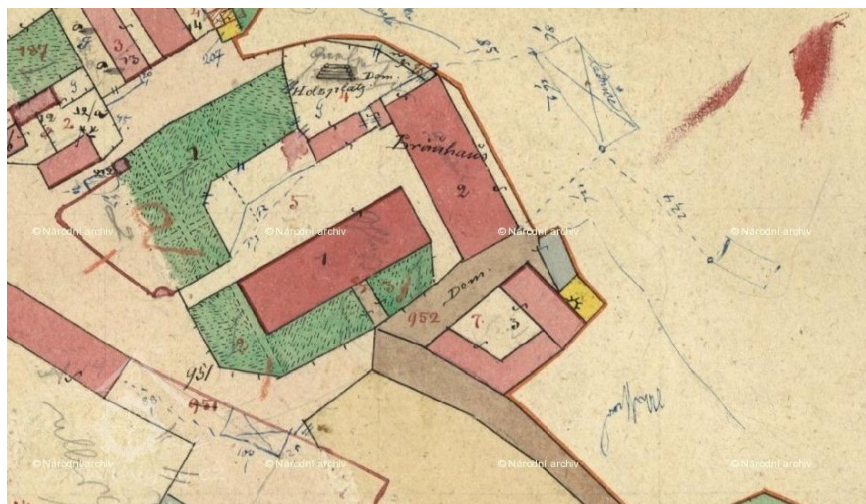
¹³⁸ Snímek mapy z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹³⁹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 741.

Žižkou, protože Jan Ohnišťko byl na straně pánů z Hradce. Po husitských válkách byla tvrz obnovena a další zmínka o ní je až z roku 1544, kdy Smidary a smidarskou tvrz zakoupil rod Zvířetických z Vartemberka. Roku 1558 Smidary koupila Sabina Zilvárová z Vřešovic, která následně nechala vystavět novou dřevěnou tvrz s velkým sklepením. K němu byl vystavěn nový dvůr na úkor místní zástavby.¹⁴⁰

V držení rodiny Zilvárů byly Smidary až do roku 1622, kdy po odchodu Jana Zilvára z Pilníkova ze země koupila majetek Marie Magdalena Trčková z Lípy. V letech 1810-1813 byla stará tvrz s rozsáhlým podsklepením nahrazena zděným zámkem, který nechal vystavět její majitel Karel, hrabě z Rey. V roce 1825 byl zámeček poničen požárem a při následných opravách byl hraběnkou Rozinou Colloredovou a jejím bratrem Prokopem Janem Hartmanem z Karlštejna přestavěn do empírového stylu. Stavba prodělala ještě dvě úpravy. První z nich proběhla roku 1927, kdy byl zámeček upraven na školu, další a poslední zásah byl proveden v roce 1990. Při této přestavbě byl vybourán nový boční vchod a strženy zbytky budovy pivovaru. Dnes je zámeček ve vlastnictví Svazu chovatelů domácího zvířectva.¹⁴¹

Je tedy pravděpodobné, že se ze Zilvárovské tvrže nic nedochovalo. Pokud ano, mohlo by to být snad sklepení dnešního zámku. Nabízí se také možnost, že byla tvrz využita jako stavební materiál pro nový zámek. Pokud by tomu tak bylo, jednalo by se o dnes viditelné pískovcové bloky různé velikosti, které jsou součástí kombinovaného zdiva zámku.¹⁴²

Obrázek 31: Nový zámek z let 1810-1813, viditelný dvůr mohl být součástí původní tvrže ¹⁴³

¹⁴⁰ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 741.

¹⁴¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 741.

¹⁴² Vlastní teorie

¹⁴³ Snímek mapy z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

3.10 Zámek ve Vlčicích

Původně se jednalo o tvrz zbudovanou pravděpodobně rytířským rodem Schoffů, který vlastnil Vlčice po několik generací. V té době byla tvrz chráněna potokem vedoucím z blízkého rybníka. Z původního rybníka se už dochovala jen malá část. První zmínky o tvrzi jsou až z roku 1475, kdy byla ves i s tvrzí vrácena ze zástavy zpět do rukou rodu Schoffů. Celé vlčické panství získává pro rod Zilvárů až roku 1522 Adam Zilvár (1509-1624).

Ve Vlčicích pak Zilvárové postupně rozšířili a upravili tvrz do renesančního slohu. V průběhu času se na Vlčicích vystřídal několik členů rodiny Zilvárů. Ti tu, mimo jiné, založili knihovnu a knihtisk. O panství Vlčice Zilvárové přišli po stavovském povstání. Vlčické panství pak roku 1623 koupil Albrecht z Valdštejna, a to za 91 450 zlatých rýnských. Zajímavostí je, že třetina panství měla být vydána zpět Zilvárům, k čemuž ale nakonec nedošlo. Po Albrechtu z Valdštejna panství Vlčice často měnilo majitele. Roku 1797 tvrz již neexistuje nebo zaniká a na místo ní je postaven nový zámček. V roce 1829 je pak hrabětem Josefem Schaffgotschem upraven do empíru. Přední zdi zámku byly zesíleny a byly z nich odstraněny pilíře, které byly pozůstatkem původní gotické tvrze. Byla upravena i střecha, z ní byly odstraněny dva štíty. Celý zámek tak získal skoro nečleněnou fasádu, kterou si uchoval až do současnosti.¹⁴⁴

Dnešní zámek tedy s největší pravděpodobností nemá s tvrzí nic společného. Mohl by snad mít ještě původní sklepení, nebo mohl být stavěn s využitím materiálu původní tvrze. Nedochoval se ani žádný přímý popis tvrze, pouze se dochoval zápis o hospodářském dvoru.¹⁴⁵

Obrázek 32: Vlčice, první vojenské mapování, dole je viditelná tvrz s dvorem¹⁴⁶

¹⁴⁴ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 95-96.

¹⁴⁵ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 95-96.

¹⁴⁶ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

Obrázek 33: Dnešní podoba zámku Vlčice ¹⁴⁷

3.11 Tvrz a zámek Žireč

Obec Žireč se nachází ve východních Čechách, necelých 3,4 kilometru východně od města Dvora Králové nad Labem. Zámek se rozkládá v severní části obce, na vyvýšenině obtékané řekou Labe. První zmínka o Žirči pochází z roku 1348.¹⁴⁸ Na místě dnešního zámku stála tehdy tvrz, která údajně sloužila jako dvůr pražských biskupů. Možné však je, že již od svého počátku sloužila jako sídlo místních manů.¹⁴⁹ Od 13. století byla žirečská tvrz součástí trutnovského manství, její vlastníci byli trutnovskému manství zavázáni službou. Roku 1436 mohli mít Žireč ve vlastnictví už Zilvárové, napovídá tomu kalendář Adama z Veleslavína. Není však známo, který ze Zilvárů ho vlastnil.¹⁵⁰

První jistý majitel z rodu Zilvárů byl Adam Zilvár (1509-1624), který roku 1539 kupuje žirečský statek od Jiřího z Gendorfu. Roku 1581 se tvrz zřítily do Labe. V této době vlastnil panství Adam Zilvár mladší. Ten se rozhodl, že tuto tvrz přestaví na renesanční zámek

---

¹⁴⁷ Fotka z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Vl%C4%8Dice_\(z%C3%A1mek\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Vl%C4%8Dice_(z%C3%A1mek)) (licence volná)

¹⁴⁸ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

¹⁴⁹ VALENTA, Vladimír. *Žireč: historie obce v datech*. Žireč: Osadní výbor, 2015. Dostupné z: <https://www.mudk.cz/filemanager/files/286089.pdf>. s. 3.

¹⁵⁰ VALENTA, V. *Žireč: historie obce v datech*. Žireč: Osadní výbor, 2015. Dostupné z: <https://www.mudk.cz/filemanager/files/286089.pdf>. s. 4.

s luteránskou modlitebnou německých pánů. Od roku 1622 bylo panství majetkem rodu Trčků z Lipé. Na základě spojitosti s protihabsburským povstáním bylo panství Trčkům z Lipé zkonfiskováno.¹⁵¹

Během třicetileté války prodal Ferdinand II. panství jezuitům od noviciátního domu svaté Anny ve Vídni. Oficiální zapsání do zemských desek proběhlo v roce 1652. Jezuité přetvořili renesanční zámek na svoji rezidenci a zároveň ho nechali přestavět do barokní podoby. Současně k bývalému zámku přistavěli barokní kostel, který byl propojen s rezidencí původní zámeckou kaplí německých pánů. Ta v této době sloužila jako jezuitská oratoř. Působení jezuitů bylo ukončeno v roce 1773, kdy Josef II. jejich řád zrušil. Od této doby bylo panství pod státní hospodářskou správou, pod jejíž záštitou zde proběhla raabizace. V roce 1825 pak propukl požár, který silně poškodil patro zámku, což mělo za následek jeho stržení. Pokud se tedy nějaké renesanční prvky z dob Zilvárů nacházely v patře, tak byly zničeny a již neexistují. Proto je také popsáno pouze přízemí zámku. Žirečský areál pak postupně patřil i několika dalším rodům. Na přelomu 19. a 20. století proběhla přestavba zámku do pseudobarokního slohu. Z té doby se dochovala i historizující věž na západní straně. Pokud se úpravy dotkly i interiérů, je otázkou, zda se vůbec uvnitř dochovaly nějaké renesanční prvky po Zilvárech. Výjimkou je bývalá kaple, o které se ví, že ji nechali vystavět Zilvárové a která přečkala do dnešních dob.¹⁵²

Těsně před začátkem 2. světové války panství koupily sestry řeholní instituce Nejsvětější Svátosti z Českých Budějovic. V 60. letech 20. století byly církevní majetky zabaveny a znárodněny. Pod správou komunistického režimu zde byl zřízen domov důchodců. Situace trvala až do roku 1995, kdy došlo k církevním restitucím a značně zchátralý majetek připadl zpět sestrám Nejsvětější svátosti. Řád sester v roce 2002 daroval objekt Oblastní charitě Červený Kostelec, která je současným majitelem. Charita během patnácti let od koupě zrekonstruovala velkou část areálu, který nyní slouží jako stacionář pro pacienty s roztroušenou sklerózou. Nadále pokračují rekonstrukce a postupné zvelebování celého areálu včetně parku, náměstí a okolních budov.¹⁵³

---

¹⁵¹ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 574.

¹⁵² ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 856

¹⁵³ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 575.

Obrázek 34: Žireč, foto jižního křídla zámku ¹⁵⁴

Dispozice zámku

Čtyřkřídly uzavřený patrový zámek má čtvercovou dispozici a v severozápadní části je propojen s kostelem sv. Anny. Na průchozí kapli s hvězdicovou klenbou je ze severní strany napojena původní kaple zámku s dvěma křížovými klenbami, část původního renesančního zámku, tedy západní část zámku, je velmi úzká, protože se jedná vesměs o patrovou arkádu, která je vyvedená do nádvoří, avšak dnes je již zasklená.

Exteriér zámku

Na vnějším zdivu zámku není prakticky žádná renesanční výzdoba, tedy výzdoba z dob Zilvářů. Jezuité, kteří sem po Zilvárech přišli, přestavěli zámek do barokní podoby, přistavěli jižní křídlo a arkádu. Areál zámku se tím uzavřel a uvnitř vzniklo nádvoří. V 19. století pak proběhla novobarokní přestavba, v rámci, které vznikla také imitace opevnění a byla upravena věž tak, aby vyvolávala dojem hradního opevnění. Z jezuitských úprav se dochovaly dva portály. Jedním portálem se vstupuje do nádvoří zámku a druhý slouží jako hlavní vchod z nádvoří do interiéru zámku. Pískovcový portál do nádvoří je strohý, jeho okraje jsou zdobeny tzv. barokními zrcadly a je zakončen půlkruhovým oválem. Portál má zdobnou dvoukřídlou železnou bránu ve formě draperií. Nad ním je štuková výzdoba v podobě vinné révy, vycházející z úst maskaronu a směřující do štukových korintských sloupových hlavic. Nad maskaronem

---

¹⁵⁴ Žireč, foto vlastní

prochází pásová lišta a nad ní je další barokní štuková výzdoba ve formě draperií, které mají uprostřed mušli a na svých okrajích štukované poháry.

Vedle tohoto portálu se napravo i nalevo nacházejí dřevěné jednokřídlé dveře s pískovcovým ostěním, nad nimi se nachází suprafenestra tvořená ze štukové výzdoby ve formě rostlinstva, podobně jako u předchozího portálu. Uprostřed této výzdoby se nachází okno ve tvaru volského oka a nad ním je půloválná rámovací lišta. Barokní portál, tvořící vstup do interiéru z nádvoří, je zhotoven z pískovce, pravděpodobně královédvorského, a je velice zdobný. V sobě má dvoukřídlé dřevěné dveře s ornamenty, nad nimiž je umístěna oválná rozeta.

V západní části nádvoří zámku se nachází věžové schodiště, které může pocházet ještě z renesanční podoby zámku. Arkáda s trojdílnými dvoukřídlými okny má nejzdobnější fasádu ze všech částí na nádvoří. Zdobí ji bosované pilastry a také se zde nacházejí falešné klenáky nad průchody do nádvoří. Z venkovního pohledu, respektive z pohledu před vstupem do zámku, je v patře arkády řada raně barokních oken. Jižní část zámku je jednou ze zdobenějších, co se týče stěn, ale nikoliv štukování. Je zde totiž v přízemí omítka šedé barvy ve tvaru barokních zrcadel, která jsou od sebe oddělena lizénovými rámci. Další patra jsou prakticky identická, avšak nemají šedou omítku, ale omítku lehce nažloutlou.

V jihozápadní části je patrná imitace opevnění, postaveného z bloků kamene. Na jeho vrcholu je zábradlí. Opevnění je zároveň spojeno se zbytkem zámku dvěma nárožními balkóny, jedná se o pseudobarokní úpravu. Na rohu zámku je umístěna socha lva držícího dva štíty, z nichž jeden má na sobě nápis NBA a druhý nápis JHS. Střecha této části zámku v sobě má dva barokní vikýře s oválnými okny typu volské oko. Totéž platí pro východní část zámku.

Na jihovýchodním rohu zámku jsou stěny podepřeny dvěma opěrnými sloupy z cihel, jedná se o imitaci opevnění provedené při pseudobarokní přestavbě zámku. Nalevo od těchto sloupů stojí schodišťová věž čtvercového půdorysu, jednou stěnou přimknutá k budově zámku, která má v každé stěně dvě nad sebou umístěná okna ve tvaru klíčových střílen. Jedná se o pozdější dostavbu, v pseudobarokním slohu a jedná se opět o imitaci opevnění. Severní část zámku pak žádnou výzdobu prakticky nemá. Má jen okna identického tvaru, která mají okolo sebe šambránu. To samé platí i o severní části kostela svaté Anny.

Ze strany vnitřního nádvoří se zde nachází již zmíněná schodišťová věž ve tvaru šestiúhelníku s jehlanovitou střechou. Zámek dále pokračuje křídlem s valbovou střechou, která je na severu propojena se sedlovou střechou severní části zámku. Tvoří tak společně střechu ve tvaru

písmene L. Na obrázcích půdorysu jsou patrné klenby, povětšinou se jedná o jednoduché křížové klenby, které se nejvíce nacházejí v severní části zámku a v arkádách v části západní.

Interiér

Vzhledem k tomu, že patro zámku v devatenáctém století vyhořelo, bylo strženo a nově postaveno, je zřejmé, že se zde žádné renesanční prvky nedochovaly. Připojím tedy alespoň popis několika místností z přízemí a sklepení. Problematické pro průzkum a popis interiéru zámku je to, že byl několikrát přestavěn a že část původních kleneb je zakrytá rovným podhledem a izolací. Není možné je popsat. To samé platí i v podkroví, kde se nad klenbami taktéž nachází izolace znemožňující jejich průzkum a popis.

Přízemí

Jižním křídlo zámku bylo postaveno až v době, kdy už Zilvárové žirečský zámek nevlastnili. Nachází se v něm sedm místností, z toho tři místnosti v zápalní části křídla. Strop mají plochý. Dvě větší místnosti ve východní části mají klenby tvořené třemi českými plackami. Poslední dvě místnosti se nacházejí v nejuvýchodnější části křídla. Ta více jižní má zrcadlovou klenbu, zato místnost poslední má patrně opět klenbu českou. Chodba nacházející se v severní části jižního křídla má klenby opět ve formě české placky. Propojuje jižní křídlo s křídlem severním a východním.

Na severovýchodě je tato chodba propojena s místností s valenou klenbou, za kterou se nachází schodišťová věž se čtyřbokou kopulí. Za ní začíná východní křídlo původního zámku, které má osm místností. Většina z nich byla upravena na místnosti menší. V jižní části východního křídla se nacházejí čtyři místnosti, z toho dvě největší mají křížovou klenbu. Místnost třetí, nacházející se v jihovýchodní části, má klenbu plochou. Čtvrtá a zároveň nejmenší místnost v severozápadním koutu nádvoří má klenbu českou. Zbylé čtyři místnosti jsou v severovýchodní části východního křídla. Z toho tři ve východní části mají ploché klenby, zato menší místnost v západní části má klenbu ve formě placky nad čtvercovou základnou a na sever od ní je místnost s valenou klenbou.

Severní křídlo zámku má celkem šest místností a kapli v západní části křídla. Na tuto mladší kapli je ze severu napojena původní zámecká kaple s dvěma křížovými klenbami, která pokračovala do původního zámku navazující místností. Z této kaple se dochoval náhrobek Adama Zilvára a jeho okenní terč s erbem a také okenní terč jeho manželky Anny Griespeckové. Největší místnost severního křídla nacházející se v jeho jižní části má dvě hřebínkové klenby. Ta původně sloužila jako reprezentativní vstupní síň s dvěma arkádovými oblouky, které byly

otevřeny do nádvoří.¹⁵⁵ Na sever od ní je schodiště vedoucím do patra zámku, strop je proveden valenou klenbou. Dále na západ se nacházejí dvě místnosti, kde byl strop snížen novým podhledem s izolací. Provedení stropu je ploché se štukovými zrcadly. Původní konstrukce je pravděpodobně valená klenba s výsečemi a hřebníky či trámový strop.¹⁵⁶ Na jihozápad od nich se pak nachází kaple čtvercového půdorysu s hvězdicovou klenbou. Severní křídlo zámku je pak propojené s jižním křídlem arkádou se čtyřmi českými klenbami.¹⁵⁷

Sklepení zámku

Do sklepení původního zámku se vchází z místnosti, kde je také hlavním vchodem do objektu, vstup do sklepa se pak nachází v severní části této místnosti. Schodiště do sklepa je tvořeno pískovcovými kvádry, které by mohly být původní. Sklep má stejný půdorys jako zámek, je tedy ve tvaru písmene L. I zde však byly prováděny mladší úpravy, dochovalo se však pravděpodobně původní zdivo a v některých částech i klenby. Zdivo je tvořeno prakticky výhradně neopracovaným pískovcem různých tvarů a velikostí. Ve východní části sklepení se pak nachází i cihlové zdivo, to je však přistavěné nad zdivem kamenným. Klenby jsou tvořeny cihlami, nacházíme zde klenby křížové, rovné a kuželové, dále se v některých částech vyskytují i klenby lunetové a masivní klenbové konstrukce. Všechny tyto prvky jsou pokryty bílou maltou. V severovýchodní části sklepení se pak nachází údajná bývalá maštal pro koně (konírna). Takové umístění konírny mohlo být výhodné proto, že tato strana budovy není zapuštěna do terénu, nýbrž naopak vystupuje nad terén a je zcela obnažena. Mohla zde tedy být vrata, kudy se vodili koně.¹⁵⁸

Východně od zámku se nachází zámecký dvůr, avšak ten je pravděpodobně z doby mladší, a tudíž nebyl součástí zámku v éře Zilvářů.

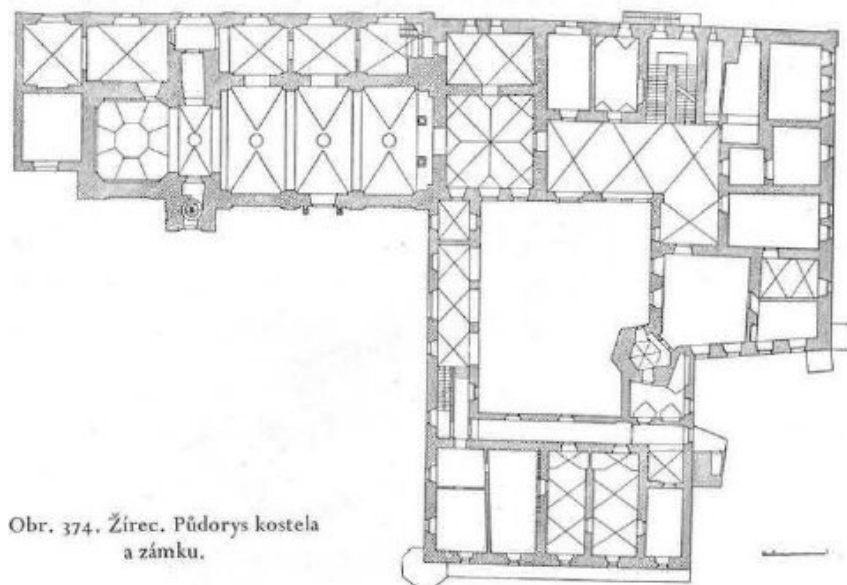
---

¹⁵⁵ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 856.

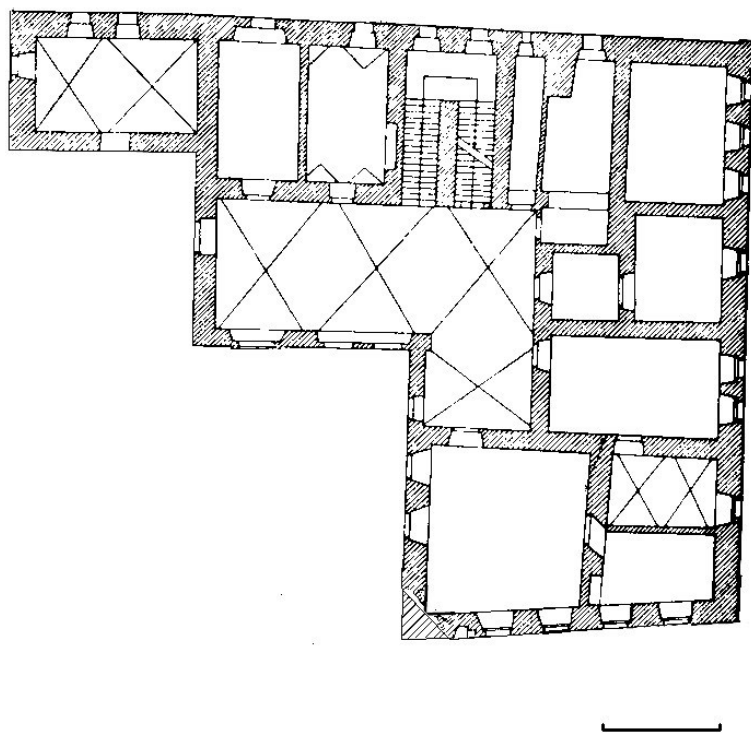
¹⁵⁶ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 856.

¹⁵⁷ Popis vlastní.

¹⁵⁸ Popis vlastní

Obrázek 35: Přízemí zámku v Žirči ¹⁵⁹

Obrázek 36: Rekonstrukce původní podoby žirečského zámku, jak ho nechal vystavět Adam Zilvár mladší. Využit půdorys v knize napsané Emanuelem Pochem ¹⁶⁰

¹⁵⁹POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 342.

¹⁶⁰POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 342.

Popisu interiéru se dočkáme i v knize *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, byť jen velmi stručně. Jsou zde ale popsána i křídla původního zámku.¹⁶¹ Popis obsažený v této knize odpovídá tomu, co se dochovalo do současnosti, např. hřebínkové klenby v severním křídle. Odpovídají i popisy dalších místností s jiným typem kleneb, samozřejmě s výjimkou těch, kde jsou provedeny novodobé rovné podhledy s izolací a není tak možné posoudit, jaký mají typ klenby. Vzhledem k tomu, že popis vesměs odpovídá skutečnosti, není důvod nevěřit i popisu místností s dnes zakrytým původním stropem. Co však kniha neobsahuje, je popis sklepení, které je evidentně nejlépe zachovanou částí jak původní tvrze, tak i zámku. Přesto však, ač je popis interiéru stručný, je daleko bohatší, než v knize *Hrady a zámky ve východních Čechách*, kde je pouze okrajově zmíněna kaple. Kniha se zmiňuje letmo o přestavbách zámku, např. za éry jezuitů. Důležitou je ale zmínka o dodnes existujícím náhrobku Adama Zilvára, který byl právě jezuiti odstraněn. Náhrobek se nacházel v dochované původní kapli zámku, přesné umístění však není známo. Nabízí se zde tedy prostor pro případný budoucí průzkum kaple, který by původní lokaci náhrobku mohl odhalit. Autor se taktéž zmiňuje o skleněných tercích s erby Adama Zilvára a jeho manželky. Oba terče se dochovaly a jsou uloženy v Národním muzeu.

Obrázek 37: Původní kaple zámku ¹⁶²

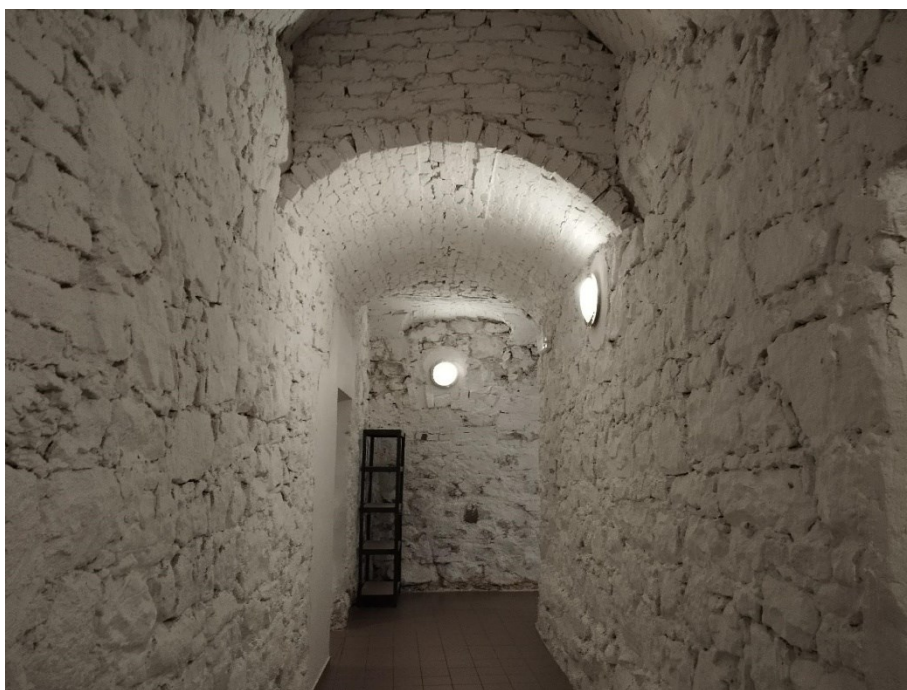
---

¹⁶¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011, 8. díl. ISBN 978-80-7277-410-4. s. 856-857.

¹⁶² Žireč, původní kaple, foto vlastní

Obrázek 38: Žireč, vstupní místnost zámku ¹⁶³

Obrázek 39: Žireč, sklepení zámku ¹⁶⁴

---

¹⁶³ Žireč, vstupní místnost zámku, foto vlastní.

¹⁶⁴ Žireč, sklepení zámku, foto vlastní.

Obrázek 40: Žireč, bývalá maštal pro koně ¹⁶⁵

3.12 Tvrz Javorník

Dnes zaniklá tvrz se nachází v Javorníku, který leží v okrese Trutnov, mezi Svobodou nad Úpou a Trutnovem. Vznikla pravděpodobně v 15. století. První zmínka o Javorníku a jeho držiteli je z roku 1416, kdy jeho vlastníkem byl Přeč z Javorníka. Tvrz samotná je připomínána až v roce 1496. Příslušníci šlechtického rodu zvaného „z Javorníka“ pak Javorník a tvrz drželi až do roku 1533, kdy vše odkupuje Adam Zilvár (1509-1624) a připojuje k vlčickému panství. Toto je zároveň poslední zmínka o javornické tvrzi. Po odkoupení Javorníku přestala být tvrz využívána a je přeměněna na hospodářský dvůr. Začala postupně chátrat a později zaniká.¹⁶⁶

Tvrz se nacházela na jižním konci obce Javorník. Do dneška se po ní zachoval pět metrů vysoký oválný pahorek, ve kterém je dochovaný gotický sklep s oknem v severní části. V jižní části sklepení se pak nachází vstup do sklepa ve formě chodby s portálkem. Jedná se o zbytek obytné věže tvrže a jsou to zároveň, spolu s vodním příkopem, jediné dochované části. Zbytky vodního příkopu jsou v západní, severní a částečně východní části. Napájen byl javornickým potokem a obtékal tvrz po celém jejím obvodu. V době, kdy tvrz ještě stála, se jednalo o pozdně gotický

---

¹⁶⁵ Maštale v žirečském zámku, foto vlastní

¹⁶⁶ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 175.

či raně renesanční objekt s vystavěnou věží. Věž sloužila jako obytná část objektu, součástí obrany byl val a vodní příkop.¹⁶⁷

Obrázek 41: Zbytky javornické tvrze ¹⁶⁸

Obrázek 42: Vstup do sklepení tvrze v Javorníku ¹⁶⁹

Okolo zbytku tvrze i dnes stále protéká zmíněný potok, avšak je veden podzemním potrubím a je tak viditelný pouze v mapách. Zbytky bývalého koryta, které částečně také tvořilo vodní příkop, jsou ale v terénu stále patrné. V prvním vojenském mapování je vyobrazen potok a možná i vodní příkop. V místech, kde se tvrz nacházela je právě v tomto mapování viditelné rozdělení toku potoka do tvaru trojúhelníku, kde se na vzniklém ostrůvku měla nacházet tvrz. Na jižní straně se pak oba toky opět spojují.

---

¹⁶⁷ Národní památkový ústav. Památkový katalog. *Tvrz, tvrziště*. [online]. © 2015 [cit 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/tvrz-tvrziste-2344135>.

¹⁶⁸ Javorník, foto vlastní

¹⁶⁹ Javorník, vstup do sklepení, foto vlastní

3.13 Tvrz Kašov

První známý majitel Kašova byl roku 1448 Heřman ze Vtelna, řečený Kaše. Z toho pochází i název Kašov. Po něm se majitelé Kašova často střídali. Tvrz je známa až od roku 1545, je však pravděpodobné že vznikla dříve. Roku 1615 byl dvůr tvrze a ves prodána Janem Kašem z Újezdu Janu Zilvárovi, který ji připojil ke svému žirečskému panství. Tvrz už v této době pravděpodobně nestála, protože při koupi Kašova Zilváry není o tvrzi ani zmínka. Do současnosti se nedochovaly žádné zbytky tvrze a ani není známo kde přesně stála.¹⁷⁰

Vzhledem k tomu, že se tvrz nedochovala, je těžké cokoli posuzovat. Již 16. století nestála a nemáme tedy ani její vyobrazení na prvním vojenském mapování. Není zde vidět ani potenciální dvůr, který by k tvrzi patřil a pomohl by nám upřesnit její polohu.

3.14 Tvrz v Žirecké Podstráni

Žirecká Podstráň se nachází poblíž města Dvora Králové nad Labem. Původně se jmenovala Nová Ves, Podstráň či Podhoří.¹⁷¹ Všechny tyto výrazy se v minulosti používaly. Současné jméno získala tím, že byla dlouhodobě součástí nedalekého Žirče.¹⁷²

Žirecká Podstráň vznikla nejspíše ve 14. století a byla součástí trutnovského manství.¹⁷³ Nejstarší zmínka o vsi je z roku 1395. V tomto roce je totiž zmiňován královédvorský měšťan Štěpán z Nové Vsi. Další zmínka, tentokrát už oficiální, pochází z roku 1399.¹⁷⁴ Nachází se v zápisu věna královně Žofii Bavorské, kdy se Dvůr Králové stal královským městem. V tomto zápisu je zmiňována i Nová Ves (Podstráň). Z toho se dá usuzovat, že Podstráň byla založena o něco později než Dvůr Králové nad Labem. Tomu odpovídá i plužinový systém vsi nevykazující stopy kolonizačního charakteru.¹⁷⁵

Prvními známými majiteli Podstráně byli Hrabíšové z Nové Vsi. Ti měli tuto ves v rukou cca. od 30. let 15. století až do přelomu 15. a 16. stol., kdy byla postupně rozprodána na malé části území ostatním šlechtickým rodům v okolí. Podstráň do větší míry skupil a sjednotil zemský hejtman Jan Litoborský z Chlumu, který pak připojil Podstráň k sousednímu žirečskému panství. Jan Litoborský toto panství roku 1506 prodává Jindřichu Berkovi z Dubé. Ten je opět

---

¹⁷⁰ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 193, 574.

¹⁷¹ HÁŠ, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 31.

¹⁷² ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladycký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s.6.

¹⁷³ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladycký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. 6, 24.

¹⁷⁴ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladycký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 8-9.

¹⁷⁵ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladycký rod Hrabíšů z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s.6, 8.

rozděluje prodejem Žirče bez Podstráň. Následně probíhaly další prodeje a přerozdělování. Do vlastnictví Zilvárů se Podstráň dostala až během let 1538-1542, v tomto období ji koupil Mikuláš Zilvár. Ten byl součástí větve Zilvárského rodu s přízviskem z Podhoří. Tvrz zůstala po tři generace v majetku této rodové linie a předávala se z otce na syna. Mikuláš umírá roku 1544 a tvrze se ujímá jeho syn Jan Zilvár. Po smrti Jana Zilvára v roce 1572 tvrz přebírá Janův syn Jan Zilvár II a jeho smrtí v roce 1605 tato větev vymírá po meči. V majetku rodu však tvrz a Podstráň zůstala ještě několik dalších generací a stala se součástí žirečského panství.¹⁷⁶ Žirecká Podstráň byla roku 1622 Zilvárům zkonfiskována.¹⁷⁷

Kdy došlo k výstavbě tvrze není známo, víme ale, že její součástí byl i poplužní dvůr. První záznam o tvrzi je z 27. února 1506, a to ve formě smlouvy mezi Jindřichem Berkou z Dubé a Janem Litoborským z Chlumu. Nedlouho potom přestala být tvrz využívána jako sídlo majitele vsi, ale možná ještě sloužila jako sídlo správce poplužního dvora. Tvrz pak zanikla roku 1646, kdy během probíhající třicetileté války byla vypálena Švédy.¹⁷⁸ Zbytky tvrze byly viditelné ještě v druhé polovině 19. století. Tvrz se pravděpodobně nacházela v místě, kde dnes stojí budova s č.p. 2501. Ta má zděné základy a částečné podsklepní, které mohly být součástí původní tvrze.¹⁷⁹

Prameny k tvrzi se často opírají o jednu společnou teorii, a to, že se pod domem čp. 2501 dochovalo sklepení původní tvrze.^{180, 181} Podle mého názoru však mohlo sklepení náležet k jiné budově v blízkosti tvrze, podobně, jako je tomu v Bílé Třemešné, nebo by se také jednat o mnohem mladší stavbu.

---

¹⁷⁶ POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937. s. 18-19.

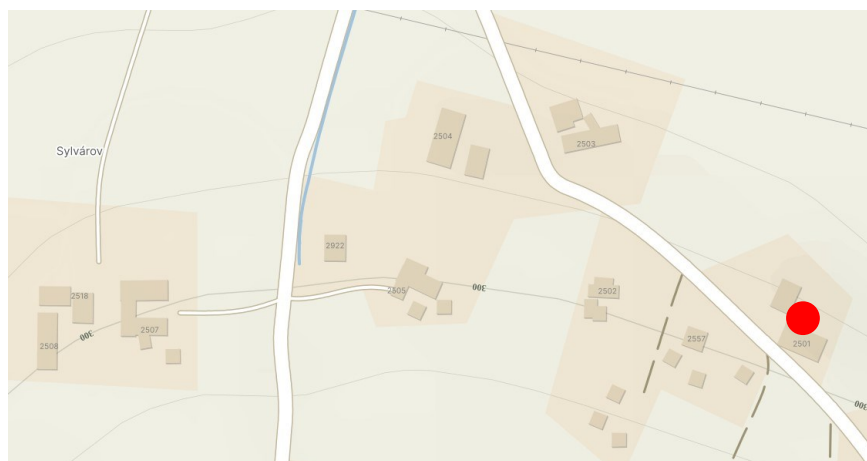
¹⁷⁷ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšu z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 9-17, 22.

¹⁷⁸ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda. 1989. s. 754.

¹⁷⁹ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšu z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 6-7, 23-24.

¹⁸⁰ ŠPRÁCHAL, P. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšu z Nové vsi*. Východočeský sborník historický. 2019. 35. s. 23-24.

¹⁸¹ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989. S. 574.

Obrázek 43: Tvrz pravděpodobně stála v místech, kde je dnes dům č. p. 2501 (označeno) ¹⁸²

3.15 Tvrz v Dolní Dobré Vodě

Tvrz v Dolní Dobré Vodě vznikla pravděpodobně po roce 1505, kdy byla Dobrá Voda rozdělena mezi Václava Krále z Dobré Vody a jeho bratra Jana na Horní Dobrou Vodu a Dolní Dobrou Vodu. Horní Dobrá Voda si ponechala původní a mnohem starší tvrz, první oficiální zmínka o nové tvrzi je až z roku 1540, kdy vymřela zdejší větev Králů. Následně Dolní Dobrou Vodu kupuje Jan Zilvarský a roce 1547 ji prodává i s tvrzí Tobiášovi Buckemu z Varnsdorfu. Po jeho smrti, roku 1550, je tvrz a Dolní Dobrá Voda koupena Kryštofem Zilvárem, který ji připojil k smidarskému panství. Tvrz následně přestala být užívána a postupně zanikla. Roku 1622 byla Dolní Dobrá Voda Zilvářům zkonfiskována za účast členů rodu na stavovském povstání. Při tomto konfiskačním řízení není o tvrzi již zmínky. V současnosti se po ní nic nedochovalo a neví se ani, kde stála. ¹⁸³

3.16 Tvrz Třebnouševs

Vesnice samotná je připomínána již od roku 1143, tvrz s vodním příkopem až od roku 1543, kdy ji zdědili synové Jana Otomara z Holohlav. Otomar měl Třebnouševs ve vlastnictví od roku 1524. Je možné, že právě on nechal tvrz vystavět. Důkazy pro to však nejsou. Zilvárové se stávají majiteli tvrze a vesnice roku 1546, kdy tvrz s dvorem i vesnicí prodal Prokop Otomar Adamu Zilvárovi (1509-1550) za 2 530 českých grošů. Ve vlastnictví Zilvářů pak zůstala do konce stavovského povstání, kdy byla v roce 1622 tvrz i vesnice zkonfiskována a o rok později koupena Albrechtem z Valdštejna. Tvrz pak dále měnila majitele a roku 1661 byla

¹⁸² Snímek mapy z www.mapy.cz

¹⁸³ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 92.

přestavěna v sýpku, která stojí dodnes. V roce 1770 byl dvůr tvrze rozparcelován a na jeho místě postupně vznikly domy, dnes dům s číslem popisným 31 a dále pak dům s č.p. 49.¹⁸⁴

Tvrz je propojená s budovou s čp. 31 a dnes slouží hospodářským účelům. Jedná se o obdélníkový patrový objekt, v jehož okolí jsou dodnes viditelné zbytky opevnění a vodního příkopu. Jestli se tedy nějaká původní část renesanční tvrze dochovala, pak to může být buď torso současné sýpky, či potenciální sklepení. Také samozřejmě již zmíněné zbytky valu a příkopu.¹⁸⁵

Obrázek 44: Třebnouševy, stabilní katastr, tvrz je u cesty vedoucí z levé části návsi¹⁸⁶

¹⁸⁴ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda. 1989. s. 499.

¹⁸⁵ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda. 1989. s. 499.

¹⁸⁶ Snímek mapy z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 45: Tvrz se nacházela v místech, kde dnes stojí dům s č.p. 49 (označeno) ¹⁸⁷

3.17 Tvrz v Lískovicích

První písemný pramen o vsi Lískovice je z roku 1295. Ves je spojena se jménem Dobeše z Lískovic, který měl v té době Lískovice v držení. První zmínka o tvrzi je z roku 1357 ve zprávě o místním kostelu sv. Mikuláše, faře a tvrzi, které v té době byly v podacím řízení vladky Zvěsta z Lískovic. Další zmínka o tvrzi je z roku 1559, kdy ji měl v držení Jan Klusák z Kostelce a nechával ji opravit.

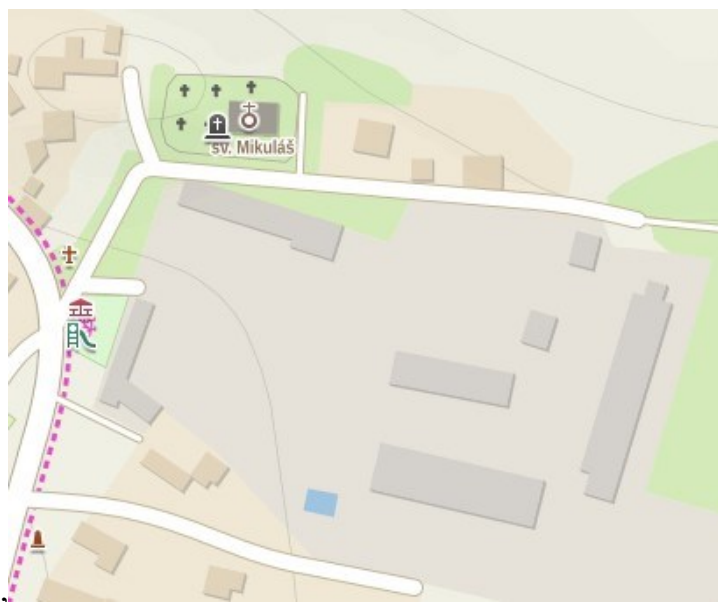
Roku 1563 kupuje Lískovice Sabina Zilvárová z Vřesovic od Ktyštofa Proga z Velenic a připojuje je k smidarskému statku. Tvrz tak pravděpodobně přestala sloužit svému původnímu účelu, protože Sabina Zilvárová měla svou hlavní rezidenci ve Smidarech. A tak tvrz postupně pustla až zanikla. V rukou Zilvárů Lískovice zůstaly do roku 1622, kdy jim byly zkonfiskovány

¹⁸⁷ Snímek mapy z www.mapy.cz

za účast na stavovském povstání. Propadly tak královské komoře a roku 1629 jsou prodány Albrechtu z Valdštejna, který je připojil k hořickému panství. Tvrz stála na nejvyšší pozici ve vsi tedy v její jihovýchodní části. U tvrze byl i dvůr, který stával v místech bývalého zemědělského areálu. Po tvrzi se dochovaly pouze zbytky valů a příkopu.¹⁸⁸

Obrázek 46: Lískovická tvrz v pravé horní části Lískovic, první vojenské mapování¹⁸⁹

Obrázek 47: Dnešní podoba místa, kde se tvrz nacházela¹⁹⁰

¹⁸⁸ ŠIMEK, T. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda. 1989. 499. s. 275.

¹⁸⁹ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

¹⁹⁰ Snímek mapy z www.mapy.cz

4 Kostely

4.1 Kostel sv. Václava v Čermné

Ač Čermnou Zilvárové vlastnili, není jisté, zda nechali původní kostel sv. Václava jakkoliv upravit či přestavět. Jisté je to, že byl postaven v roce 1384 a jeho zdi byly tvořeny hrubými polními kameny, které byly pospojovány maltou z hlíny. Měl příkrou šindelovou střechu s malou zvonící. Vedle něho stála dřevěná zvonice, která byla přibližně deset metrů od hlavního vchodu do kostela. Součástí kostela byl hřbitov obehnaný kamennou zdí. V roce 1861 byl kostel ve špatném stavu a roku 1863 proběhla jeho oprava. V roce 1910 kostelík dosloužil a byl zbourán.¹⁹¹

4.2 Kostel svaté Kateřiny v Mladých Bukách

Původní osadu, dnešní městys, ve kterém se kostel nachází, tvořily dva opevněné dvory s pozemky. Kolem roku 1355 spravoval obec tehdejší trutnovský hejtman. Roku 1370 přešla správa na hejtmanství žacléřské. Horní dvůr patřil rodině Retznerových. Tehdejší trutnovský hejtman Hans von Warnsdorf předal dvůr včetně opevnění Johanu Stoschovi von Starkowitsch. Ten si později přisvojil i druhý opevněný dvůr, patřící v té době Zilvárovi ze Starých Buků. V roce 1500 přešly oba dvory do majetku Jana Zilvára z Pilníkova.¹⁹²

Obrázek 48: Kostel sv. Kateřiny v Mladých Bukách¹⁹³

Kostel se nachází v západním okraji městyse Mladé Buky. Jedná se o původně gotický, jednolodní bezvěžní kostel, prvně zmiňovaný v roce 1384. Z něho se dochoval klenutý

---

¹⁹¹ Obec Čermná. *Z historie obce Čermná*. [online]. 2005 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.obec-cermna.cz/z-historie-obce/d-5029>.

¹⁹² Městys Mladé Buky. *Kapitoly z historie Mladých Buků*. [online]. [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.mestysmladebuky.cz/historie/ms-1020>.

¹⁹³ Kostel sv. Kateřiny v Mladých Bukách, foto vlastní

presbytář a část obvodové zdi lodi. Součástí gotického kostela byl i hřbitov obehnaný zdí. Roku 1599 byla přestavěna architektem Jacobem Frumetim původní hřbitovní brána na renesanční zvonici. Je možné, že přitom byl renesančně přestavěn i samotný kostel. Ve zvonici byl zavěšen zvon sv. Barbory věnovaný horníky ze Svobody v roce 1520. V jižní části kostela byla také přistavěna pozdně barokní předsíň, ta však byla později odstraněna.

Hlavní vstup do kostela se nachází na západní straně kostela, jedná se o dvoukřídlé dřevěné dveře tvořené nahnědo nabarvenými prkny. Panty dveří jsou železné a jsou vsazené do portálu. Jedná se o pískovcový segmentový portál lemovaný lištou a kapkami. Je zakončený svazkovým klenákem, pod nímž se nachází dvoukřídlý nadsvětlík. Za ním se nachází železná mříž. Západní část nemá okna a nalevo i napravo od vstupního portálu se nacházejí dvě bílé lišty. Spodek kostela je obložen najemno nařezanými světle červenými pískovcovými bloky.

Zdivo je pravděpodobně tvořeno kamenným základem, na který navazuje cihlové zdivo. Ze všech stran je zdivo překryto žlutou omítkou lemovanou bílými štukovými lištami/pilastry, které jsou těsně pod střechou spojeny bílou štukovou lištou obíhající celý kostel. Nad ní se ještě nachází štuková římsa, taktéž bílé barvy. Pak už navazuje černá valbová střecha kostela. Zhruba uprostřed střechy se nachází věžička s cibulovou kopulí.

Ve středu jižní části kostela se nachází vedlejší vstup do kostela. Je opět tvořen segmentovým portálem, který je červené barvy a je takřka bez výzdoby. Pouze na okrajích má zdobnou lištu. V portálu jsou dvoukřídlé dveře temně hnědé barvy. Další vstup z této strany se nachází v jihovýchodní části a vede do sakristie kostela. Tvoří ho jednokřídlé dřevěné dveře s červenopískovcovým ostěním a nadsvětlíkem, který je taktéž obehnan bloky červeného pískovce a je překryt zelenou mřížkou.

Jižní strana má celkem pět oken a všechna jsou identická s výjimkou jediného. Ve východní části je usazeno okno asi tak o metr níž, než jsou ostatní. Okna jsou zakončena segmentovým obloukem a jsou tvořena skleněnými tabulkami spojenými dřevěnou mřížkou. Dále pak mají pískovcovou kamennou římsu a jsou obehnána jednoduchou bílou štukovou výzdobou. Mezi těmito okny pak probíhá vertikálně celkem sedm bílých štukových lišt, které jsou spojeny pod střechou horizontální bílou štukovou lištou.

Východní část kostela je zakončena sakristií, která má v této straně dvoukřídlé mřížové okno překryté železnou mřížkou. Celé je vsazené do čtvercového ostění z červeného pískovce. Nalevo a napravo se pak nacházejí bílé štukové lišty vedoucí do horizontální štukové lišty, která obíhá celou sakristii. Nad ní se pak ještě nachází bílá římsa a navazuje valbová střecha černé

barvy. V té části, kde se sakristie spojuje s východní stěnou kostela jsou pak ještě dvě bílé lišty, které jsou opět nahoře spojeny horizontální lištou. Severní část kostela má stejnou dispozici jako jeho jižní část.

Zvonice kostela

Jihozápadně od kostela stojí věž z roku 1599, avšak podrobnější údaje chybějí. Spodní část věže byla podle záznamu dokončena až v roce 1787. Větší zvon byl zhotoven v roce 1520. Zvonice je vespod překryta stejnými jemnými bloky pískovce jako loď kostela. To samé platí i o omítce, která je také identická. Vstup do zvonice se nachází v severní části zvonice. Je tvořen obdélným červenopískovcovým portálem s křídly, jeho dřevěné dveře jsou jednokřídlé. V druhém patře zvonice se nacházejí dvě strohá segmentová okna s plechovým parapetem červené barvy, která mají dvoukřídlé dřevěné okenice. Okraje severní části zvonice lemují dvě bílé rohové lišty vedoucí do bílé římsy, ostatně, takto jsou provedeny všechny rohy zvonice.

Každé patro má po celém obvodu ministříšku. Jsou tedy celkem dvě. Dispozice ostatních stran jsou stejné, jen neobsahují vstupní portál a nacházejí se v nich malá okénka. Na východní straně je vidět uprostřed zvonice malé jednokřídlé okénko překryté železnou mříží. V jižní straně je pak v přízemí odkryta původní vstupní brána na dnes zaniklý hřbitov. Ta je oválného tvaru a její ostění je z červeného pískovce, v její zadržované části se nachází zamřížované okénko s ostěním z červeného pískovce. Ve druhém patře je malé obdélné okénko obíhané bílým štukem. Nad ním jsou ještě dva otvory, jeden kulatého tvaru a druhý tvaru obdélného. Zvonice je zakončena šindelovou cibulovou bání s lucernou a makovicí, na úplném vrcholu je kříž. Lucerna samotná je také z dřeva, ale je částečně pokryta zeleně zoxidovaným měděným plechem.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ Popis vlastní.

Obrázek 49: Vstup do zvonice kostela, nad kterou se nachází obličej vysekaný z pískovce ¹⁹⁵

Interiér kostela má jednu loď zakončenou pravoúhlým obdélným presbytářem, který je sklenutý křížovou žebrovou klenbou. Za ním se nachází sakristie. Jeho další součástí byla již nedochovaná barokní předsíň v jižní části kostela.¹⁹⁶

4.3 Kostel Nejsvětější Trojice v Pilníkově

Římskokatolický kostel Nejsvětější Trojice se nachází v centru hlavního náměstí města Pilníkova, Pilníkov samotný leží přibližně deset kilometrů jihozápadně od města Trutnova. Kostel se nachází v centru Pilníkova a je postaven na vyvýšenině obezděné opěrnou zdí z kamenných bloků. Kostel je poprvé písemně zmiňován od roku 1357 a je veden jako farní. Jednalo se původně o dřevěný kostel. Během let 1604-1605 byla přistavěna na pokyn Beatrix Zilvárové zděná věž.¹⁹⁷ Dřevěná část kostela postupně chátrala a v letech 1769-1772 byla zbourána a nahrazena kostelem ve slohu vrcholného baroka s prvky rokoka. Architektem této

---

¹⁹⁵ Dveře do zvonice kostela sv. Kateřiny, foto vlastní.

¹⁹⁶ Popis vlastní.

¹⁹⁷ SOMMER, L. a Vladimír SMILNICKÝ. *Pilníkov: Program regenerace MPZ Pilníkov*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/106821883-Pilnikov-program-regenerace-mpz-pilnikov-aktualizace-ing-arch-libor-sommer.html>. s. 9.

přestavby byl dvorní architekt Schwarzenbergů Anton Martinelli. Dekretem Josefa II. z roku 1784 byl zrušen hřbitov přiléhající ke kostelu.¹⁹⁸

Obrázek 50: Kostel Nejsvětější Trojice v Pilníkově ¹⁹⁹

Kostel je vystavěn na návrší s opěrnými kamennými terasami. Vlastní stavba je na nízké kamenné podezdívce, která je kombinací normálního pískovce a pískovce červeného. Podezdívka vyrovnává svažitost terénu. Kostel je barokní, jednolodní, s renesanční hranolovou věží na jižní straně. Na východní straně se nachází presbytář s půlkruhovým zakončením a čtvercová sakristie s oratoří v patře je na jižní straně. Průčelí objektu je orientováno na západ, kam byl během barokní přestavby posunut i hlavní chod.

Původní hlavní vchod byl ve věži a dochoval se dodnes. Jedná se o výrazný portikus vstupní brány s rustikou a frontonem ve vrcholu, uprostřed je erb Zilvárů v oválu, po stranách páskový segmentový dekor, pod nimi latinský text. Pod tímto textem se nachází bosovaný portál

---

¹⁹⁸ SOMMER, L. a Vladimír SMILNICKÝ. *Pilníkov: Program regenerace MPZ Pilníkov*. In: Docplayer [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/106821883-Pilnikov-program-regenerace-mpz-pilnikov-aktualizace-ing-arch-libor-sommer.html>. s. 27-28.

¹⁹⁹ Pilníkov, foto vlastní

s klenákem, který je překryt oválným znakem města Pilníkova. Dveře v tomto vstupním portálu jsou klasicistní, dřevěné, dvoukřídlé s klasicistními kovanými závěsy v horní i spodní části a zdobným zámkem. Parapety oken, sokl a římsy portiku věžní brány jsou zhotoveny z pískovce. Za tímto portálem se pak nachází předsíň kostela ta je součástí renesanční věže kostela. Dá se z ní vejít do hlavní lodi kostela a také do zákristie, která dnes slouží jako prozatímní místo pro mše. Zároveň se z této místnosti dá projít do věže kostela. Strop místnosti tvoří hvězdová klenba, uprostřed zakončená svorníkem, který má na sobě vyobrazen květ.

Dveře vedoucí do hlavní lodi jsou dřevěné dvoukřídlé, mají pouze jednu kliku, a to ve formě listu rostliny. Venkovní část dveřních pantů má tvar zdobených rostlinných listů. Před dveřmi se ještě nachází diagonálně uspořádaná železná mříž nabarvená červenohnědou barvou. Její výzdoba je jednoduchá ve formě křížů se zavnutými rameny, umístěnými v místech protínání diagonálních pásů. Na pravé straně brány vidíme zámek s klikou, na levé jsou panty. Brána je lemována štukovanou šambránou. Dveře do sakristie jsou bez jakékoliv výzdoby či orámování. Jsou to pouze černé jednokřídlé dveře. Podlaha v této místnosti je teracová, jednolitá.

Hranolová renesanční věž má pět pater a je ukončená profilovanou segmentovou římsou, zesponu obcházející hodinové ciferníky umístěné na všech čtyřech stranách věže. Nároží stěn má lizénové rámce ze všech stran, věž je zakončená cibulí s lucernou a makovicí, nad níž je latinský kříž. Na východní straně hranolové věže je přimknuta čtvercová sakristie a oratoř s oblým nárožím. Zdivo věže je tvořeno kombinací pískovce a cihel a je překryto hladkou omítkou žluté barvy. Interiér věže je, kromě vstupní místnosti, velice strohý, výzdoba zde prakticky žádná není.

Na západní straně v prvním patře se nachází dvoukřídlé okénko s oslím hřbetem, které je děleno křížem do čtyř polí. O patro výš se pak nachází obdélné okno zakončené půloválem. To je zakryto dřevěnými okenicovými křídly, ostění okna je ze štuku a parapet je pískovcový. Na jižní straně se nachází jedno malé obdélné okénko bez zdobení. Nad ním je umístěno okno stejné dispozice jako na západní straně. V severní straně věže se nacházejí dvě okna. Jsou ve čtvrtém patře a nelze je zvenčí prakticky spatřit. Okna východní části jsou identická s okny na jižní straně.

První patro

Před vstupem do prvního patra věže je chodba s valenou klenbou a s podlahou z kamenných pískovcových bloků. Vstup do prvního patra věže tvoří jeden masivní schod, za ním se nacházejí jednokřídlé dveře ze dřeva. Podlaha chodby prvního patra je z cihlové dlažby a klenba

chodby je valená. Jednokřídlé dveře jsou z prken a bez jakékoliv výzdoby. Podlaha prvního patra je tvořena cihelnou dlažbou. Zdivo je kombinované, z cihel a kamene. V severní části jsou zazděné dveře, vedoucí do hlavní lodi, na straně jižní je pak zazděné okno.

Schody se nacházejí ve východní části prvního patra, mají dvě mezipodesty a jsou ze dřeva, fošnové. Jejich zábradlí je tvořeno dvěma dlouhými dřevěnými tyčemi, které jsou na koncích a na podestě vsazeny do hranolových sloupků. Ramena schodišť jsou podepřena na koncích. První podesta je nesena dvěma na sebe kolmými vetknutými trámy, které jsou v místě vzájemného spoje podepřeny trámem stojatým. Druhou podestu nesou vetknuté trámy s šikmou podpěrou zapřenou do zdi. V mezipatře je odkryt ve zdi průchod, který vede do krovu oratoře, kde můžeme vidět české placky i svrchu. Strop prvního patra a zároveň podlaha patra druhého je tvořen pěticí trámů, na kterých jsou přibita prkna.

Druhé patro

Jeho podlaha, jak již bylo zmíněno, je tvořena ze dřevěných prken, přibitých na pěti trámech. V severní části podlahou prostupují provazy, vedoucí ke zvonům kostela. V severovýchodní části se nacházejí jednokřídlé dveře s dřevěným rámem, které vedou nad strop hlavní lodě. Ve střeše je celkem šest světlíků. Krov je barokní se vzpěrami pod hambálem a s věšákem. Ležaté stolice i další části jsou na jižní straně krovu posíleny traverzami. Co se týče schodiště vedoucího do dalšího patra, je opět fošnové a jeho dva první stupně jsou točené, dále je schodiště už přímé. Zábradlí je dřevěné. Strop patra je také z trámů a prken, tvořících zároveň podlahu třetího patra.

Třetí patro

Ve třetím patře je v severní stěně zazděné okno, které směřovalo nad střechu hlavní lodi. Strop je opět tvořen z trámů a prken, sloužících zároveň jako podlaha pro další patro. Do patra čtvrtého vede opět dřevěné schodiště, na horním konci zatočené. Toto schodiště nemá žádné zábradlí.

Čtvrté patro

Ve čtvrtém patře se, mimo jiné, nacházejí zvony s dřevěným mechanismem, na kterém jsou zavěšeny. Okna tohoto patra jsou provedena bez zasklení, jsou zakrytá pouze dřevěnými okenicemi. Dvojice oken v severní stěně, která jsou tvaru oslího hřbetu, je překrytá pletivem. Tato okna jsou bez jakékoli výzdoby či rámu. Podlaha čtvrtého patra je úplně stejná jako

u předchozích pater. Strop je také zároveň podlahou patra dalšího a je tvořen opět z trámů, na které jsou přibita prkna. Schodiště do dalšího patra je ze dřeva a je ve tvaru písmene L.

Páté patro

Páté patro je zároveň poslední. Nachází se zde hodinový stroj, čtyři ciferníky věžních hodin a příslušné převody, rozvody a hřídele, vedoucí od hodinového stroje k ciferníkům. Ciferníky jsou průsvitné a při pohledu zevnitř tvoří vlastně jakási okna. V jižní části pátého patra se nachází další sloup a vedle něho dřevěný žebřík vedoucí do krovu věže. Krov věže je cibulový. Jádrem krovu je víceboká sestava sloupků se šikmými vzpěrami. Konstrukce je pobitá prkny a krytinou je plech. Strop pátého patra je opět ze dřeva, konkrétně z prken.²⁰⁰

Za zmínku taktéž stojí, že pro tuto věž byly Zilváry odlity dva zvony. Stalo se tak v letech 1608 a 1612. Zvony se sice nedochovaly, zdokumentované jsou však jejich sádrové odlitky.²⁰¹

4.4 Kostel svatého Stanislava (Smidary)

Dnešní podoba kostela je z roku 1749. Původní kostel byl dřevěný, gotický, s dřevěnou zvonící, z roku 1540 s neznámým zasvěcením. Vzhledem k tomu, že Zilvárové vlastnili Smidary až od roku 1558 a že se původní kostel nedochoval, nelze posoudit, zda na něm provedli nějaké úpravy.²⁰²

4.5 Kostel sv. Jana Nepomuckého a kostel sv. Vojtěcha ve Svobodě nad Úpou

V místech dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého se dříve nacházel dřevěný kostel sv. Vojtěcha. Kostel sv. Jana Nepomuckého využil starších konstrukcí původního kostela. Původní kostel byl orientovaný na jih. Byl postaven roku 1584, tedy v době, kdy Svobodu nad Úpou vlastnili Zilvárové. V té době se vedle kostela nacházela ještě dřevěná zvonice a kryté dřevěné schodiště k ní. Zvonice byla zbořena v roce 1836 a nahrazena novou věží kostela.²⁰³

---

²⁰⁰ Popis vlastní.

²⁰¹ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírec. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 46.

²⁰² Wikipedie. *Kostel sv. Stanislava Smidary*. [online]. © 2023, 2023-07-21 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Stanislava_\(Smidary\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Stanislava_(Smidary)).

²⁰³ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 243, 246.

4.6 Kostel svatého Vojtěcha ve Vlčicích

Tento římskokatolický kostel, původně farní opevněný kostel sv. Kateřiny, se nachází ve východních Čechách na návsi v jižní části obce Vlčice. Spolu s místním zámekem a rychtářstvím tvoří jádro Vlčic. Vlčice se nacházejí přibližně deset kilometrů od města Trutnov.

I když máme písemné zmínky o Vlčicích až od 14. století, je pravděpodobné, že vznikly již v druhé polovině 13. století, a to včetně kostela. Odpovídá tomu rozpoložení katastru domů a vyměření plužin a příklání se k tomu i odborná literatura. Kostel pravděpodobně vznikl během druhé poloviny 13. stol., lze tak usuzovat např. podle přítomných gotických prvků ve zdech, které jsou datovány do 13. století. V 16. století postupně byly přistavěny renesanční prvky, například věž. V 17.-18. století proběhla postupná barokní úprava kostela.²⁰⁴

Obrázek 51: Kostel sv. Vojtěcha ve Vlčicích ²⁰⁵

Kostel sv. Vojtěcha ve Vlčicích sloužil jako rodová nekropole/hrobka Zilvárů. Potvrzuje to fakt, že většina náhrobků se nachází přímo v kostele, navíc Vlčice byly jednou z prvních držav Zilvárů. Vlčice se nacházejí v těsné blízkosti jak Pilníkova, tak i Břecštejnu, které byly taktéž v držení Zilvárů, dříve než samotné Vlčice. Zilvárové se na kostele velmi výrazně podepsali stavebními úpravami. Beatrix Zilvárová zde nechala vybudovat doposud stojící renesanční věž,

---

²⁰⁴ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4, s. 28.

²⁰⁵ Fotka z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Vojt%C4%9Bcha_\(Vl%C4%8Dice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Vojt%C4%9Bcha_(Vl%C4%8Dice)) (licence volná)

kteřá slouží zároveň jako vchod do kostela a je velice pravděpodobné, že rod nechal původní raně gotický kostel přestavět do rané renesance.

Konec konců, to samé provedli u kostela nejsvětější trojice v Pilníkově, ale v poněkud menší míře. V Pilníkově totiž nechali postavit pouze renesanční věž, která se dochovala opět do současnosti a jedná se o jedinou úpravu tohoto kostela provedenou Zilvářy.

Popis

Areál kostela sv. Vojtěcha se nachází na okraji obce Vlčice, v její jižní části, u průjezdní komunikace. Kostel je obklopen hřbitovem s ohradní zdí, hřbitovní zeď je proložena na jižní straně věží se vstupní bránou. Bránu tvoří renesanční patrová stavba vystavěná na obdélném půdorysu, se šindelovou střechou, prolomená půlkruhově zakončeným vjezdem sklenutým valenou klenbou s výsečemi.²⁰⁶

Kostel samotný byl původně raně gotická stavba z konce 13. století. Z této doby se dochoval pravoúhlý závěr a portálek na jižní straně jediné lodi. Dispozice kostela je obdélníková s pravoúhlým raně gotickým presbytářem, polygonální kaplí, dnes zasvěcenou sv. Janu Nepomuckému, přistavěnou k severozápadnímu nároží roku 1614. V rámci přístavby byla prodloužena a zaklenuta loď kostela a také byla přistavěna barokní věž na jižní straně.

Presbytář kostela se nachází na severovýchodní straně kostela a je zaklenut jediným křížovým polem. Pětiboká žebra vyrůstají z náběžných štítků na jehlancových konzolkách a stýkají se v terčovém svorníku. Na východní straně kostela se pak nachází pozdně barokní sakristie, pravděpodobně přistavěná při přestavbách v 17. a 18. století. Původní jižní portál je raně gotický. V renesanci prodlužovaná loď je sklenuta valenou klenbou s lunetami a hřebínky. Další úpravy lodi proběhly v 16. století.

Dále se zde nachází kaple sv. Jana Nepomuckého, která přiléhá k lodi kostela ze severozápadu. Jsou zde umístěny historické pískovcové náhrobníky rodu Zilvářů ze Silbersteinu a Pilníkova. Nevýraznější architektonický prvek je zazděný gotický portál. Nachází se na jihovýchodní straně lodi, má profilované ostění a je zakončen římsou a archivoltou. K dalším přestavbám kostela docházelo, jak už bylo zmíněno, v 17. a 18. stol, kdy byly realizovány barokní přestavby. Poslední větší přestavby kostela proběhly během roku 1786.²⁰⁷

---

²⁰⁶ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 28.

²⁰⁷ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 28.

Věž kostela je čtyřhranná, v jihozápadní části stavby má křížově zaklenuté přízemí. Fasáda věže je rozčleněna dvěma římsami, v obou patrech jsou úzká okénka. Věžní hodiny pocházejí z roku 1806. Na střeše je osmiboká barokní bání, zakončená lucernou a makovicí s korouhvičkou. Přistavěná sakristie a vrchnostenská oratoř jsou na východní straně. Původní sakristie stála na straně severozápadní. Vrchnostenskou oratoř vstupovala do kostela vlčická vrchnost.²⁰⁸

Hřbitovní brána

Patrová hřbitovní brána v jižní části hřbitovního areálu kostela sv. Vojtěcha, do které se vchází z bývalé historické návsi, má rozměry cca 10 x 5 metrů. V přízemí je průjezd uzavřený vraty a zastropený valenou klenbou. Vrata jsou dvoukřídlá. V prvním patře se nalézá síň, předsíň a světnice. Dřevěný přístavek, který má dva prostory, se k bráně napojuje z východní strany. Stavba brány, jak bylo zjištěno při stavebně-historickém průzkumu, je původně gotická s renesančními prvky. Předpokládá se, že mohla sloužit jako zvonice, případně mohla být součástí opevnění kostela. V 18. stol. byla používána k obytným účelům.²⁰⁹

Obrázek 52: Hřbitovní brána ve Vlčicích²¹⁰

4.7 Kostel svátého Mikuláše v Lískovicích

První zmínka o Lískovicích je z roku 1295, kdy je připomínán jejich vlastník Dobeš z Lískovic.²¹¹ První výslovná zmínka o kostelu je z roku 1357. V té době se jednalo o pozdně

---

²⁰⁸ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 28.

²⁰⁹ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 38.

²¹⁰ Vlčice, foto vlastní

²¹¹ Obec Lískovice. *Naše obec – historie*. [online]. © 2023 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.liskovice.cz/nase-obec/historie/>,

gotický jednolodní kostel. Roku 1563 kupuje Lískovice od Ktyštofa Proga z Velenic Sabina Zilvárová. Buď ještě za jejího života, nebo po její smrti, kdy statky převzal její manžel Kryštof Zilvár, byly ke kostelu přistavěny renesanční prvky. Nejvýraznější z nich je renesanční štít v západním průčelí kostela. Jedná se o štít v první etáži svisle dělený trojicí pilířků, ve druhé a třetí jedním pilířkem. V první etáži, nad krajními pilířky jsou podstavce čučků, ve druhé etáži dvě kruhová okénka.²¹²

Obrázek 53: Kostel svatého Mikuláše v Lískovicích²¹³

---

²¹² Národní památkový ústav. Památkový katalog. *Kostel sv. Mikuláše*. [online]. © 2015 [cit 2023-08-10]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-mikulase-768014>.

²¹³ Fotka z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Mikul%C3%A1%C5%A1e_\(L%C3%ADskovice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Mikul%C3%A1%C5%A1e_(L%C3%ADskovice)) (licence volná)

5 Urbanismus

Patrná je tendence Zilvárů povyšovat svá sídla na městečka a tím pro ně získávat úlevy a privilegia. Snažili se městečka přetvořit na řemeslná centra, to platí zejména o Svobodě nad Úpou a Smidarech. Svoboda nad Úpou byla jejich prvním urbanistickým počinem, město založili právě Zilvárové.²¹⁴ Sice to bylo za účelem těžby drahých kovů v sousedních Rýchorách, ale i tak zde nalézáme dochované listiny, kterými Adam Zilvár povoluje provozování ševcovských řemesel a založení ševcovského cechu, do kterého budou patřit ševci z Mladých Buků, Sklenářovic, Dolního Javorníka, Janských Lázní a Hertvíkovic.²¹⁵ Dále sem také pozval horníky, a dokonce i dřevorubce, aby okolní krajinu co nejvíce využil. To vše v kombinaci s tím, že Svoboda nad Úpou byla povýšena na horní městečko,²¹⁶ což mimo jiné znamenalo úlevy na daních a umožnilo Zilvárům během několika let koupit značnou část vesnic v okolí Trutnova.

Dalšími příklady povyšování vesnic na městečka jsou Pilníkov a Smidary. Pilníkovu byla po jeho povýšení na městečko přidána práva na trhy. Je tedy možné, že snahou Zilvárů bylo udělat z Pilníkova komerční či trhové městečko. Pilníkov tím získal také právo na náměstí. To zde také Zilvárové nechali vybudovat a existuje tu dodnes.²¹⁷ Evidentně bylo napojeno či bylo v blízkosti již zaniklé městské tvrze, která se nacházela západně od náměstí, v místech, kde protéká Starobucký potok.²¹⁸

Smidary pak byly jejich největší urbanistický počín, hned za Svobodou. Ze Smidar měli totiž v plánu vybudovat řemeslné městečko.²¹⁹ Původně se jednalo opět o vesnici, kterou nechali povýšit na městečko a nechali zde vybudovat dvě náměstí, kde se nacházely domy pro řemeslníky.²²⁰ Tuto vizi řemeslného městečka, které mohlo mít potenciál rozrůst se až do plnohodnotného města však nestihli naplnit. Z jednoduchého důvodu, přidali se totiž na špatnou stranu povstání.

5.1 Dolní Dobrá Voda

Původně vesnice dnes městečko je známo od roku 1395. V roce 1505 došlo k přerozdělení statku na Horní a Dolní Dobrou Vodu. Původní tvrz se stala součástí Horní Dobré Vody a nová

---

²¹⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 242, 244.

²¹⁵ 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Přivěšená pečeť vydavatele v dřevěném pouzdře na modré stužce. SOA Trutnov

²¹⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 244.

²¹⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122-123.

²¹⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122.

²¹⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 743.

²²⁰ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 743.

tvrz byla postavena v Dolní Dobré Vodě. V roce 1557 dosáhl Kryštof Zilvár z Pilníkova povýšení vsi na městečko. Tím bylo Dobré Vodě vyměřeno náměstí čtvercového tvaru. Sídlní vývoj Horní Dobré Vody není příliš znám.

Ves po roce 1557 již neexistovala. Po třicetileté válce městečko opět kleslo na ves. Zilvárové se zasadili o výstavbu nové tvrze a náměstí. Dalším faktem je, že v důsledku stagnace se zde mnoho nových budov nevybudovalo. Z toho důvodu je podoba vsi ve stabilním katastru z roku 1841 do značné míry identická jako v době předbělohorské.²²¹

Obrázek 54: Dolní Dobrá Voda na mapách stabilního katastru ²²²

²²¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1996, 1. díl. ISBN 80-85983-13-3. s. 700.

²²² Snímek mapy z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

5.2 Pilníkov

Pilníkov byl založen přibližně v polovině 13. století, kdy probíhala kolonizace českého pohraničí. Pilníkov pravděpodobně založil lokátor jménem Billung. Jednalo se o oboustrannou lánovou ves s dominantou ve formě kostela na vyvýšenině nad zákrutem místního potoka.²²³

První oficiální zmínka o Pilníkově je z roku 1357, kdy se připomíná jeho kostel. Ves byla původně součástí trutnovského manského systému. Od roku 1371 měl Pilníkov v držení Ješek Zilvár a následně jeho potomci. V roce 1514 byla prosbou Adam Zilvára (1509-1550) u Vladislava II. Jagellonského Pilníkovská ves povýšena na městečko. To bylo vyňato z původní vsi, která vsí zůstala a nadále se nazývala Pilsdorf. Nové městečko zvané Pilníkov mělo mimo jiných privilegií nárok na náměstí uprostřed vsi. K jeho vybudování také došlo.

Nově vyměřené náměstí mělo a stále má podobu velkého nepravidelného trojúhelníka, který byl vymezen vidlicí cest kolem kostela. Přibližně v 16. století byl utvořen základ západního předměstí zvaného Hradčany, u kterých byl mlýnský náhon a místní tvrz. Během třicetileté války zastihl Pilníkov velký požár, který zničil většinu domů v městečku. Pilsdorf byl tomuto osudu ušetřen. Postupně probíhala další zástavba, ale to už je mimo éru Zilvárů. Jmenovaní tedy nechali v Pilníkově zřídit dodnes dochované náměstí a dále tvrz, okolo které vzniklo předměstí Pilníkova.²²⁴

Obrázek 55: Centrum Pilníkova na mapách druhého vojenského mapování²²⁵

²²³ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122-123.

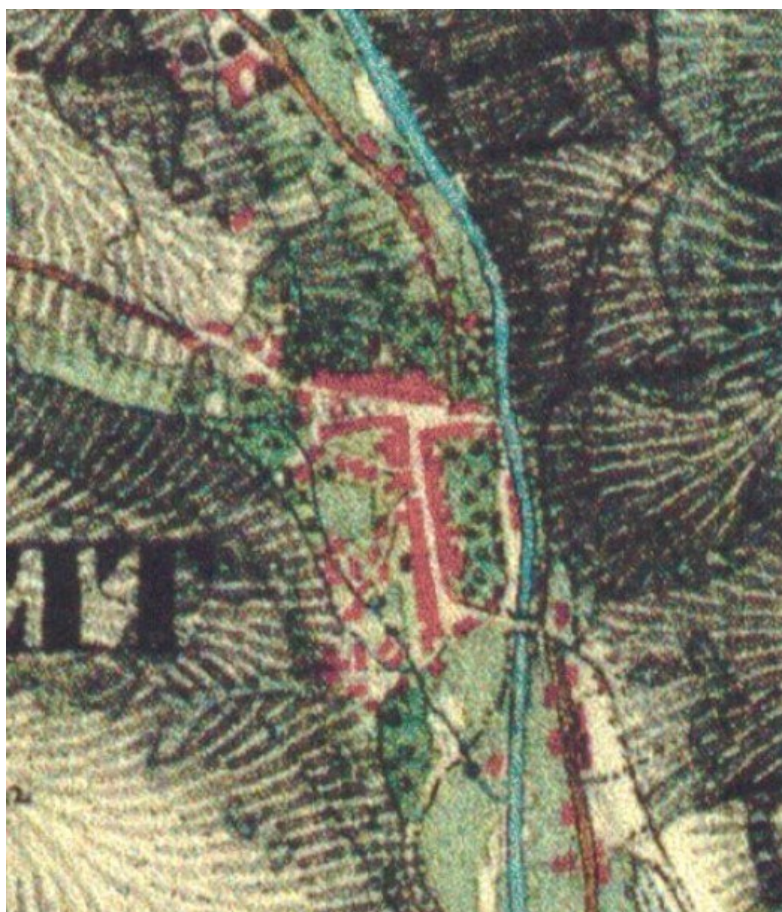
²²⁴ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X. s. 122-123.

²²⁵ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

5.3 Svoboda nad Úpou

Svoboda byla založena pravděpodobně Adamem Zilvárem (1509-1624) v roce 1546, který ještě v téže roce vymohl pro městečko od Ferdinanda I. udělení práva horního a práva na znak. Udělení horního práva znamenalo povolení těžby drahých kovů a daňové úlevy. V okolí Svobody nad Úpou, např. na Rýchorách, se těžilo zejména zlato a dodnes se dochovaly štoly. Důlní práce měly za následek změny krajiny. Těžba zlata v této oblasti trvala cca do 17. století.²²⁶

V roce 1580 Rudolf II. nechal povýšit Svobodu nad Úpou na město, osvobodil ho od placení mýta, povolil vybírání některých poplatků a dále ve městě povolil volný obchod a zřizování cechů. Město získalo v průběhu doby i další privilegia. To ale nastává v době, kdy již Zilvárové vlastníky Svobody nad Úpou nejsou.²²⁷

Obrázek 56: Svoboda nad Úpou ve druhém vojenském mapování²²⁸

²²⁶ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 244.

²²⁷ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 244.

²²⁸ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

Urbanistický vývoj

Základem půdorysu Svobody nad Úpou je protáhlé, téměř ulicové náměstí, situované kolmo k toku Úpy, ve směru bočního údolí Janského potoka. Do náměstí ústí od jihu další ulice, vytáčená podélně řekou. To tvoří osnovu ve tvaru písmene T. Tento půdorys se dochoval dodnes. Je také známo, kde stála dobová dřevěná radnice, která shořela v roce 1599. Nacházela se na místě, kde je dnes dům s čp. 473. Původní dřevěný most přes řeku Úpu zde mohl být již za dob Zilvárů. Na jeho místě bylo postupně vybudováno několik dalších mostů. Poslední známou budovou z dob, kdy Svobodu nad Úpou vlastnili Zilvárové, byl dřevěný kostel sv. Vojtěcha nacházející se v místech dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého. Ten se nachází jižně od centra města.²²⁹

5.4 Smidary

Nejprve byly vlastněny Pražskou kapitulou, kterou odkoupil kapitulní děkan Heslin z Turgova. Smidary pak měnily majitele až do roku 1558, kdy je koupila Sabina Zilvárová a její manžel Kryštof Zilvár. Oba pak byli spoludržiteli vsi a později městečka, protože roku 1562 byly Smidary na prosbu Sabiny Zilvárové císařem Ferdinandem I. povýšeny na městečko. Po smrti Sabiny vlastnil Smidary její manžel Kryštof a po jeho smrti jeho syn Jan Zilvár. Po něm pak Smidary vlastnily jeho sestry. Poslední z rodu Zilvárů, který držel Smidary, byla Beatrix Lobkovská ze Silberštejna. Po stavovském povstání byly Zilvárům Smidary zkonfiskovány a ve vlastnictví je pak měla na krátkou dobu Marie Magdaléna Trčková, která je přeprodala Albrechtu z Valdštejna.²³⁰

Smidary jsou pravděpodobně velice staré, už dle jejich archaického názvu. První zmínka o nich je ale až z roku 1332, kdy je připomínán místní farní kostel. Ve své středověké podobě byly Smidary tvořeny nálevkovitou návší souběžnou s tokem říčky Cidliny. Osa vsi byla ve formě cesty podél zmíněné říčky. Avšak tato cesta zanikla. V nejširší části nálevkovité návsi se nacházel kostel, o kterém se neví, komu byl zasvěcen. Za ním pokračovala hlavní cesta vedoucí podél řeky s odbočkou do blízké vsi s názvem Meziříčí, nacházející se na druhé straně nivy Cidliny. Z návsi pravděpodobně vycházela cesta k jihozápadu. V severovýchodním konci návsi byla na malé terase situována tvrz se dvorem a vodním opevněním. Ta však již roku 1413 neexistovala. Významnější urbanistický vývoj proběhl až za dob, kdy Smidary vlastnili Zilvárové. Jak už bylo zmíněno, roku 1558 byly díky Sabině Zilvárové Smidary povýšeny

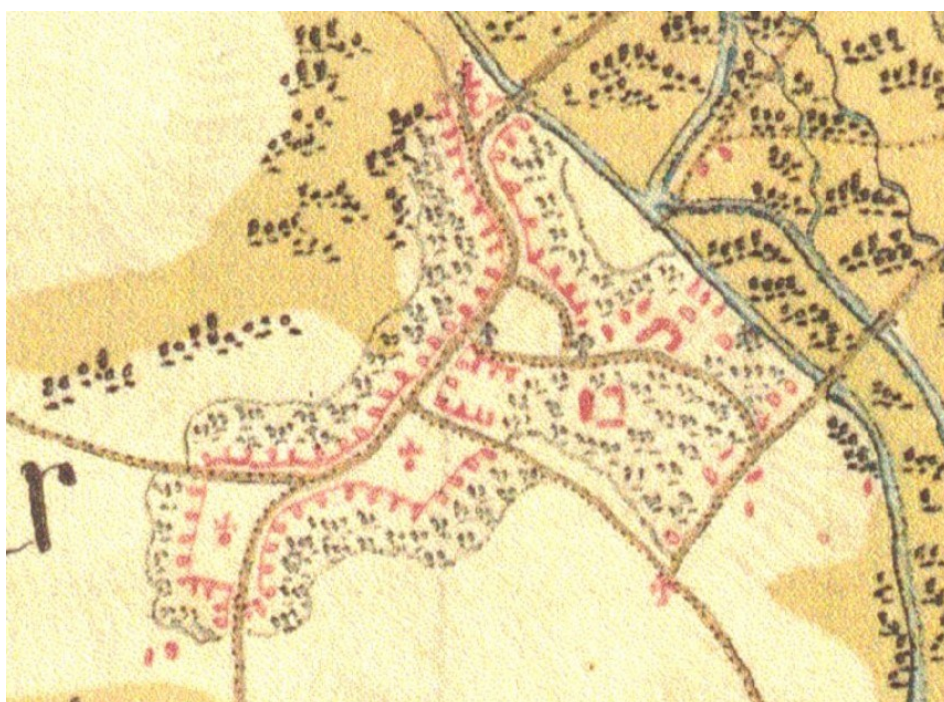
---

²²⁹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0. s. 242-243.

²³⁰ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 740-741.

na městečko, ke kterému postupně spadaly statky v okolí. Například roku 1563 Lískovice, dále v roce 1565 Dolní Újezd, dnes Sylvářův Újezd. Cílem tohoto rozšíření bylo propojení k Dolní Dobré Vodě, kterou vlastnil manžel Sabiny, Kryštof Zilvár.²³¹

Nové městečko Smidary bylo vyměřeno v jihozápadní části původní vsi. Ta si tak zachovala svou původní náves s kostelem a tvrzí. Nové městečko pak bylo situováno na malé vyvýšenině, kde byly vystavěny dvě nová čtvercová náměstí, v rozích propojená a obestavěná dřevěnými přízemními štítovými domy. Tento celek byl i nadále propojen se starou vsí, a to širokou ulicí, která zde mohla existovat ve formě cesty již před tímto urbanistickým zásahem. Dále se pak městečko rozrůstalo už jen pomalu, a to v době, kdy už ho Zilvárové ve vlastnictví neměli.²³²

Obrázek 57: Smidary, první vojenské mapování, nová náměstí jsou viditelná v západní části²³³

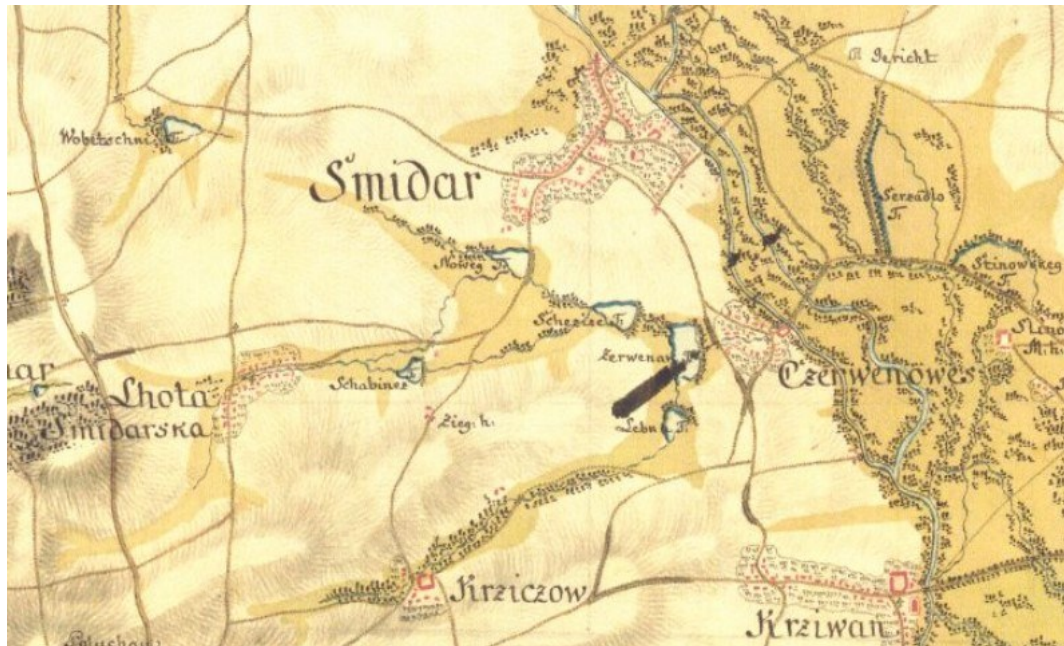
Zilvárové zde nechali v krajině přilehlé k zámku a městu také zřídit nové polnosti a ohrady pro dobytek, jak je to psáno v Knize rozličných zápisů z roku 1540. Stojí zde také, že Kryštof Zilvár přikoupil vsi v okolí, konkrétně roku 1533 Smidarskou Lhotu od pána Haška Zwierzetického z

²³¹ KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 742-743.

²³² KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3. s. 743.

²³³ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz>

Wartenberka a na Smidaržich, dále Lískowice, obec Čermnou a Újezd. Nechal také vybudovat a následně ohradit nový rybník, který je zakreslen na mapách prvního vojenského mapování.²³⁴

Obrázek 58: Smidary vyobrazené na I. vojenském mapování (viditelné přilehlé přikoupené vesnice a nový rybník, na mapě pojmenovaný Noweg)²³⁵

Porovnáním údajů z tohoto pramene a z knihy *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* jsem došel k závěru, že informace jsou v podstatě shodné, oba prameny mají stejnou hodnotu a kriticky je tedy srovnávat moc nelze. Autor Karel Kuča čerpal evidentně právě z této *Knihy rozličných zápisů*.²³⁶

---

²³⁴ 1625-1769. *Knihy rozličných zápisů – testamenty, koupě, směny aj.* Úřední kniha. In: Archiv města Smidary, (1579) 1623-1945(1957), ukl. j. 2 kniha. SOA Hradec Králové.

²³⁵ Snímek mapy z <http://oldmaps.geolab.cz/>

²³⁶ 1625-1769. *Knihy rozličných zápisů – testamenty, koupě, směny aj.* Úřední kniha. In: Archiv města Smidary, (1579) 1623-1945(1957), ukl. j. 2 kniha. SOA Hradec Králové.

6 Další projevy hmotné kultury

6.1 Náhrobek Jana Zilvára staršího ve Dvoře Králové nad Labem

Jan Zilvár starší (?-1572), jemuž tento náhrobek patří, mohl být i majitelem několika domů ve Dvoře Králové. Je totiž známo a zapsáno, že rod Zilvárů některé domy ve městě vlastnil. Jan mohl být i tím, kdo je koupil.

Náhrobník byl původně v nově vybudované hrobce kostela Jana Křtitele. Ta se nacházela pod věží kostela vedle sklepení. Jan Zilvár starší chtěl, aby nad vstupem do hrobky byl zavěšen jeho meč a přilba. Jeho zeť, Jan Zilvár mladší, si tuto hrobku taky oblíbil a rozhodl se, že chce být pohřben po boku Jana Zilvára staršího. Koupil si tedy v hrobce místo a zároveň si zde nechal zhotovit hrob a náhrobník. Nakonec zde ale pohřben nebyl. Jako účastník bitvy na Bílé hoře v roce 1620 na straně poražených byl po potlačení stavovského povstání nucen uprchnout z Čech a již nikdy se sem nevrátil. Hrob zůstal prázdný.²³⁷

Náhrobní kámen hrobu Jana Zilvára staršího byl údajně zedníky využit na uzavření jiného hrobu v hrobce. V době začínající rekatolizace sem tajně chodili vyznavači podobojí, kteří se modlili, k již zmíněnému meči a přilbě Jana Zilvára staršího, a k hrobu Jana Zilvára, ale toho mladšího, který byl ve skutečnosti prázdný. To však nikdo nevěděl. Z jeho náhrobku, meče a přilby se stala jakási modla pro vyznavače podobojí, což se nakonec dozvěděli i místní jezuité sídlící v Žirči. Ti se rozhodli zakročit, hrob Jana Zilvára nechali otevřít ve snaze jej zničit. Nic v něm ale nenalezli, tak aspoň nechali obrátit náhrobník, aby nebylo patrné, o čí hrob se jedná. Nejspíš nechali odstranit i meč a přilbici nad vstupem. Na místě hrobky či nad hrobem nechali zbudovat novou zpovědnici.²³⁸ Je také možné, že jezuité pro jistotu odstranili i obličej Zilvára z náhrobníku.

V 19. století, při novogotické přestavbě kostela, byl náhrobní kámen přesunut z hrobky pod věž a byl umístěn do vnější stěny nalevo od vstupních dveří do kostelní věže. Náhrobník je z pískovce a je tvořen postavou rytíře mající na pravé straně pasu meč a štít, na kterém je viditelný erb Zilvárů. Na okrajích náhrobníku je dnes špatně viditelný a špatně čitelný vysekaný

---

²³⁷ HÁS, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 31.

²³⁸ HÁS, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996. s. 31.

text, který zní takto: „Jan Starší Zilwar z Zilwaršteina a Pilníkova na Podhoří. Léta Páně 1605. Pán Bůh rač mu dáti lehké odpočinutí.“²³⁹

Obrázek 59: Náhrobek Jana Zilvára staršího uložený ve zdi věže kostela sv. Jana Křtitele²⁴⁰

6.2 Náhrobky rodiny Zilvárů v kapli sv. Jana Nepomuckého

Ve stěnách západní strany kostela sv. Vojtěcha ve Vlčicích, v boční kapli sv. Jana Nepomuckého, se nachází šest pískovcových náhrobků a jeden náhrobek s čitelným epigrafem rodiny Zilvárů. Jejich umístění v kapli není původní, je pravděpodobné, že se dříve nacházely buď v hlavní lodi kostela, nebo v jeho presbytáři. Minimálně jeden náhrobek byl zapuštěn do podlahy kostela v místě pod kruchtou. Součástí kostela byla také krypta, která dnes již neexistuje. Byla totiž zrušena v roce 1914 při pokládání teracové podlahy v kostele.²⁴¹

---

²³⁹ HALÍK, T. *Dějiny Dvora Králové n. L.*, Dvůr Králové n. L.: vlastní náklad, 1926. s. 8.

²⁴⁰ Dvůr Králové nad Labem, foto vlastní

²⁴¹ REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 36.

První náhrobník v kapli sv. Jana Nepomuckého je bohužel nečitelný. V dolní části je však stále rozpoznatelný erb náležící Zilvárům. Na náhrobníku se také nachází gotická minuskula, ale lze z něho vyčíst pouze „Edle Gest.“

Druhý náhrobník, tentokrát s epitařem v němčině, je vysekán gotickou kapitálou a náleží Janu Zilvárovi. To je očividné vzhledem k tomu, že v samotném epigrafu je jeho jméno zmíněno. V epigrafu je pak zmíněno jméno jeho manželky Beatrix Zilvárové a datum úmrtí 1553.

Třetí náhrobník patří Janu Bernardu Zilvárovi. To byl pohrobek již zmíněného Jana Zilvára, nežil však dlouho, umírá přibližně ve věku půl roku, tedy v roce 1554. Na náhrobníku je čitelný německý text a je také v gotické kapitále.

Čtvrtý náhrobník nese jméno Kryštofa Zilvára, což byl bratr Jana Zilvára. Zemřel roku 1579. Na náhrobníku je vytesaná postava rytíře v plné plátové zbroji, která má u své pravé nohy štít s erbem Zilvárů. U levé nohy je pak vytesaná přilba, a ve své levé ruce drží rytíř maršálskou hůl.

Pátý náhrobník patřil bohužel neznámému členu rodiny Zilvárů. Nelze totiž přečíst o koho se jednalo. Jediné, co víme je, že se jednalo o muže, protože je na náhrobníku vytesaná postava v plátové zbroji. Ta má u levé nohy helmu, navíc se zde ještě vedle přilby nachází modlící se dítě držící v rukou křížek. Vedle pravé nohy je pak opět erb Zilvárů.

Šestý náhrobník je Magdalény z Valdštejna. To byla manželka Karla Zilvára, která zemřela roku 1593. Na kameni je vyobrazena její podobizna se spjatýma rukama a v horních rozích jsou hlavy dvou andělíčků. Místo erbu Zilvárů je na jejím náhrobníku vyobrazen erb Valdštejnů, nachází se v pravém dolním rohu. Obvod náhrobníku má na sobě text ve staročeštině, což je jediná výjimka. Ostatní náhrobníky, pokud jsou čitelné, nesou epigrafy německé. Poslední, sedmý náhrobník náleží Magdaléně Ichtricové z Ichtric, která zemřela roku 1614 a nepatří k rodině Zilvárů.²⁴²

---

²⁴² REIL, R. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4. s. 36-37.

Obrázek 60: Náhrobník Kryštofa Zilvára ²⁴³

---

²⁴³ REIL, Roman. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4.

Obrázek 61: Epitaf Jana Zilvára ²⁴⁴

---

²⁴⁴ REIL, Roman. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4.

Obrázek 62: Náhrobník neznámého člena rodu Zilváru²⁴⁵

---

²⁴⁵ REIL, Roman. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4.

6.3 Náhrobek Adama Zilvára v Žirči

Vedle hlavní silnice vedoucí skrze Žireč, konkrétně v křižovatce na konci městysu, se za sousoším/kaplí Nejsvětější Trojice nachází pomník Adama Zilvára. Na první pohled se může zdát, že tomu tak není. Je totiž zakomponován do náhrobku Thérů. Rod Thérů a Zilvárů byl propojen, oba rody měly v majetku několik stejných sídel. Již zmíněný Adam Zilvár, který nechal nově vystavět žirečský zámek s kaplí, měl svůj náhrobek pravděpodobně právě v utrakvistické kapli. Minimálně do té doby, než zámek získali jezuité. Ti se vynasnažili všechny stopy Zilvárů zničit. Krom údajných vitrážních skel, ve kterých byl erb Zilvárů málem zničili i náhrobek Adama Zilvára.^{246, 247}

Tento náhrobek nacházející se v kapli přemístili na dvůr, kde ho nechali pravděpodobně svému osudu. Náhrobek kupodivu přežil dodnes ve formě spodní části již zmíněného kombinovaného náhrobku Thérů a Zilvárů. Byli to tedy nejspíš právě Thérové, kdo nechal náhrobek zakomponovat do svého a pak ho vystavil na již zmíněném místě.

Náhrobek, který nás zajímá, je z pískovce a je v nelichotivém stavu. Vrchní část s vytesaným textem je pokrytá silnou krustou, což stěžuje přečtení textu a po určité době i jeho zánik. Krusta způsobí, že kámen jejím vlivem tzv. přestane dýchat, což má za následek, že se minimálně jeden centimetr pískovce, často i více, odloupne a tím daná památka nevratně utrpí.

Ale pojďme k pozitivum. Text, byť ne celý, je již zapsán. Je v latině a zní následovně:

ADAM SILBER VON SILBERSTEIN. ET. PILNIKAV .IN. SCHVRCZ. ET TRZEBNAV SS.
DEFVNCTO XV FEBRVARI ANNO. DOMINI. M. D. X. CVII AETATIS XLVI. HOC.
MONVMENTVM. VXOR. ET. LIBERI MOERENT(ES) POSVERVNT:

V češtině: Adam Zilvár ze Silberteinu a Pilníkova v Žirči a Třebnouševsi zesnulý 15. února v roce našeho pána M. D. X: CVII. (1597) stáří XLVI (46). Nechali vystavět manželka a truchlící děti.

---

²⁴⁶ SEDLÁČEK, August. *Hrady zámky a tvrze království Českého*. Praha: Knihovna Františka Šimáčka, 1887, 5. díl. s. 95.

²⁴⁷ BORUFKA, Josef. *Der politische Bezirk Königinhof: eine Heimatkunde für das deutsche Haus und die deutsche Schule*. Gradlitz: Deutsche pädagogische Vereine im politischen Bezirke Königinhof, 1908. s. 116.

Obrázek 63: Náhrobek Adama Zilvára ²⁴⁸

6.4 Okenní terče z původní kaple žirečského zámku

Z původní kaple nacházející v severozápadní části zámku se nám do současnosti dochovaly dva okenní terče, které jsou uloženy ve sbírkách Národního muzea a jsou také zdokumentovány digitálně ve sbírce Národního muzea.^{249, 250} Terče byly za dob, kdy žirečský zámek vlastnili jezuité, odstraněny.²⁵¹ Jedná se konkrétně o terč Adama Zilvára a jeho Manželky Anny z Griespecku. Oba tyto terče mají identické rozpoložení, kromě jmen a erbu. Oba nesou na okraji okolo centrálního erbu nápis, obsahující letopočet 1588 a jméno. Nápis je ohraničen dvěma žlutými kruhovými linkami. Jednotlivá slova jsou pak radiálně rozdělena modročervenými linkami, které paprskovitě vycházejí z modročervené kružnice obepínající centrální erb. Terč Adama má uprostřed erb rodu Zilváru ve stejném provedení, jako na pečeti a listinách. Jedná se o červený erb s černým hrotem, avšak hrot se zde nachází na pravé straně

²⁴⁸ Náhrobek Adama Zilvára staršího, foto vlastní.

²⁴⁹ Okenní terč s erbem Adama Silbera ze Silbersteinu. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/3385786?searchParams=>.

²⁵⁰ Okenní terč s erbem Anny z Griespecku. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/3385711?searchParams=>.

²⁵¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady zámky a tvrze království Českého*. Praha: Knihovna Františka Šimáčka, 1887, 5. díl. s. 94.

na místo levé. Zbytek erbu je pak identický jako na jiných vyobrazeních. Terč Anny z Griespecku má uprostřed erb rodu Griespecků.

Obrázek 64: Erbovní terč Adama Zilvára ²⁵²

Obrázek 65: Erbovní terč Anny z Griespecku ²⁵³

---

²⁵² Okenní terč s erbem Adama Silbera ze Silbersteinu. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: [https://www.esbirky.cz/predmet/3385786?searchParams=.](https://www.esbirky.cz/predmet/3385786?searchParams=)

²⁵³ Okenní terč s erbem Anny z Griespecku. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: [https://www.esbirky.cz/predmet/3385711?searchParams=.](https://www.esbirky.cz/predmet/3385711?searchParams=)

6.5 Nedochované zvony kostela nejsvětější trojice v Pilníkově

Dochovaly se sádrové otisky původních zilvárovských zvonů. Zvony byly odlity v Hostinném.²⁵⁴ První velký zvon, který byl odlit roku 1608 a měl na sobě jak znak Pilníkova, tak i znak rodu Zilvárů, nad kterým obíhaly dva nápisy v němčině psané kapitálou. Na čepci zvonu byl konkrétně tento nápis:²⁵⁵

*Ich ruf mit meinem Klang zu sagen Gott dem Herrn Danck Und laut das Volk ze Gottes Wort Welches zeigt an das Himmels Pfort Erinnere auch zu rechter Zeit dir Menschen an ihre Sterblichkeit.*²⁵⁶

Druhy nápis byl nad znakem a zní následovně:

*A(nno) D(om)i(n)i 1608 auf gnädige Verordnung und gethane Hülfe der Wohlgeborenen frauen frauen Beatrix Lobkowitz gebornen von Silberstein und Pilnikau auf Wildschütz, als dieser Ort Erb Herrschaft ist dieses Werk Gott dem Allmächtigen zu Ehren aufs neue übergossen und vermehrt worden mit 8 Zentner.*²⁵⁷

Druhý zvon byl odlit roku 1612, má na plášti znak Zilvárů a taktéž Pilníkova a kalvárie nad znakem obíhal tento nápis:

*Adam Silber von Silberstein Herr auf Trschemessnaw, Trschemnausswitz, Pilnikau.*²⁵⁸

Další nápis probíhal na čepci zvonu a byl proveden kapitálou:

*1612 Ich ruf mit meinem Klang zu sagen Gott dem Herren Danck Erinnere auch zu rechter Zeit die Menschen an ihre Sterblichkeit.*²⁵⁹

---

²⁵⁴ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s.49.

²⁵⁵ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 46.

²⁵⁶ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 46.

²⁵⁷ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 46.

²⁵⁸ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 47.

²⁵⁹ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 47.

Bohužel ve sborníku, kde se popisy zvonů nacházejí, je pouze fotografie sádrového odlitku fragmentu zvonu z roku 1612. Popis druhého zvonu je ve sborníku obsažen, ale není doložen žádnou fotografií, nebo čímkoli jiným.²⁶⁰

Obrázek 66: Sádrový odlitek zvonu z roku 1612²⁶¹

6.6 Alianční erb Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic v Bílé Třemešné

Jedná se o pískovcový kvádr, na němž jsou vysekány erby rodu Zilvářů a rodu z Cedlic s iniciály Adama Zilvára a Hedviky z Cedlic. Ty jsou pak obehnány vysekanými věnci, pravděpodobně možná svatebními. V místě, kde se věnce téměř dotýkají, jsou k sobě přivázány vysekanou imitací pásku, což symbolizuje spojení mezi dvěma osobami. Tento alianční erb, který byl pravděpodobně původně součástí zámku, byl nalezen v roce 1989 při budování nových chodníků v obci Bílá Třemešná.²⁶²

---

²⁶⁰ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s. 166.

²⁶¹ HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum. s. 166.

²⁶² REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8. s. 18.

7 Závěr

Rod Zilvárů a jeho majetek nebyl zatím do dnešní doby z celkového pohledu zpracován a tato práce se to snaží alespoň částečně napravit. Neexistuje totiž žádné ucelené dílo, které by se zabývalo přímo a jen Zilváry. Existují pouze útržkovité informace v některých knihách, různé urbáře a listiny v archivech, ať už historické či současné, např. archeologické či památkové zprávy o stavbách, které Zilvářům patřily. Přestože práce byla zaměřena hlavně na stavby, podařilo se zároveň vytvořit jakýsi snad trochu ucelený pohled na rod Zilvárů, na jejich rodokmen, historii a jejich majetky ve východních Čechách, zejména na Trutnovsku a v okolí Hořic. Zde totiž rod působil a zde i zanechal doposud existující památky. Kompletních staveb se však dochovalo minimálně.

Šlechtický rod Zilvárů byl původem buď z Hradce Králové nebo ze Slezska, či dokonce z Cách, jak praví legenda. Poslední možnost je ale velice nepravděpodobná. Rod působil ve východních Čechách zhruba 250 let, od roku 1371 až do roku 1622, kdy byl Zilvářům zkonfiskován veškerý majetek jako trest za účast na stavovském povstání. Poté Zilvářové odcházejí do Slezska. Potomci rodu se však v pozdějších dobách vrátili zpět do Čech a žijí zde dodnes.

Rod získává své první statky snad při kolonizaci pohraničí Českého království, přibližně ve druhé polovině 14. století. To je v souladu s teoriemi o původu Zilvárů. Pokud totiž opravdu pocházeli ze Slezska, znamenalo by to, že je český král pozval a nabídl jim léna na území Trutnovska. Pokud se jednalo o měšťanský rod z Hradce Králové, pak by to mohlo znamenat, že si šlechtický titul koupili, nebo že jim byl dán při koupi královských lén v rámci kolonizace Trutnovska. Stali se tak zároveň součástí vznikajícího trutnovského manství. Mimochodem, do současnosti se dochoval zápis o hradeckém měšťanovi zvaném Zilvár. Dodnes však nebyl nalezen či publikován žádný pramen, který by skutečný původ rodu Zilvárů objasňoval.

Na rozdíl od původu rodu, o rodových sídlech už můžeme hovořit téměř s jistotou. Původním sídlem Zilvárů byl pravděpodobně Pilníkov, který získal Ješek Zilvár roku 1371. Následně je roku 1455 držen Mikulášem Nyklem Zilvářem nedaleký hrad Břecštejn, na kterém Zilvářové sídlili do 16. století. Poté přesídlují do nově vystavěného záměčku ve Vlčicích. Nutno poznamenat, že to vše původně vlastnili pouze jako léno, neboť byli součástí trutnovského manského systému. Ten měl hlavně chránit hraniční území před nájzdy z Polska. Během husitských válek, kterých se Zilvářové účastnily na straně husitů, byl manský systém ochromen, a nakonec se rozpadl.

V rámci nastalého rozpadu trutnovského manství a jeho následného připojení k Hradci se Zilvárům i dalším rodům působícím na Trutnovsku postupně dařilo dostávat svá původní léna do soukromého vlastnictví. Z řad Zilvárů se o to postaral zejména Adam Zilvár starší.

Nejprve se mu roku 1514, po dohodě s králem Ludvíkem Jagellonským, podařilo povýšit Pilníkov ze vsi na městečko a poté si roku 1522 vymohl propuštění Pilníkova, Vlčic a hradu Břecštejna z manství. Trend povyšování vsí na městečka je pak viditelný i v dalším průběhu působení rodu na českém území.

Od druhé poloviny 15. století až do začátku stavovského povstání různí členové rodu Zilvárů postupně skupují vesnice či tvrze a rozšiřují své panství směrem k Hradci Králové, který se stal novým mocenským centrem. Právě během této doby získávají Zilvárové Smidary a smidarskou tvrz a také Žireč i s tvrzí, která byla později přestavěna na zámek s utrakvistickou kaplí. Obě tato místa pak sloužila jako hlavní sídla rodu a jeho představitelů. Je tedy evidentní že během 15. a 16. století proběhl nejvýraznější rozmach rodu. O největší rozšíření rodového majetku se postaral Adam Zilvár (1515-1550), který také získal v roce 1546 od Ferdinanda I. Habsburského horní právo pro Svobodu nad Úpou.

Spousta staveb, které Zilvárové vystavěli nebo vlastnili se nedochovala. Šlo zejména o městské a vesnické tvrze, které často vyhořely, nebo byly pobořeny či zničeny hlavně během třicetileté války. Byly také bourány, aby na jejich místě mohly být postaveny nové zámky a záměčky v renesančním slohu či později ve slohu barokním. Z toho, co se dochovalo tvoří větší část zříceniny, které mají v lepším případě dochovaný oběh zdiva, takže si dokážeme udělat alespoň částečnou představu, jak vypadaly. A konečně jsou tu stavby sice dochované, ne však ve své původní podobě, ale přestavěné do různých pozdějších slohů. Ani těch však není mnoho. Jmenujme například žirečský zámek, který dnes slouží jako sanatorium a který byl v minulosti jedním z hlavních sídel Zilvárů. Dále pak věž kostela Nejsvětější Trojice v Pilníkově a kostel svatého Vojtěcha ve Vlčicích, ve kterém se doposud dochovaly náhrobní kameny Zilvárů. Rod tento kostel evidentně používal jako svou hrobku. A nesmíme zapomínat na zříceninu hradu Břecštejn, který Zilvárové nechali vystavět jako jedno ze svých prvních sídel.

Zilvárové byli původně součástí trutnovské manské soustavy, která jim zajistila první majetky. Jaké ale byly zdroje jejich příjmů? Byla to zejména těžba zlata na Rýchorách ve východní části Krkonoš, kde také nechali vystavět městečko Svoboda nad Úpou a následně i řemeslná městečka, která měli Zilvárové tendenci budovat.

Adam Zilvár získal roku 1546 od Ferdinanda I. Habsburského pro městečko horní právo. A právě těžba zlata a také úlevy na daních pro Svobodu nad Úpou, plynoucí ze statutu horního městečka, umožnily Zilvárům koupit postupně velkou část vsí na Trutnovsku a následně v okolí Dvora Králové a také Hořic. Už v této době zde byla snaha Zilvárů o povyšování vsí na městečka, aby sem pak následně zvali řemeslníky. Ve Smidarech realizovali svůj, po Svobodě nad Úpou druhý, urbanistický projekt formou dvou na sebe navazujících návší, na kterých byly vystavěny domy pro řemeslníky, kteří sem byli pozváni. Vše však nakonec zhatilo již zmiňované připojení ke stavovskému povstání, po jehož potlačení byl veškerý majetek Zilvárům zkonfiskován a rod odešel do Slezska, aby se vyhnul popravám. Při nadcházející rekatolizaci Českého království se ze Zilvárovských symbolů, jako např. z jejich hrobů a erbů, staly modly pro utrakvisty, zejména v okolí Dvora Králové nad Labem. Proti tomu následně zasahovali jezuité, kteří tyto symboly ničili či skryli, aby se k nim místní utrakvisté již nemodlili.

Významné osobnosti rodu Zilvárů

Adam Zilvár Starší

Prvním významným rozšiřovatelem majetku rodu byl Adam Zilvár starší (1509-1550), jehož prvním počinem bylo propouštění stávajícího majetku Zilvárů z turnovského manství. Konkrétně si roku 1522 u krále Ludvíka Jagellonského domohl propuštění Vlčic, Pilníkova a hradu Břecštejn. Na prosbu Adama Zilvára byl o pár let dříve, v roce 1514, Pilníkov povýšen králem Vladislavem II. Jagellonským na městečko a bylo zde vystavěno náměstí.

Roku 1542 odkupuje od pozůstalých Jindřicha Berky z Dubé Rokytník i s tvrzí. Někdy před rokem 1546 zakládá Adam Zilvár Svobodu nad Úpou. A přímo v roce 1546 si domohl u Ferdinanda I. Habsburského povýšení Svobody nad Úpou na horní městečko, což znamenalo povolení těžby drahých kovů a daňové úlevy. Následná těžba zlata pak probíhala na území Rýchor, kde jsou dodnes viditelné stopy těžby.

Po roce 1530 dostal Adam od své manželky Beatrix Zilvárové na krátký čas zastavenou část Trutnova. Tu byl nucen v letech 1543-1544 vrátit zpět královně Anně Jagellonské. Již v roce 1522 měl ve vlastnictví Lhotu u Trutnova, Oblanov, Mladé Buky, Záboří a Bolkov. Dále roku 1533 Adam kupuje od šlechtického rodu zvaného „z Javorníka“ Javorník a javornickou tvrz. V roce 1539 odkupuje žirečský statek od Jiřího z Gersdorfu. Roku 1544 vyměňuje Bolkov, po dohodě s Jindřichem a Zdeňkem z Valdštejna, za zbylé části Vlčic a Oblanova, které měli v držení. Olešnici Adam Zilvár získal neznámo kdy, to samé platí i o Lhotě u Trutnova a Záboří.

Roku 1546 kupuje od Prokopa Otomara ves Třebnouševy i s tvrzí. Roku 1550 Adam Zilvár umírá.

Kryštof Zilvár

Kryštof Zilvár byl synem Adama Zilvára a také jeho pokračovatelem v rozšiřování majetku rodu. Kryštof získal do vlastnictví Dolní Dobrou Vodu, ale neví se přesně kdy. Známo je pouze, že zde nechal vybudovat novou tvrz a že se Kryštofovi roku 1557 podařilo povýšit Dobrou Vodu na městečko, což mu pravděpodobně povolil Ferdinand I. Jeho druhá manželka Sabina Zilvárová byla v rozšiřování majetku úspěšnější. V roce 1558 koupila se svým manželem Smidary a v roce 1562 si na Ferdinandu I. vymohla povýšení Smidar na městečko, které díky tomu dostalo dvě náměstí. Dále nechala vystavět ve Smidarech tvrz a pak skoupila vsi ležící od Smidar směrem k Dolní Dobré Vodě. Jedná se konkrétně v roce 1563 o Lískovice a v roce 1565 o Dolní Újezd, známý dnes jako Sylvárův Újezd. Po smrti Sabiny Kryštof zdědil její statky. Roku 1579 Kryštof umírá.

Adam Zilvár mladší

Posledním, koho v souvislosti s rozšiřováním rodových majetků zmíním je Adam Zilvár mladší, vnuk Adama Zilvára staršího. Žil v letech 1548-1597. Adam Zilvár ml. nechal roku 1581, po zřícení původní žirečské tvrze, postavit na jejím místě nový renesanční zámek s utrakvistickou kaplí. Roku 1594 kupuje Adam Zilvár ml. Bílou Třemešnou i s tvrzí od pozůstalých zesnulého rytíře Budivoje Třemešního ze Železna. Zároveň přitom od pozůstalých koupil nedaleko Žirče ležící tvrz a dvůr Na Borkách, který byl součástí panství Bílá Třemešná. Roku 1597 umírá.

Významné majetky rodu Zilvárů

Vlčické panství

Prvním panstvím, které Zilvárové vlastnili bylo Vlčické panství. Tvořil ho hrad Břecštejn, Vlčice, Pilníkov, Svoboda nad Úpou, později k němu byl přikoupen Javorník, Rokytník (dnes Starý Rokytník), Čermná, Mladé Buky, Staré Buky, Lhota u Trutnova, Záboří, Bolkov, Oblanov a Olešnice.

Jejich prvním hlavním panstvím bylo sice bylo panství Vlčické, avšak jejich úplně první majetek byl Pilníkov, který získal Ješek Zilvár roku 1400 jako léno. Pilníkov byla původně ves s tvrzí. Tvrz se nedochovala a víme o ní pouze, že stála na západním okraji pilníkovského náměstí. Adam Zilvár starší nechal Pilníkov povýšit na městečko a poté realizoval urbanistický

záměr v podobě vybudování náměstí, které se zde dochovalo dodnes. Tomuto náměstí dominuje kostel Nejsvětější Trojice, jenž zde stál již v roce 1357. Jednalo se původně o dřevěný kostel, ke kterému nechala Beatrix Eleonora Zilvárová roku 1605 přistavět renesanční věž. Ve štítu vstupního portálu věže se dodnes dochoval rodový erb Zilvárů. Původní dřevěná část kostela postupně chátrala, a nakonec byla zbourána. Roku 1769 byla nahrazena novou vrcholně barokní lodí s prvky rokoka. To vše se ale událo už v době, kdy Pilníkov Zilvárové nevlastnili.

Dalším krokem k ucelení budoucího Vlčického panství byla výstavba hradu Břecštejn. Dnešní zřícenina hradu se nachází ve východních Čechách, několik kilometrů západně od Trutnova. Dochovalo se pouze centrální torzo hradu a zbytky hradeb okolo něho. Postaven byl pravděpodobně v první třetině čtrnáctého století, což dosvědčují i archeologické nálezy, dochované listiny a rozpoložení hradu. Jedná se totiž o hrad takzvaného slezského typu, který kromě obytné věže a přilehlých obytných objektů tvoří celek s plášťovou zdí. Jeho hlavní obranou stavbou byla mohutná hradba, za kterou stály veškeré budovy hradu. Prvním potvrzeným vlastníkem hradu Břecštejn byl Mikuláš Nykl Zilvár, a to od roku 1455. Postupně pak hrad dědili různí členové rodu a v rodovém majetku také zůstal až do konfiskace po stavovském povstání. Hrad poté dne 21. 1. 1623 koupil Albrecht z Valdštejna, po jeho smrti se už jen měnili majitelé a Břecštejn postupně chátral.

Vlčická tvrz/zámek

Původní vlčická tvrz, dnes zámeček, byla zbudována rytířským rodem Schoffů. Ten vlastnil Vlčice před Zilváry. Roku 1522 kupuje Vlčice Adam Zilvár Starší (1489-1550). Původní tvrz, kterou chránil potok a který protéká i okolo dnešního zámku, nechal Adam Zilvár postupně rozšířit a přestavět do podoby renesančního zámečku. Vlčice i se zámečkem pak zůstaly v rodinném majetku Zilvárů až do porážky stavovského povstání. Poté panství stihl obdobný osud, jako hrad Břecštejn. Roku 1623 ho kupuje Albrecht z Valdštejna, následují časté změny majitelů, samotný zámeček postupně chátrá a roku 1797 již neexistuje. Na jeho místě byl roku 1829 postaven nový empírový zámeček, který zde stojí dodnes.

Žirečské Panství

Žirečské panství bylo tvořeno Žirečskou Podstrání, Kašovem, Borčky a Bílou Třemešnou. Centrem panství byl Žireč. Ten se nachází ve východních Čechách přibližně 3,5 kilometru od města Dvora Králové nad Labem. Do vlastnictví Zilvárů se dostal koupí roku 1539, kdy Adam Zilvár starší koupil Žireč od Jiřího z Gendorfu. Adamovi následníci pak postupně připojovali různé vesnice a tvrze k Žirči a panství zůstalo v rukou Zilvárů až do konce stavovského povstání.

Žirečský zámek

Na místě dnešního zámku původně stála tvrz, která sloužila jako dvůr pražských biskupů, ale je také možné že byla sídlem místních manů. První zmínku o tvrzi máme ze 13. století, kdy byla součástí trutnovského manského systému. Roku 1581 se tvrz zřítíla do Labe, v tuto dobu vlastnil Žireč Adam Zilvár mladší. Ten nechal na místě spadlé tvrze vystavět renesanční zámek s utrakvistickou modlitebnou německých pánů. Po konfiskaci připadl Žireč po roce 1622 do majetku Trčků z Lipé. Ti však o něj přišli v souvislosti s protihabsburským povstáním. Během třicetileté války pak byl Žireč dán Ferdinandem II. Jezuitům, kteří zámek rozšířili a nechali přestavět v barokním slohu. Zároveň také nechali k zámku přistavět nový barokní kostel svaté Anny, který byl propojen s rezidencí a původní zámeckou kaplí německých pánů. Jezuité měli tendenci památky na Zilváry ničit či skrýt. Takový osud potkal např. náhrobek Adama Zilvára a jeho erbovní skleněný terč v kapli německých pánů či náhrobník Jana Zilvára staršího v hrobce kostela svatého Jana Křtitele ve Dvoře Králové nad Labem. Bylo to z důvodu že místní kališníci tyto jejich památky začali uctívat jako modly, čemuž se jezuité snažili zabránit.

Smidarské panství

Součástí Smidarského panství byly Smidary, Starý Újezd (Sylvárův Újezd), Lískovice, Petrovice, Dolní Dobrá Voda a Třebnouševy. Právě Třebnouševy byla prvním z majetků Zilvárů v této lokalitě. Koupil ji roku 1546 Adam Zilvár (1509-1550) a součástí vsi byla i tvrz, která se však nedochovala. Ves připadla ke vznikajícímu smidarskému panství roku 1558, kdy byly Smidary koupeny Sabinou Zilvárovou a jejím manželem Kryštofem Zilvárem. Oba dva pak postupně přikupují většinu výše jmenovaných vsí a začleňují je do smidarského panství. Majetek poté přešel na jejich dcery a zůstal jim až do porážky stavovského povstání.

Obec Smidary leží zhruba 25 kilometrů severozápadně od Hradce Králové. Smidarská tvrz se nám bohužel nedochovala, na jejím místě dnes stojí klasicistní zámeček. Po Zilvárech ve

Smidarech zůstala dvojice na sebe navazujících náměstí. Smidary totiž byly roku 1562 na žádost Sabiny Zilvárové císařem Ferdinandem I. povýšeny na městečko, a to jim dalo mimo jiné i právo na vybudování náměstí. Zilvárové toho evidentně využili a poté přizvali do nově vybudovaných domů řemeslníky, aby zde vytvořili řemeslnické městečko.

Rod Zilvárů působící v oblasti východních Čech v rozmezí let 1371-1623 nám zde tedy zanechal jak sakrální památky, tak i tvrze, hrady a zámky. V několika městech se zapsali svými urbanistickými projekty a dodnes jsou patrné i stopy změn krajiny, zejména v souvislosti s těžbou zlata v Rýchorách. Jméno rodu se otisklo i do některých dodnes používaných místních názvů. Osudnou se jim stala účast na stavovském povstání, po jehož porážce jim byl zkonfiskován veškerý majetek a aby unikli popravám, museli se uchýlit do Slezska. Ač se po nějaké době potomci rodu do Čech vrátili, historie rodu Zilvárů těmito událostmi prakticky končí.

Použitá literatura

1. BORUFKA, Josef. *Der politische Bezirk Königinhof: eine Heimatkunde für das deutsche Haus und die deutsche Schule*. Gradlitz: Deutsche pädagogische Vereine im politischen Bezirke Königinhof, 1908.
2. GABRIEL, František. *Hrad Břecštejn: Stavebně historický průzkum*. Praha: PÍOK, 1990
3. HALÍK, Tomáš. *Dějiny Dvora Králové n. L., Dvůr Králové n. L.: vlastní náklad*, 1926.
4. HÁS, Jiří. Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí. *Genealogické a heraldické listy*. Praha: Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v TT, 1996, ročník XVI., č. 3-4/1996.
5. HORÁK, Václav. Popis zvonů pilníkovského kostela Nejsv. Trojice v Eichlerově sbírce. In: *Sborníček č. 5 Příspěvky Muzea Podkrkonoší v Trutnově*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2006. s.
6. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1996, 1. díl. ISBN 80-85983-13-3.
7. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2002, 5. díl. ISBN 80-7277-039-X.
8. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, 6. díl. ISBN 80-7277-040-3.
9. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2007, 7. díl. ISBN 978-80-7277-041-0.
10. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011, 8. díl. ISBN 978-80-7277-410-4.
11. MUSIL, František a kol. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6
12. POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých: v okrese královédvorském*. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937.
13. REIL, Roman. *Vlčice: kapitoly z dějin podkrkonošské obce*. Vlčice: 2019, ISBN 978-80-270-585-4.
14. REIL, Roman; HORÁK, Václav; KUBÁSEK, Martin; MLEJNEK, Petr; NOVÁK, Radek et al. *Bílá Třemešná: kapitoly z dějin obce mezi horou Zvičinou a přehradou*

- Les Království*. [Bílá Třemešná]: obec Bílá Třemešná, 2023. ISBN 978-80-11-03324-8.
15. SEDLÁČEK, August. *Hrady zámky a tvrze království Českého*. Praha: Knihotiskárna Františka Šimáčka, 1887, 5. díl.
  16. SOMMER, Libor a Vladimír SMILNICKÝ. *Pilníkov: Program regenerace MPZ Pilníkov*. In: *Docplayer* [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/106821883-Pilnikov-program-regenerace-mpz-pilnikov-aktualizace-ing-arch-libor-sommer.html>.
  17. ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989.
  18. ŠPRÁCHAL, Přemysl. *Manská tvrz Podstráň a vladýcký rod Hrabíšu z Nové vsi*. In: *Východočeský sborník historický*. 2019. 35.
  19. ÚLOVEC, Jiří a kol. *Encyklopedie českých tvrzí III. (S-Ž)*, Praha: Agro, 2005. ISBN 80--72-03-7-00—5.
  20. VALENTA, Vladimír. *Žireč: historie obce v datech*. Žireč: Osadní výbor, 2015. Dostupné z: <https://www.mudk.cz/filemanager/files/286089.pdf>.
  21. ZILVAR, Zdeněk, Ing. *Rodopis Zilvarů ze Silberštejna: podle Šimona Hüttela trutnovského kronikáře*. In: *Docplayer* [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3948762-Rodopis-zilvaru-ze-silberstejna-podle-simona-huttela-trutnovskeho-kronikare.html>
  22. 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Listina. In: inv. č. 1, ukl. j. 1 krabice. SOA Trutnov.
  23. 3. 4. 1569. *Cech ševců Svoboda nad Úpou*. Přivěšená pečeť vydavatele v dřevěném pouzdře na modré stužce. SOA Trutnov.
  24. 1625-1769. *Kniha rozličných zápisů – testamenty, koupě, směny aj.* Úřední kniha. In: Archiv města Smidary, (1579) 1623-1945(1957), ukl. j. 2 kniha. SOA Hradec Králové.
  25. 1690. *Urbář panství Kunčice (se statky Bílá Třemešná, Sadová, Dohalice, Třesovice, Sobětuš, Zvíkov a Trnava)*. In: Velkostatek Sadová, kniha č. 3453. SOA Hradec Králové.
  26. *Eichlerova sbírka*. In: Sbírká G, i.č. 321. Archiv Národního muzea v Praze
  27. Městys Mladé Buky. *Kapitoly z historie Mladých Buků*. [online]. [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.mestysmladebuky.cz/historie/ms-1020>.
  28. Národní památkový ústav. Památkový katalog. *Kostel sv. Mikuláše*. [online]. © 2015 [cit 2023-08-10]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-mikulase-768014>.

29. Národní památkový ústav. Památkový katalog. *Tvrz, tvrziště*. [online]. © 2015 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/tvrz-tvrziste-2344135>.
30. Obec Čermná. *Z historie obce Čermná*. [online]. 2005 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.obec-cermna.cz/z-historie-obce/d-5029>.
31. Obec Lískovice. *Naše obec – historie*. [online]. © 2023 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <https://www.liskovice.cz/nase-obec/historie/>.
32. Okenní terč s erbem Adama Silbera ze Silbersteinu. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/3385786?searchParams=>.
33. Okenní terč s erbem Anny z Griespecku. In: *eSbirky* [online]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/3385711?searchParams=>.
34. Wikipedie. *Kostel sv. Stanislava Smidary*. [online]. © 2023, 2023-07-21 [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Stanislava_\(Smidary\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Stanislava_(Smidary)).